

LATOR LÁSZLÓ

NYÁRVÉG

A délies fény édes ikra-
kocsonya. Semmi rossz előjel.

Izmát a test még nem lazítja,
még győzi kedvvel és erővel.
Ezek a gyönyörrel tetézett
órák, ezek a hosszú lángok,
sötét bozót rejtette fészkek,
lággyantát izzadó suhángok!

Tülérett gyümölcs sűrű nedve
tapad meleg parázna bőrre.

Sokáig tart a fény apálya,
míg bugyborogva, sisteregve
visszahúzódik éjszakára
az áttetsző üregekbe.

Az élőlények elcsigázva
bújnak a földalatti hővel
bélelt anyaméhforma házba.

De egykettőre átalizzik
az ingatag, világos éjjel.
Ledobja vérezte héját,
s a nagy medence peremén át
a reggel alászáll a vízig.

Fehérre ír fehérrel.

Átgázol majd a veritékes
alvó is a felszínes álom
páraival pangó homályon,
megtér még eleven hitéhez.

EGYÜTT

EGYÜTT 2018 / 4

XVI. évfolyam

EGYÜTT

2018 | 4

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

irodalom | művészet | kultúra

LATOR LÁSZLÓ, MARCSÁK GERGELY,
SHREK TÍMEA versei,
BARTHA GUSZTÁV, CSEH SÁNDOR, LENGYEL JÁNOS,
LŐRINC P. GABRIELLA, SHREK TÍMEA prózája,
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ esszéje,
MARCSÁK GERGELY, OLÁH ANDRÁS recenziói,
DUPKA GYÖRGY, ZUBÁNICS LÁSZLÓ tanulmányai

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2018/4

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábián László* (szépirodalom, kritika)

Szerkesztők:

Csordás László (olvasószerkesztő)

Zubánics László (tanulmány)

Fábián Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967)

Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:

Botlik József, Füzesi Magda

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap,
valamint a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa-Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak
a KMMI honlapján: www.kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737
e-mail: dupkagyorgy@gmail.com **Közreműködő:** *Fuchs Andrea*

Készült: Shark magánvállalkozás

Lapengedély száma: 3T №682/274P

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

SHREK TÍMEA: Jack dala, Torzó, Beteljesedés (versek), A szemtanú (kispróza)	4
BARTHA GUSZTÁV: Kiút (kisregény, részletek)	8
LŐRINCZ P. GABRIELLA: Gége (novella)	16
MARCSÁK GERGELY: Karjában érjen, Amikor meguntuk a vodkát, Óvoda, Szomj (versek)	20
CSEH SÁNDOR: A csavargó (kisregény, részlet)	23
LENGYEL JÁNOS: Mitracsek úr megszólal (novella)	36
SHREK TÍMEA: Öt percig halott (novella)	46
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: A hegedű lelke (esszé)	49
OLÁH ANDRÁS: Elnémult harangok (recenzió)	52
MARCSÁK GERGELY: Az igazság nyelve (recenzió)	55
ZUBÁNICS LÁSZLÓ: A Szigeti Vass család (tanulmány)	60
DUPKA GYÖRGY: Történelmi zarándokúton a Kaukázusban és Euráziában (Történelmi szociográfia, részlet)	66
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	77

SHREK TÍMEA

JACK DALA

*Ringyók után koslattam éjjel,
Szerelmem bennük oly kevés.
Röppentek, mint a varjak széjjel,
Ha egyikükben járt a kés.*

*S így Londonban, ha jó az este,
A szajhák ülnek vackukon.
Én mégis járok őt keresve,
A sarkon vár rám, jól tudom.*

*A Whitechapelben láttam őt meg,
Vörös haja felizgatott,
A sikátor falához dőltek
Az olcsó testű koldusok.*

*Kértem, tartson velem az éjjel,
Három penny a mulatság.
Mondta, s a pénzt előre kérte,
Bezártam hintóm ajtaját.*

*Bíbor bársonyban ült az árva,
Ajka édes volt, mint a méz.
Tudta, hogy aznap lesz halála,
Gyilkosa, ki szemébe néz.*

*A macskakő hangosan puffan,
Míg apró teste hull reá.
A Scotland Yard sípjait fújja,
És nem találják Jack nyomát.*

*Zsidók falán virít a kréta,
Az üzenetem nem kevés.
Legyen számukra is egy példa,
Hogy hol folyhat ki minden vér.*

*Nyomomba száz, meg száz kopó lép.
Találnak majd egy bűnbakot,
Nyugodt vagyok, de mégis érzem,
Fülembe puskacső szuszog.*

*Egy vesét a csomagba tettem,
Címzett a nyomozó volt talán.
A maradékot mind megettem,
Így nem találták Jack nyomát.*

*Londonban, ha leszáll az éjjel,
A kamrában akadna máj.
Felszolgálnám estebédre,
És megköszönné jó anyám.*

TORZÓ*

*Olvasnék, ha hagynád. Óriult ötleteket suttoysz fülembé,
én pedig igenlően bólogatok.
Vetkőztetsz. Nem hallod, mit mondok,
hogy nem akarom, mert nincs hozzá kedvem,
visszagombolom hálóingemet, te pedig
egyetlen mozdulattal letéped rólam.
Ki- és belélegzésem, szívem verése, a vér
és lég liktetése tüdőmben,
egyre erőteljesebb.
Ágyunkba hozod a cafkát, hogy megmutasd, ki az erősebb,
mert győz az ösztön.
Nézlek. Sőt, bámulom, ahogyan átölelitek egymást,
ágyékodon ringatod őt,
a nőt.
Csak kezek, és lábak, és fejek.*

* A Torzó, a Beteljesedés és A szemtanú az Irodalmi Jelen felkérésére Böszörményi Zoltán, valamint Paul Whittman verseire született alkotások

*Lelógnak az ágyról, míg forró testetek zihál a párnák között.
Majd elterültök, mint elejtett vad,
amit az erdő szélén sorakoztat fel a vadász,
hogy megmutassa a világnak trófeáit.*

Ösztön.

*Bordák rácsain a bőr éppoly sérülékeny, mint a halántékon.
Fülemben láz dobol, elvakít a félhomály s a vér:
Hagytál volna olvasni inkább,
hiszen a vers is éppoly veszélyes tud lenni,
mint a konyhakés.*

BETELJESEDÉS

*Ott álltam, szótlantul.
Csak néztem, ahogyan hintázol.
Tested előre, s hátra hajladozott,
gyermeki kecsességgel.
Nem akartalak megzavarni,
leültem egy padra.
Tudod, szeretlek. – mondtam halkán,
de válaszra sem méltattál.
Arcod finom vonalai ma is tökéletesen illeszkedtek hozzád.
Gyönyörködtem benned
és abban a pillanatban, ami csak akkor létezett.
Ha kiégett volna a póznán a lámpa,
talán észre sem veszek.
Tovább sétálok, mit sem gondolva rád,
hogy valahol vársz és én várlak.
Egyszer még találkozunk. –
szóltam és levágtam
a nyakadat szorító kötelet.*

A SZEMTANÚ

Hallotta a koppanást. Oldalra pillantva egy pisztolyt tekintett meg, ami épp akkor esett ki az áldozat kezéből.

– Öngyilkosság – állapította meg nemes egyszerűséggel az orvosszakértő. Senki sem vitatkozott vele. A hálószoba padlója vérben úszott.

– Hogyan fér el egy ilyen apró testben ennyi vér? – tette fel a kérdést, de választ nem kapott.

A szomszédos szobába ment, rongyokat és vödört hozott. Térdre ereszkedett, és fölmosta a fölösleges vért.

A kapitány késve érkezett.

– Mi történt itt, doktor úr?

– Öngyilkosság – válaszolta.

Mindketten neszt hallottak. Majd egyre hangosabb nyöszörgést, végül sírást. A kapitány az ablak alatti ágyhoz ment. Egy csecsemő siratta az anyját. Valószínűleg ő volt az egyetlen, aki tudta, mi történt abban a szobában.

BARTHA GUSZTÁV

KIÚT

„Nincs el nem rontott élet.”

W. Goethe

6.

Sárika lekászálódott a rekamiéről, egészen a konyhába hallhatóan nyikorogtak a rekamié acélrugói, sovány, fénytörés csipkézte hálóinges alakja imbolyogva át-áttűnt a szobaajtó sötét mattüvegén. Ráunt a várakozásra, jó ideje viszem meg viszem csak a reggelijét.

Nincs szárnyam, nem születtem angyalnak.

Telis-tele lenne a lakás tollpíhével, így se győzőm takarítani.

Meg hát folyton-folyvást jóságosnak lenni ki tud, hogy nézne az ki? Csupa szívből állna, vagy miből? Szerintem papolhatna napkeltétől napnyugtáig, kezek és lábak nélkül semmire se menne.

Kérleld az iszákost, ne igyon: az alkohol öl, butít, nyomorba dönt...

Mi olyan nevetséges?

Ültem a hokedlin, és azon kaptam magam, hogy röhigcsélek, nem a regulát biflázom. Nem rohángálhatok föl-le a lépcsőházban, szaladhatok a piacra három sárgarépáért, és juszt se hagyhatom el a lakást, ha falra mászok kínomban, akkor se!

A lökött nevetgélés a végén gallyra vág.

A világgá nem ment, valahol itt kell lennie sopánkodásom el-eltussolja a nyitogató-húzogató kényszeremet Sárika előtt. De meddig? Mi lesz, ha rájön, hogy amit tapasztal, az nem a keresésről szól? Á, legfeljebb azt hazudom majd, hogy babonás vagyok. Járnom kell le s fel a lakásban, és kinyitni, bezárni az utamba kerülő ajtókat, ablakokat, a nagyszobában kihúzgálni és helyretolni a szekrény sor összes fiókját, ha jót akarok magamnak.

Ki ne akarná elkerülni a rosszat, bármi áron, hm?

Fogalmam sincs, miért és mikor tettem szert sokadik rigolyámra. Nem tegnapi. Kajlára állnak az ajtó- és az ablakkilincsek, be-beszorulnak a szekrényfiókok. Ráadásul amióta Igor Vasziljevics újra a városban van, azzal sem áltathatom magam, hogy egy flancos ruha vagy szanatóriumi beutaló utáni nagy vágyakozás hozza rám a frászt. Ha úgy volna igaz, ahogy nem, a diva-

tos ruháért, vagy egy kiadós pinakúra okán nem kell sort kiállni, mint a szovjetek alatt. Bármí elérhető, és bárkivel bármí megtehető soron kívül, ha az embernek elegendő a pénze. Persze nekem soha nincs annyi, hogy bárkivel bármit...

Mi történne, ha lenne?

Játzásiból, na!

Annyira vén lettem, hogy már a bárkivel bármit gondolatával sem szabad eljátszanom?

Annál is vénebb, és napról napra mind öregebb, mióta Sárika itt van. Üss a szádra, Emmuska-muska, és biflázz! Jusst se fogsz föl-le rohangálni a lépcsőházban... Max' behozod az előszobából a kávésdobozt, hogy lefőzhesd végre a kibaszott kávé! A nyitogatás-zárogatás után, persze.

Megint én?

Nem akarok, lusta vagyok!

Sárika bezzeg közben gondtalanul álldogálhat a belakatolt erkélyajtó előtt, a harmatfényes falomb-zöldet meg a felhőhabos égkéket csodálva. Az ámulással-bámulással vicceltem. A falomb-zölddel meg az égkéekkel azonban nem túlzok. A nővérem férjura, szegény Elemér, nyugodjék békében, színtévesztőnek született. Apu és kiváltképp anyu addig-addig bizonygatta, hogy mennyire szükséges eljövendő boldogságára nézve, hogy Sárika végül megszívlelte a tanácsot, és elkezdte jellemző sajtóságokkal felruházni a természet kékjeit és zöldjeit. Onnantól kezdve az uracskája már nem téveszthetett színt, mások előtt főleg nem.

Szegény Elemér!

Végre elengedett a hokedli, én meg a drága nővérkém színtelen férjét sajnálgattam.

Hogy most miért pont őt, és nem önmagamat!/?

– Igor Vasziljevics, próbálok, de nem és nem bírom magam visszafogni. Muszáj nyitogatnom, zárogatnom, kihúzgálnom a szekrényfiókokat. Nem számolom, nem tudom hányszor, sokszor. Mert különben...

– Mi történik?

– Rám szakad a plafon, leugrom a negyedikről, megüt a guta...

– A menopauzát követően a petefészkek elsorvadnak, a szervezetben nem termelődik ösztrogén. A hormonháztartás felborulása egyeseknél fura dolgokat tud produkálni.

– Lassan hervadni el, mint a virág...

– Beszéljen oroszul, vagy ukránul, ha úgy jobban tud!

– ... titkos féreg foga rág.¹

– Amit tudtam magyarul, elfelejtettem, nem értem, mit szaval. Azt meg főként nem értem, Emma Karlovná, hogy miért játssza előttem a tudatlant! A kórházban tucattájjal ápolt hasonló, igaz, súlyosabb szimptomákkal beutalt kényszeres betegeket. Jobban mondva pihentettük őket. Néhány kivételtől eltekintve az idegrendszer előbb-utóbb hozzáidomul a szervezet ösztrogénhiányos állapotához.

– Az idegrendszer igen, de az életem mikor, Komarov doktor?

Mély levegő!

– Na, állj fel Emmuska-muska, és járj! – biztattam magam, és odább toltam az elakadt tűt a lemezen. Megsárgulnak, muszáj kimosni a függönyöket, fölszedni a szőnyegről a könyveket és visszarakni a polcra, hogy ne taposson rajtuk Sárrika. Aztán porszívózni kell, mosogatni kell, főzni kell!

„Csak meghalni muszáj, lányok!” – mondogatta apu, ha estébe nyúlt a nagytakarítás a szabad szombatokon.

Kés, kút, kötél... Víznek menni, a városon keresztülbúzló sekély csatornába belefulladni lehetetlen. Sárrikának sem sikerült.

– Azt hiszitek Ágival, hogy bolond vagyok, nem fogom fel, mi történik idekint. Egyebet se tudtok, csak a bajomon nyeríteni!

Sárrika állt a konyhaajtóban, mezítláb, egy szál hálóingben.

– Eszünkbe jutott egy... egy mese – makogtam. – Olyan agresszív kis-malacos, tudod, amelyet a múltkor meséltem.

Sárrika nem reagált.

– Kávézni szeretnék! – hangoztatta kisvártatva.

– Előbb enned kell! – nyúltam félénken a tálca után. – Várjál, kinyitom az ablakot, hadd szellőzzön a konyha.

– Nem érzed a huzatot? – kérdezte Sárrika bámulva.

Valóban nyitva volt, hát bezártam. Miután kioldalaztam mellette a folyosóra, tettem róla, hogy legyen min csodálkoznia. Tátott szájjal nézhette végbe, ahogy sorjában ki-bezárogattam a vécé, a fürdőszoba és a nagyszobám ajtaját. A bejárati ajtót nem, ha falra mászom kínomban, akkor sem! Alibi. Felmarkoltam a cipős szekrénykén álló kávésdobozt, és a kezébe nyomtam.

– Kávézni akarsz, főzzél magadnak! – hangoskodtam, mert ugyancsak vártak rám az ajtók. – Világgá nem ment, valahol itt kell lennie!

¹ Petőfi Sándor: *Egy gondolat bánt engemet*

A konyhaablakhoz, hál istennek, Sáríkáától nem tudtam hozzáférni. Pedig nagyon-nagyon ki akartam nyitni, majd bezárni: kiérdemelni a szirénázó mentőautót, a kényszerzubbonyt meg a gumiszobát.

7.

Nem a fazekak, a vízcsap alá felhalmozott tényérok közé vágytam a nagyszobából jövet, mégis a konyhában kötöttem ki. Feldúlt voltam, na. Dehogya a mosatlan edények látványa miatt ment fel a vérnyomásom! A szolgálatot követő napon menetrendszerűen ott tornyosulnak a mosogatóban. Ági szorgalmas, tiszta, épp csak mosogatni nem szeret. Szeret, nem szeret... Valójában a retikülben lapuló szemüvegemért robogtam ki a szobából. Dühösen. Már hogyne, egyéb se hiányzik a fájó térdemnek, csak hogy négykézláb csúszkálva keresgéljem a kezemből kiejtett kulcsosomót. Hú! Igaz, előbb lehajolva tapogattam a parkettán, csak aztán guggoltam le, nyögve-nyelve, mint az elgurult pénzérmét vagy gombot keresve szoktam. Vesztemre, ezúttal sem álltam meg, hogy ne incselkedjek magammal: „Úgy kell neked! Így jár, aki az orra helyett a retiküljében hordja a szemüvegét!”

Az óvodában imádtam tűnőcskét játszani. Negyvennyolc, negyvenkilenc, ötven, aki bújtt, bújtt, aki nem, nem... Aznap először és utoljára rejtőztem el az óvoda zöldségtárolójában mert eltángált apu odahaza somfavesszővel. Holott csak leguggoltam az üres almásládák mögé, és csendben maradtam, meg se pisszentem, még akkor se, mikor a kövér szakács néni lakatra zárta a tárló ajtaját. Elrontom a játékot, ha megszólalok. Helyes volt, helytelen? A kövér szakács néni megrovást kapott, anyu aput hibáztatta, apu meg anyut napokig. Belőlem közben drágalátos nevelvény lett, vagy micsoda, abból meg isteni szerencse, hogy elsírtam magam. A nevemet kiáltozó, minden zugot tűvé tevő óvó néni, anyu szavaival, hál' istenek így még azelőtt rám találtak, mielőtt az eltűnésemről értesítették volna a milíciát.

Hinta-palinta, helyes, helytelen.

Egyikszert elrontani a játékot helytelen, megszólalni helyes.

Máskor elrontani a játékot helyes, megszólalni helytelen.

„Hunyó volt, Emma nővér – állítaná fel a diagnózist Komarov doktor – , kezéből azért hullnak ki a dolgai.” Aztán meg keresgetem, tűvé teszem értük a lakást, mondom én.

„Eskü’, ez lesz az utolsó” – nyúltam a soron következő fiókgomb után, és hogy most véletlenül, sugallatra vagy kíváncsiságból kotortam bele a fiókba, meg nem mondom. Szugera-bugera... Hát nem az acélkarikán két

kulcs, az erkélyajtón függő lakat kulcsa akad a kezembe! S amilyen szerencsém van, alighogy kivettem a fiókból, azonmód elejtettem, le az ágyláb mögé, a szekrény alá vagy hová.

Sárikát nem kellett keresnem. A konyhaasztalnál ült, kezében kávéscsészével.

– Iszol kávé? – kérdezte félénken.

– Kérek – válaszoltam, mint akinek nincs más választása, vagy elfelejtette, hogy mi a dolga.

Még ilyet!

Máskor pardon nélkül a hóna alá nyúlok, kézen fogom és bevezetem a szobájába, és addig el nem mozdulok mellőle, míg meg nem eszi reggeli-jét. A fél szelet zsíros kenyeret, a fél almát... Gyenge ahhoz, hogy éhgyomorra bevegye a gyógyszert.

– Félig töltsen, vagy tele?

Vitamin draszték, magnézium tablettá, enyhe nyugtató, amiről ha azt találok mondani, hogy a fele tablettá elég lenne, olyan erős altató, ebédkor rázogatom kell, hogy felébredjen.

Emmuska-muska, ébresztő!

– Ja! Fél csészével elég, kávéztam a munkahelyen – szabadkoztam, holott rühellem a magyarázkodást. Az ápolónő ne mentegetőzzön! A beteg előtt főleg ne!

– Miattam vagy ideges? – kérdezte, s nézett fel rám Sáríka.

Számonkér!/? Hogy jön ő ahhoz, hogy számonkérjen!

– Honnan veszed, hogy idegeskedem? Láthatod, nem reszket a kezem, látod, egyáltalán nem vagyok ideges – szakadt ki belőlem. – Honnan veszed?! Miért jutna eszembe, mondjad, miért, akkora hülyeség, hogy míg odavagyok a városban, te addig-addig jársz-kelsz majd a lakásban, míg véletlenül rá nem lépsz a lakatkulcsra?! Hm?

Taps. Hosszan tartó taps. Ováció.

Brávó! Elértem, hogy Sáríka ne értsen, joggal gondoljon rólam azt, amit akar.

– Hány cukorral kéred? – kérdezte Sáríka alig hallhatóan, miután félretolta jobbjaival a szemé elé tartott kezemet.

– Eggyel. Nem, jobb lesz kettővel.

Mi lesz jobb?

Nyugi, Emmuska, mély levegő!

Hol lappang az öngyilkosságra készítés, a gázspór alatt vagy a szekrény mögött? Szólj, ha tudod! Egy megtalált kulcscsomó mért jelentene rosszat? Kulcscsomó. Nem meghívó az erkélyről a mélybe.

Levegő kifúj!

– Emma, sietsz valahová? – kérdezte Sárrika, hogy kérdezzen valamit.

– Sehová – feleltem kurtán.

– Nem ülsz le? – hangzott el egy újabb kérdés.

– De, leülök – feleltem, és lehajoltam az asztal alá betolt hokedliért.

Sárrika azonban megelőzött. Nemcsak kihúzta, alám is tolta a hokedlit. Tanmese. A depressziós betegre a lassú és szögletes mozdulatok jellemzőek.

Csend. Hosszan tartó csend. Némaság.

Kávéztunk. Sárrika a csempefalat bámulta, én a huzat lengette nylonfüggönyt.

– Látom, kinyitottad az ablakot – törtem meg a csendet.

– Nem én nyitottam ki.

– A kávé kifutott a kotyogóból, odaégett a platra, tele lett füsttel a konyha, és erre kinyitottad az ablakot... Ugye így történt?

– Nem én nyitottam ki.

– Ha nem te, akkor ki, a szomszéd? Átsétált a falon és kinyitotta? Hm?

Mondjad!

– Nem én nyitottam ki.

Nem! Nem! Nem és nem!

Nem tudom, mi ütött belém. Arra eszméltem, hogy retiküllel a vállamon rohanok, és a bejárati ajtó legalább akkora zajjal csapódik be mögöttem, mint amekkorával Ági mögött alig egy órája.

8.

Ki vagy be!

A lépcsőház senki földje.

Kellett neked Emmuska-muska félpucéran kirohannod a lakásból! A lépcsőház bejárata mellett az orgonabokor már elvirágzott. Na és ha elvirágzott, kinek érdekel? Mindegy, március van vagy szeptember, tavasztól őszi akadálytalanul szüremlik be a por a lépcsőfordulók kitörött ablakain. Dél előttönként a csillámos fénynyalábok orgonáikat nélkül is sorra pásztázzák a koszos lépcsőfokokat. Ma mi van, szerda vagy csütörtök? Péntekre ígér égzengést és földindulást a skatulya. Hogy aznap a földszinttől a negyedikig besűrűsödik a félhomály, hogy a mennydörögő fel-felvillanó villámfényben fehérebbnek és félelmetesebbnek tűnjenek a telefirkált falak.

A lépcsőház senki földje.

Mire várok, mit keresek én itt?

A kérdés lecövekelt a lakásajtóm elé, és néma kacsa lettem, még háp-hápnogni sem tudtam, nemhogy a kérdésre felelni.

A Kert utcában nem csapkodtam a házajtót. Nyitva hagytam, hadd lássa anyu, hogy mennyire nincs igaza. Annyira nincs, hogy pityeregve kell lemennem a grádicson, bőgve az udvarról egész a kertkisajtóig. Sáríkáknak minden szabad: bűjű-hű... Sáríkat jobban szereti: bűjű-hű...

Elszoktam a csendtől, persze hogy Kuka² vagyok! A lakásban percre be nem áll a szám, mosás vagy főzés közben összehordok hetet-havat. Elszórakoztatom magamat, na. Főleg, mióta mesézek. De akkor sincs gond, ha el-elhallgatok, mert szól helyettem a rádió, megy a nagyszobában a tévé, vagy javában tart a szomszédban a veszekedés.

Még hogy elszórakoztatom magamat! Szépen hangzó baromság! Tegnap igaz volt, és utóbb egyszer volt igaz sem volt lett, de akkor és ott nem csak a lépcsőház kongott az ürességtől. Csiribí-csiribá, fura nőszeméllyé váltam, nagyon mássá.

Várúrnőből lépcsőházi boszorkává.

Tényleg. Ha valaki látott, biztos köpött egy nagyot. Már hogyne, a bugyira felkapott, újkorában kék volt otthonkában, a letaposott szárú nagypapapapucsban, hozzá a pucérkaron méregdrága retiküllel színjeles bizonyítványt állítottam ki a gardróbomról, ahogy városban mondják, és még nem szóltam a szanaszét álló hajamról, a kialvatlan karikás szememről... Br-r-r!

Szerencsére, Sáríka nem látott át az ajtón.

Apu acélrugót szerelt a kertkisajtóra, nem felejthettem nyitva. Csitt-tel nem csatt-tal záródott a deszkaajtó. Sáríka mögött csattant durván, nekem mindig azt mondta: csitt! A kerttündér nem ismeri a sírást, a bánatot. Napjában többször megvárásolja a paradicsom és paprika töveket, meg az uborkát, a spenótot nem, hogy ne lehessen folyton szedni. Böbe baba se szerette a spenótfőzeléket. Okkal. Nyaranta hosszú szőke hajából hiányzott a rózsaszín masni, nem pöttyös ruhát viselt, és a nagyalmafa alsó ágára akasztott tetőfedeles madáretetőben lakott. Az volt a babaháza, vagyis a toronyszobája. Nyakkivágásos, hosszú-uszályú, piros színű bársonyruhát hordott, a fején selyemkendővel beborított cukorsüveget. „A várúrnői ruhát mamám varrta, a süveget apu készítette kartonpapírból. Egy várúrnő nem várhatta akármiben messzi földről érkező hódolóit. Igaz, apu? Akkor az is, hogy a várúrnőknek meg a kerttündéreknek nem kell spenótfőzeléket reggelizniük, ugye? Na, apu!”

---

² A hét törpe egyike

Szólj már meg!

Dumálnom kell! Kimondani egy inciri-pinciri szót, különben ítéletnapig itt fogok rostokolni a lakásom ajtaja előtt.

– Emma nővér, ne hozzon zavarba, nincs mit megbocsájtanom.

– Úgy szégyellem magam, Igor Vasziljevics, és hogy pont a lépcsőházban... Borzasztóan sajnálom!

– Nem érti, nincs mit megbocsájtanom. Lehet, holnap ön fog rajtakapni azon, hogy a női osztályról lejövet magamban beszélek. Dumálni kell, hogy... hogy tudjuk magunkat. Ki vagyok, hol és hogy élek. Ért engem? Dumálni kell, ha nincs kihez szólunk, mert...

Dumálni, dumálni...

Думати magyarul annyit tesz, gondolkodni. Ráadásul nem is oroszul van, hanem ukránul. Dumátó. Nem. Mégsem értettem félre, akkor nem fűzte volna hozzá: nem csak a bolond beszél magába.

Érted, Emmuska?

Szólj már meg, az isten szerelmére!

Csönd.

Valamit nagyon elrontottam, olyannyira, hogy ott és akkor messze elkerültek a szavak.

(Folytatjuk)

LÓRINCZ P. GABRIELLA

GÉGE

A buszhoz siettem. Valaki a tömegből megbökdöste a vállam. Hátranéztem. Szemmagasságban nem láttam semmit. Kicsit lentebb alacsony néni állt, valamit mondott. Nem igazán hallottam, visszakérdeztem, hogy mit szeretne, kicsit rosszul hallok, valószínűleg összeszedtem egy fülgyulladás. Gyermekkoromban egyszer volt már ilyen. Nagymama hagymát reszelt, annak a levét csöpögtette a fülembe – ezt nem fogom csinálni, mert nagyon fájdalmas volt. Rossz emlék. A néni érdeklődött, hogy mikor jön a busz, amire vár, sajnos nem látja a feliratot, mert egyik szemét megműtötték. Rák volt a szemgolyóban, mondta. Arra gondoltam, hogy szépen vagyunk, én nem hallok, ő nem lát. A nagymamám szeme is rákos volt. Segítettem a néninek, majd felszálltam a buszra. Arra gondoltam, vajon mennyi ideje maradt hátra.

A fülgyulladásom hamar bosszantóvá vált, de nem akartam orvoshoz menni, ilyen apróságok miatt nem hagyhatom félbe a munkáimat. Sikeres, fiatal, egyedülálló, gyermektelen – az lettem, ami mindig lenni akartam. Soha nem vágytam habos menyasszonyi ruhára, nem áhítóztam gyermek-sírásra, sem sörszagú férjre. Vannak, akik erre vágnak, megértem őket, de nem cserélnék velük. A harmincadik évem után fölszedtem néhány kilót – elég nehezen csúsznak le, annál könnyebben fölfelé –, de ezen kívül semmi bajom magammal. Tökéletes életet élek, nem túl fényűzőt, de panaszom nem lehet. Útban hazafelé bementem egy gyógyszertárba. „Nézesse meg szakemberrel a fülét”, javasolta a patikus, de gyorsan elmondtam neki, hogy fölösleges, és biztosan helyrejön, ha ad valami gyógyszert. Cseppeket adott, és elmagyarázta, hogy naponta hánszor kell becsöpögtetni, és mennyit kell feküdni utána. Már akkor tudtam, hogy ez nem fog menni, de megköszöntem a segítséget, majd elsziettem.

Csak napi egyszer értem rá csöpögtetni a fülembe és utána feküdni, ez is elégnek tűnt, két hét után teljesen helyrejött a hallásom, és végre nem kellett minden szót elismételgetnem az ismerőseimmel. Visszatérhettem a munkámhoz, folytatódta a pörgős nappalok és a bulizós éjszakák. Tudtam, hogy a napi két doboz cigi kicsit sok, de valahogy nem tudtam csökkenteni, néha többet is elszívtam, ha egész éjjel szórakoztam.

Egyik reggel arra ébredtem, hogy köhögök. Nálam ez ritkaság. Már vagy tíz éve nem volt lázam, de előkerestem a soha nem használt lázmérőt. Kiderült, hogy hőemelkedésem van. Munkába menet beugrottam a patikába, vettem lázcsillapítót meg valami vitaminos forróital-port, és indulhattam a nap. Valami furcsa nyomást éreztem a torkomban, olyan volt, mintha megakadt volna a nyelőcsövemben egy kemény tárgy. Nem fáj, csak idegesített. Persze ez nem vett le a lábamról, szépen tettem a dolgomat, heti kétszer edzőterembe jártam, végre néhány kiló is lecsúszott. A köhögés folytatódott, nem vésszen, csak olyan enyhe, száraz köhécseles fogott el, főleg reggelente. Az esti bulizások kicsit nehezebben mentek, a torkomból a gombóc nem akart elmúlni, már a bagózás sem esett annyira jól, mint azelőtt, de a napi negyven szál azért megmaradt. Az egyik ismerősöm megjegyezte, hogy fogytam. Végre hatnak azok a fene drága bogyók, amikkel évek óta próbálkozom, meg persze a kondizás. Evés után rendszeresen csuklani kezdtem, ami közös ebédeknél vicces volt, de utána, a tárgyalások alatt már nem annyira. Néha annyira csuklottam, hogy nem tudtam rágyújtani. Mindent kipróbáltam az elmulasztására, visszatartottam a levegőt, kristálycukrot vettem a számba, próbáltak megijeszteni, de semmi. Míg magától el nem múlt, addig kínozott. A torkomban a nyomás már vagy egy hónapja nem akart elmúlni. „Menj orvoshoz!”, sürgetett a barátnőm. Még mit nem! Engem nem fognak teletömködni gyógyszerekkel, ráadásul nincs is időm mindenféle hosszadalmas vizsgálatokra, hogy aztán meg egy rossz diagnózis után félrekezeljenek. Láttam már épp elég ilyen. Viszont lassan visszanyertem a régi alakomat – modell is lehetnék, azzal viccelődtem.

Mindenféle köptetőszirupokkal próbálkoztam, légtisztító cukorkákkal, ittam nyers tojást, de semmi. Folyton be voltam rekedve, és a köhögés egyre súlyosabb lett. Végül beadtam a derekam, és elmentem egy orvoshoz. Előadtam a dokinak a panaszaimat. Megnyomkodta a nyakamat, a torkomat, kérdezgetett a családról, elmondtam, hogy én vagyok az utolsó, már mindenkim meghalt, különböző rákfajtákban, biztos nekem is van már. A doktor azt mondta, hogy nyugodjak meg. Majdnem megfulladtam a nevetéstől, szerintem nálam nyugodtabb ember nem is létezik. Aztán megint köhögni kezdtem, véres slejmet köptem, aminek a doktor nem nagyon örült – én pedig mégannyira sem, mármint annak, hogy látta. Aztán jól lebarhított, hogy „Hol volt maga eddig, és miért húzta az időt?”. Visszakiabáltam rá, hogy „Nem engedhet meg ilyen hangnemet egy beteggel!”, lett egy jó nagy patália az egészből. Már bántam, hogy orvoshoz fordultam – vettem a kalapom, a ka-

bátom, és becsaptam az ajtót magam mögött. Alig vártam, hogy a levegőre érjek és rágyújtsak, olyan dühös voltam, hogy bögni kezdtem, ráadásul fuladoztam is, és a torkomban még jobban feszült az a valami.

Kivettem néhány szabadnapot, de nem volt jó ötlet, mert a neten mindenféle rémisztő dolgot találtam a tüneteimről, úgyhogy estére inkább leittam magam. Kimentem a temetőbe, máskor csak halottak napján járok ott, de most nagyon hiányozni kezdett a család. Arra gondoltam, hogy mi lesz, ha rák, mi lesz, ha meghalok? Nem leszek senki terhére, hiszen nincs senkim. Talán jobb lett volna húszévesen nem elmenni abortuszra – már lenne egy felnőtt lányom vagy fiam, de inkább lányom. Vagy jobb lett volna igent mondani valamelyik balféknek, aki most itt bögne velem, és nyugtatgatna, hogy minden jól lesz. De nem mentem férjhez, és nem szültem gyereket. Az önsajnálatom és a köhögésem altatott el. Köhögés közben gyakran bevizelem, így meg kellett hosszabbítanom a szabadságomat. Otthonról persze egy ideig még dolgoztam, de aztán kikapcsoltam a telefonom, felfüggesztettem a Facebook-fiókom. Néztem a lehetőségeket – rá lehet hagyni valakire a fiókot, hogy majd emlékkoldal legyen. Mekkora baromság, gondoltam. Van egy csomó halott ismerősöm a fészen, írogatnak nekik, boldog születésnapot kívánnak – nagyon beteg dolog.

Nemrég felhívott az orvos, nagyon kedves hangon kérte, hogy fáradjak be hozzá. Már valóban fárasztó bárhová elmennem. Közölte, hogy „gégerákja van, s bár ez ritkán fordul elő nőknél, mert leginkább az idősebb férfiakra veszélyes, de a dohányzás, az alkoholfogyasztás és a családi háttér miatt kialakulhatott önnél is”, és nagyon sajnálja, hogy a múltkor rám förmedt, de valóban csak az én érdekemben tette. Mindenféle ajánlatot tett sugárkezelésre, gyógyszerelésre, mondta, hogy nem feltétlen halálos, hiszen meg tudnak műteni, igaz, nem biztos, hogy tudok majd utána beszélni. A fickó teljesen őrült. Itt vagyok a tökéletes harmincnégy évemmel, most meg azt akarja, hogy vágassak egy lyukat a nyakamon, sugározzanak szét, hordják pelenkát, szoruljak mások kezére. Hát azt nem. Nagyon jól van ez így, a gyógyszereket kiváltom, beszédem, és ennyi. Ha jobb lesz, akkor jó, ha nem, akkor meghalok. Épp elég rákos beteget láttam már, én nem leszek olyan!

Gégerákom van. Beszélni nem tudok, csak leírom, ha szeretnék valakitől valamit. Végre ötvenöt kiló vagyok. Soha nem voltam ilyen csinos, igaz, nehezemre esik a mozgás, de mégis. Az ismerősöm lányának van egy szépségszalonna, tegnap elmentem hozzájuk. A legtökéletesebb frizurát és sminket kértem, három lány dolgozott a megszépítésemén. Úgy éreztem magam,

mint egy menyasszony. Ezért egy papírra azt írtam, hogy az esküvőmre készülök, ahhoz kell a smink, a frizura, a műköröm. Láttam a lányok szemén, hogy tudják, nem vagyok igazi menyasszony, de a legkevésbé sem érdekelt. A folytonos köhögésem, a véres köpetek és a sipító légzésem miatt sok időbe telt, de végül készen lettem. Az út túlsó oldalán vettem egy menyasszonyi ruhát – az eladó furcsán nézett rám, amikor botra támaszkodva, tökéletes frizurával, manikúrral és sminkkel egy cetlit adtam a kezébe, amire ráírtam, hogy mit szeretnék, de kiszolgált. Kerestem egy fotóstúdiót. Régi kedves arc fogadott. Egy fiú a múltamból, aki kicsit meghízott, kicsit ősz lett, de mégiscsak ismerős volt. Majdnem elbőgtem magam, de visszatartott a méregdrága krém az arcomon. Várta, hogy mondjak valamit, de csak papírt vettem elő, s ráírtam, hogy rákos vagyok, de szép. Mosolygott és könnyezett, meg akart ölelni, de eltaszítottam. Egy újabb papírfeccre ráírtam, hogy nyugodjon meg, sosem voltam még ennyire szép, vettem egy menyasszonyi ruhát, amit most magamra húzok, és azt akarom, hogy készítsen rólam egy fotósorozatot, mint amikor tinik voltunk, és ő az első fényképezőgépével ismerkedett. Felvettem a csodálatos ruhát, olyan volt, amelyet soha nem akartam, most mégis ez tett boldoggá.

Beállította a megfelelő fényeket, és fotózott, én pedig mosolyogtam.

MARCSÁK GERGELY

KARJÁBAN ÉRJEN

*Hogy az alkotáshoz kell-e szenvedés,
Ti tudjátok, részeg-bús angyalok,
De sejtem én is, hisz egyetlen betűt
Nem írtam, mióta boldog vagyok.*

*A dicsérő óda névtelen, elnyűtt,
De kítaszításotok szívünkbe mar.
Nagy hordót toltok céltalan bolyongva
Az otthontalanság árnyaival.*

*S magam egykori helyeteken érzem,
Ha felugrik az Ő chat-ablaka.
Legyek hát néma, én még azt se bánom,
Csak karjában érjen az éjszaka.*

AMIKOR MEGUNTUK A VODKÁT...

Szemjon Hanyin verse alá

*Amikor Szányával meguntuk a vodkát,
és ő kísérletképp a díványra pihent,
én láttam, hogy Iljics jön és elem térdel –
örömkönnyek között mondtam neki igent.*

*A dívány rugói folyvást nyikorogtak,
és Szánya éppen asztronauta lett.
Lenin lassan felállt, fölém magasodott,
és bronzszoborként megmerevedett.*

*Én pionír voltam vörös nyakkendőben,
menyasszonyi csokrom parázsló fűköteg.
A lábához tettem, nadrágja kigyulladt,
vérvörös lángok közt mosolygott az öreg.*

*Szánya felugrott és letépte a függönyt,
minek tüze már a díványra csapott át.
A függöny, és kvászból három liter bánta,
hogy mi Szányával meguntuk a vodkát.*

ÓVODA

*Nincs egyetlen éles vonal
Kusza kockás madár csőre
A gördülő nehéz acél
Szétkószál a levegőbe*

*Berreg a magasfeszültség
Hullámszik és megszelídül
Három hajó összeroppan
A királylány mozdonyon ül*

*Föl-föllebben U-fejéről
Göndör grafit aranyhaja
Gyermek-tiszta erényövvvel
Nem kínozza havibaja*

*Sérült agyam kérdezzgeti
Bájainak mi az ára
Mosolyog és szoknyát emel
Együtt megyünk Kanizsára*

SZOMJ

*Bekapcsolt a hűtőszekrény.
Szörnyen nyomja ernyedt hátad.
Vodkatócsán nyugszik kezed,
szádból hányás szaga árad.*

*A padlóra zsákként rádólsz,
nagyot koppan sajtó fejed.
Megnyugodsz. Csak halott anyád
vette ki a hideg tejed.*

*Hideg, hideg. Anya, anya
– öleled az asztallábat.
Látod, megint arcul csapott,
mert még mindig nincs bocsánat.*

CSEH SÁNDOR

A CSAVARGÓ

(KISREGÉNY)

2.

Mire a városba ért, alaposan megszomjazott. Ivott a központi park szökőkútjának a vizéből, megmosta a kezeit, arcát, kicsípett egy kullancsot a lábszárából, és leült egy árnyékos padra pihenni. Most következett az, amit nem tudott megmagyarázni, s értetlenül állott az előtt a furcsaság előtt, ami akkor vele először abban a parkban történt.

Vagy öt-hat gyerek, kisebbek és tőle idősebbek, színes krétaikkal mindenféle házikókat, virágokat, állatkákat rajzolgattak az aszfaltburkolatú járdára, alig három méterre az ő lócájától. Eleinte csak úgy szórakozottan nézegette ezeket az ákombákom rajzokat, aztán közelebb lépett hozzájuk.

– Ez mi? – kérdezte az egyik kisfiút.

– Ez? Malac! – válaszolta.

– A malac nem ilyen – mondta Karcsi –, add csak ide a krétát, lerajzolom neked.

A kréta pedig elindult Karcsi kezében. Először bizonytalanul, azután határozottan húzta a vonásokat. Elkészült a fej, majd a lábak és a többi részei az állatnak, s mire befejezte, minden gyerek odacsődült a háta mögé. A malacka a tömpe orrával, a kunkori farkával, a lábak élethű formáival, tökéletesre sikerült. A gyerekek meglepődve nézegették a művészi rajzot, és maga a rajzoló is elcsodálkozott rajta. Karcsi alig hitte el, hogy ez az ő műve. Ránézett a kezére, az ujjai között tartott krétára, és meghökkenve vette tudomásul, hogy ez valóban az ő rajza. De csakugyan az övé? Egy pillanatra elfelejtett lélegzetet is venni, mert hirtelen arra a valamire, vagy valakire gondolt, aki ott él benne legbelül, és irányítja őt.

– Ügyesen rajzolsz! – szólott hozzá barátságosan az egyik anyuka. – Rajzolj még valamit, hadd örüljenek a gyerkőcök!

És Karcsi rajzolt. Lerajzolta az almafát, a rajta lévő almásládával, s benne egy gyereket, a fa alatt pedig ott állt az öreg Géza bácsi pörge kalapjában, szipákostól, nézett fel a fára, és szinte megszólalni látszott.

– Milyen rajz ez? – kérdezték tőle, mikor már több felnőtt is összegyűlt körülötte.

– Ennek a rajznak az a címe, hogy Jómadár – válaszolta Karcsi, s elmosolyodott.

Nem szeretett az emberek tekintetének középpontjában állni, letette a krétát, sarkon fordult, és vissza se nézve elsietett. A szemlélődők fejüket csóválva, csodálattal néztek utána.

Mi lehet ez? Kérdezte magát Karcsi. Igaz, hogy régebben a sertéstelepen gyakran rajzolgattam ezt-azt, ceruzával füzetlapra, de így még akkor nem ment, mint most. Az az izé bennem valamit csinál velem, csak hát nem csak jót csinál, de a rosszra is rávesz. Ezen tűnődve azon vette magát észre, hogy a mostohaapja háza előtt áll. Idehoztál, te izé? Kérdezte önmagát. Hát ha már itt vagyok, akkor bemegyek. Ahogy belépett a konyhába, a férfi fülön fogta, és leültette egy székre.

– Most komolyan fogunk beszélgetni. Ez így tovább nem mehet! Napokra eltűnsz csak úgy, és amikor hazajössz, azt se mondd, hogy papucs. Hát mi akar ez lenni? Azt hiszed, hogy tovább tűrjük? Már voltak itt az iskolából is. Két tanítónő. Kérdik, hol vagy? Miért nem jársz mindennap iskolába? Hát idefigyelj! A következő a helyzet. Én ütni nem foglak, üssön az anyád, ha akar, de ez volt az utolsó kirándulásod. Ha még egyszer elszöksz hazulról, vagy csak napok múlva térsz haza, javítóintézetbe mégy. Megértted? Hát ennyi! Most például hol voltál?

– Az almáskertben.

– És persze egyebet se csináltál, csak etted az almát. Ugye?

Karcsi nem válaszolt. Az izé is hallgatott.

Több mint két hónap telt el azóta, hogy Karcsi az almát „őrizte” abban a fantasztikus kertben. Sokszor álmódott azóta is vele, és az izével is álmódott, azzal a valamilyen hogyishívjákkal, amelyik őt védi, vagy támadja. Barát vagy ellenség? Ezt nem tudta eldönteni. Mindenesetre a hosszú unalmas iskolai órákon keresztül nem tudatta vele egyik tulajdonságát sem. Ő pedig, szegény fiú, csak szenvedett, meg szenvedett, sokat szenvedett. Nézegette, vizsgálgatta magát otthon a tükörben, hátha észrevesz valamilyen változást az arcán, a szemén, próbálta megfejteti azt, ami láthatatlan, az énjének a valóságát, a titkát, az „izé” hatásának a jeleit, de hiába. Továbbra is ugyanaz az ábrándozó tekintetű, ritkán pislogó kisfiú nézett vissza a tükörből, és az is ugyanolyan szomorú és tanácstalan arccal, mint amilyen ő maga volt.

Közeledett a karácsony. Csúnya, nyirkos, lics-locs időjárás volt, mint ahogy ez megszokottá vált az ünnepek alatt az utóbbi időkben. Karcsi száználmasan

ült a padban az egyik halálosan unalmas iskolai órán, és napfényről, zöld növényekről álmodozva bámult a tanítóra, vagyis a nagy semmibe, mert akkor, mint gyakran máskor is, nem a szemével, hanem az agyával látott. Ebben a félig ébrenléti, s félig álomszerű állapotban, mint ahogyan még sohasem, váratlanul megszólalt az „izé”. Halkan, de tisztán kivehetően, sejtelmesen suttogott. Ezeket a hangokat ő nem is a fülében, inkább a fejében hallotta. Az efféle sűgások, neszek más embereknél is előfordulnak, de ők nem hallják, inkább csak sejtik, amikor így szólnak: „valami azt sűgja nekem...” Karcsi szinte minden porcikájával most erre a hangra koncentrált: „Indulj! Csak el, csak el! Tedd magad szabaddá! Járj, figyelj, tapasztalj! Most menj, ne habozz, ne hagyj ki az alkalmat, később nem tér vissza!” Ilyen sokat és ilyen parancsoló hangon még egy alkalommal sem beszélt hozzá az „izé”. Amikor kicsengettek az utolsó óráról, a fiú arra indult, amelyik irányba a különleges ösztöne vezérelte. Boldogan, felszabadulva gyalogolt a város peremén, igyekezett minél kevesebb emberrel találkozni. Végül egy emeletes ház előtt állt meg, úgy érezte, eddig kellett jönni, célba ért. Úgy rémlik, ez a hang csak eddig akarja, hogy jöjjenek – gondolta magában. Bement az első lépcsőház bejárati ajtaján, kinézett magának egy szép vörös pokrócból készült lábtörölt, ott leült, és várt. Sejtette, hogy nem lesz eseménytelen a napja, de az utána következő sem, különben miért vezette volna ide az „izé”? Így aztán teljesen nyugodt volt, lábait törökülésbe helyezte, mintha otthon lenne, és a padlón ülve nézné a televíziót. Odabentről edénycsörömpölés hallatszott, nyilván valaki vagy valakik ebédeltek a közeli konyhában. Nem telt bele tíz perc sem, amikor kinyílt az ajtó, s egy körülbelül Karcsival egyidős fiú lépett ki rajta. Karcsi már folyékonyan beszélt oroszul és ukránul is, megtanulta az iskolában, annak ellenére, hogy elég ritkán látogatta ezt az ő ízlése által rondának titulált oktatási intézményt. A küszöbön megjelenő, az első látásra is ápolatlan külsejű, magas fiú ukránul beszélt.

– Hát te meg mi a nyavalyának ültél ide? – kérdezte Karcsit.

Karcsinak általában jó humorérzéke volt hasonló helyzetekben, nyomban válaszolt.

– Kutyát játszom!

– Kutyát? – kérdezte a másik. – Akkor takarodj innen!

Karcsi nem is várt ettől kedvesebb hangot. A jellegzetes bemutatkozáson már túl volt, most pedig következett a folytatás, amely érzékeltette az ő különleges helyzetét, s amely által figyelemre méltó következtetésre jut az ember. Most felállt, és folytatta.

– Amúgy Karcsinak hívnak. Gondolom, tudod, hogy sokszor egy jó és okos kutya többet ér egy embernél. Az ő ösztönei egészségesebbek sok gané ember gondolatainál. A kutya soha nem csap be, nem hazudik neked, s ha nincs igazad, magára veszi, elvállalja a bűnösséged. Hűséges, és szereti a szabadságot.

A magas fiú meghökkenve nézett Karcsira.

– Igazad van – mondta –, ez csakugyan így van. Engem Karanvajev Borisznak hívnak. Hát akkor kutyázzunk! Szeretsz csavarogni?

– Igen! – mondta Karcsi. – Csavarogni jó! Hozzám egy hang suttog állandóan innen – s a fejére mutatott.

– Nekem nem suttog semmi, de mégis állandóan mehetnékem van. – állapította meg Borisz. – Tudod, a család... Feszt csak isznak, meg veszedkednek. Nem szeretek itthon lenni.

– Te vagy az én emberem! – mondta örömmel Karcsi. – Már kezdtem azt hinni, hogy egyedül vagyok, nincs ember, aki rám hasonlítana.

– Dehogy nincs! – nevetett Borisz. – Többen vagyunk, mint gondold! Na, gyere velem!

Borisz elindult, és Karcsi utána az iskolatáskával.

– Dobb a fenébe azt a táskát! – rivallt rá Borisz. – Kutyák vagyunk, hát nem?

– Azok vagyunk! – helyeselt Karcsi, s úgy odavágta a lépcsőház sarkába a tudományokat tartalmazó gyűlöletes tárgyat, hogy az csak úgy nyekkent.

Borisz a szomszédos háromemeletes házba, illetve annak a pincéjébe vezette Karcsit, aki úgy loholt a korához mérten langaléta növésű társa mellett, mint egy kiskutya. Mellesleg, a kutyák együttfutása nagyon fontos, ha az állatoknak a fajukra jellemző ezen igényeit vesszük figyelembe. Hát valahogy ily módon ért a céljához a két „kutya” is, sietősen futva, csak éppen a nyelvük nem lógott ki útközben. Nem volt melegük, mert éppen december havának az utolsó napjait számlálta a naptár. A szovjet mintára épült betonház pincéje háború esetén óvóhelynek is beillett volna, de most szerencsére az életüket megmenteni akaró rémült emberek helyett csak egy nagy csomó rothadt krumplival és annak a szagával volt tele a bunker. Borisz a nagy pince egyik deszkával elkerített részébe ment Karcsival, felkapcsolta a villanyt, s ott leültette a vendéget egy kimustrált rogyadozó székre.

– Itt várj! – mondta neki. – Megyek a többiekért!

Karcsi körülnézett a pincében. Szeme leszerepelt szovjet vezető politikusok elavult színes portréira, ám mellettük az előbbiekkal jól egymáshoz passzoló Batman és Pókember képeire tévedt, majd egy sarló-kalapácsos,

egérrágt a vörös lobogót fedezett fel a felejtésbe vágó kacatok között. Odafönt még szovjet törvények uralkodtak, de ezeket a légyipiszos ereklyéket már nem illett a nyilvánosság előtt mutogatni.

Hamarosan megjöttek azok a fiúk is, akiket az előbb Borisz a többieknek hívott. Karcsi az első pillantásra látta, hogy félig-meddig utcagyerekek. Soványak, kócosak voltak, s mint ahogy ruházatuk, úgy a szemük sem állott jól. Karcsi felállott a rozszant székről, mert arra most Borisz ült. Ez az ülőalkalmatosság, úgy látszik, valamilyen szertartási tárgynak számított közöttük. Borisszal együtt öten voltak a pincelakó fiúk, és egyelőre ellenséges tekintettel mustrálgatták Karcsit, aki különben hozzászólt az ilyesmihez. Eddig sem félt senkitől, azóta pedig már különösen nem, amióta megbizonyosodott róla, hogy neki a sorsát egyengető saját „izéje” van, aki megsugdosza neki a követendő lépéseket.

– Nahát akkor! – szólt Borisz fontoskodva. – A helyzet a következő. Ezt a fiút Karcsinak hívják, és úgy néz ki, hogy a mi emberünk.

Egy darabig gondolkodott, hogyan is folytassa.

– A kutyák – idézte Karcsi szavait – jó állatok. Ők sohasem csapnak be, nem hazudnak, hűségesek, és szeretik a szabadságot. Ezt a fiút – mutatott az ujjával Karcsira – vegyük be a csapatunkba, én felelek érte. A csapattagokat pedig ezentúl hívjuk kutyáknak. A csapat meg legyen farka, ez a pince meg legyen kutyaól. Na, mit szóltok hozzá?

Egy kisebbszerű vállvonogatás kíséretében a fiúk elfogadták a javaslatot, csak az egyikük akadékoskodott. Mi lesz akkor, ha ez a Karcsi egy kém? Vagy valamilyen spicli? De egy egészséges hátbavágásnak köszönhetően is ő is beleegyezett, hogy Karcsit vegyék be a farkába.

Így zajlott le tehát az a rögtönzött röpgyűlés a kutyaóiban, amely Karcsinak, mint vendég kutyának, bizalmat szavazott. Amikor megtudták, hogy Karcsi egy otthonról elbitangolt kóbor kutya, mert biztosan megvolt rá az oka, hogy elbitangoljon, ki-ki elhozta neki a saját uzsonnájának egy részét, mert tudván tudták, gyakran maguk is tapasztalták, hogy egy kivert és éhes kutyánál nincs szerencsétlenebb jószág a világon.

Ez a Borgyár környéki, úgynevezett tiszt lakásoknak szánt építményekből álló városrész nagyon is megfelelt Karcsi elképzeléseinek. Igaz, hogy nem egy gyönyörűségező szőlőskert és nem is almáskert, különösen most, télen, de legalább itt a farkában kutyatársakra talált, mert bizonyára ez volt annak az „izének” az akarata. Éjszaka meghúzta magát a pincében, vagyis a kutyaóiban, nem is fázott, mert volt elég rongy, amivel betakarózhatott.

Másnap a partyára, együttfutásra indultak a fiúk, s bár még gyerekek voltak, felnőttként viselkedtek. Szinte sohasem játszottak, nem sportoltak, jellemileg különböztek a normális családokban nevelkedő gyerekektől. Nagy részük iskolakerülő volt, s olyan dolgokkal foglalkoztak, amelyeket semmiképp nem lehetett szórakozásnak nevezni. Életformájuk a hajléktalan családokéhoz hasonlított, akiknek minden nap gondoskodni kell a betevő falatról, s annyiban különböznek tőlük, hogy ők nem kéregettek. Inkább alkalmi munkákkal szereztek némi pénzeket maguknak, amit elég gyakran italtra, cigarettára és szipózásra alkalmas ragasztóra költöttek, s csak kisebb mértékben élelemre. A pénzhez többféle módon jutottak hozzá. A piacon árukihordást vállaltak, takarítottak, sepregettek, az autómosáshoz is értettek, halásztak, fémhulladékot gyűjtöttek, de nem riadtak vissza az utcán kóborló tyúkok nyakának kitekerésétől sem. A zsákmányt zsványosan agyagos sárral kenték körül, és a földbe ásva tűz alatt sütötték meg.

Közeledett a karácsony, a szenteste. Karcsi anyja, Éva nem lepődött meg túlságosan a fia eltűnésén. Megszokta már, hogy Karcsinak mindegy volt, ünnep vagy nem ünnep, ha rájött a bolondóra, ahogy ő nevezte az „izét”, a fia akkor is elcsavargott, egyszerűen minden előjel nélkül. Pedig Karcsit akkor ajándékok várták. A karácsonyfa alatt dámajáték-készlet és lombfűrész, meg csokoládé is volt, de hát nem volt, aki átvegye a Jézuska ajándékait. Ehelyett ő török pózban gubbasztott a Boriszék piros pokrócos lábtörlőjén, és várt. Ő sem tudta, mire, ezt ugyanis az „izé” tudta helyette.

A fiúk nem ígértek, de nem is adhattak Karcsinak karácsonyi ajándékot, mert mind proli, léha, lumpoló családok gyermekei voltak, és nem is mind akkor ünnepelte a karácsonyt. Csak két gyerek volt közöttük magyar, őket a szegény öreg nagyanyjuk nevelte. Szenteste a hideg folyosón ülve vámi valamelyik kutyatársa megjelenését, hogy süteményt, vagy egy szaloncukrot lopjon ki neki, nem valami lélekemelő elfoglaltság, de hát ő Csinka Karcsi volt, a jó, hűséges kutya, de még attól is jobb, mert az ajtót nem kaparta, és nem is nyüzszített bebocsátást kérve.

Már három napot töltött a falkában kegyelemkenyéren élve, hol a kutyáólnak nevezett pincében a rothadt krumpli társaságában, hol pedig valamelyik kutyatársa küszöbén ülve, éjszakázva, de mégsem érezte magát nyomorultnak, szerencsétlen, gazdátlan kutyának. Ennek egyetlen oka volt. Éltette a remény, hogy ismét meghallja az „izé” sejtelmesen suttogó hangjait. Nagyon szerette volna már végre megtudni, a végére járni, hogy mi történik vele, mire vélhető az a valami, ami benne él, amelynek ő ellenállás nélkül, szinte örömmel követi az utasításait, parancsait.

A karácsonyi ünnepek elmúltával erősen lehűlt a levegő, kopogásra fagyott a mélyen felázott talaj, leesett az első hó. Éva, Karcsi anyja most már komolyan aggódva elhatározta, hogy ismét segítséget kér a milíciától. A nagypapa, Pali papó csak nyugtatta a lányát: „Ó, eridj má, az a fiú be van edződve, a nyavalya se töri ki, emberes úmán!” Karcsit többen is látták a város különböző pontjain, de egy bizonyos körzetben gyakrabban. A nyomozó végül a Borgyár környéki emeletes házak egyikénél össze is futott a keresett személlyel, vagyis Karcsival, a kutyával. A hadnagy, amilyen tapasztalatlan és fiatal, olyannyira naiv is volt, mert a kutyák úgy átverték őt, mint a horgász műcsalival a halat. Amíg ő azt várta, hogy a fiú felhozza a pincéből az iskolatáskáját, addig a rafinált falkatagok meglógtak egy másik kijáratnál. A gyerekek tehát ismét nyoma veszett, így Karcsi megint kapott egy-két napot ajándékba. Most ismét úgy érezte, hogy jelentkeznie kell a suttogásnak. Ebben nem is csalódott, az „izé” csakugyan nem hagyta őt cserben. „Indulj, járj, láss, tapasztalj!” – így szóltak hozzá most a suttogo hangok, és Karcsi elindult.

Falkatagot nem hívott magával, csak ment, vitte előre a lába a fagyos hóban, fel a közeli dombokra, a hegytetőre, ahol már nyaralók sem épültek, fa sem nőtt, ahol a csenevész bokrok arról árulkodtak, hogy a hó alatt csak egy sziklát befedő vékony földréteg lehet. Amikor felért a csúcsra, nem érzett fáradtságot, mert egy pillanatig sem gondolt semmire, csak a hangokra, amelyek megbabonázták, nélkülük nem érhetne volna el ilyen könnyen ezt a nem is veszélytelen sikamlós magasságot. Már nem az a Kishegyen álló, semmibe tekintő kisfiú állt ott. Most már vágyott a lelke valami szépre, valami izgatóra, megcsodálni valóra. Körülnézett. Amit látott, attól felderült az arca. Ehhez fogható lélegzetelállító környezetet csak legutóbb az almáskertben látott, de ez a látvány egészen más volt. Ahogy fellélegzett, és kifújta magából a fehér párává változott lehetetet, könnybe lábadt a szeme a meghatódottságtól. Festői táj tárult a szemei elé. A piros cseréptetős házak helyett most fehérbe burkolózott épületeket, tornyokat látott odalent. A természet egy fehér szőnyeg alá rejtette a várost. A környező tasnádi dombokon alig lehetett felismerni a téli ruhába öltöztetett fákat, csak az utak színe volt kissé sötétebb, ahol a járműforgalom félig már lekoptatta a havat. A várost átszelő befagyott Vérke, a medrében alig csordogálva, egyenesen az előtte tornyosuló hegyek, dombok felé tartott, majd egy balkanyarral hirtelen eltűnt egy téli álmát alvó gyümölcsöskert mögött. Milyen szép ez a fehér csend! – álmélkodott a fiú. Hát igen! – mondta magának hangosan. Ami szép, az szép. Az a jó ebben az életben,

hogy néha még ilyeneket is lehet látni. Nem győzött betelni a látvánnyal, ezzel a kékes-lilás fényű, apró üvegszilánkokkal teleszórt, napban sziporkázó, fehér bunda alatt szunyókáló tájjal. Mindent összegezve, ő akkor a képzelet szárnyán csapongva egy gyönyörű, karácsonyi képeslapra illő, hólepte hegyet és völgyet látott maga előtt, s ahogy ott állt mozdulatlanul, a napfényben vakítóan fehér csúcson, hirtelen rádöbönt valamire. Ez a suttogó „izé”, aminek előbb vagy utóbb nevet ad majd, nem véletlenül vezeti, küldi őt ilyen szemet és lelket gyönyörködtető helyekre. De vajon miért teszi? Mi a célja ezzel? Na jó! – mondta magának hangosan. Ezért a látványért mindenesetre megérte feljönni, most meg, ahogy felmásztam, lemászom. A kutyaéletből egyelőre elegendő van, öt napja vagyok már „kiküldetésben”, több suttogást nem hallok, úgyhogy hazamegyek.

Az otthoni fogadtatást egyáltalán nem lehetett szívélyesnek mondani. Az anyja és a mostohaapja úgy néztek rá, mint a véres ingre. Eridj, dögölj le az ágyadra, reggelig látni sem akarlak – mondta az anyja, amikor Karcsi estefelé hazament. A karácsonyi ajándékozás természetesen elmaradt.

– A Jézuska csak a jó fiúkat szereti, de te nem vagy az! – szidta az anyja másnap reggel, mint a bokrot. Mit lehetett öt napig csinálni az Isten tudja hol, télnék idején, karácsonykor? Most mi a fenét ettél, ha se szőlőt, se almát nem találni? Havat ettél? Na, ebből elég! Mostantól kezdve mindent másképp csinálunk! – fenyegette meg a fiát Éva.

A férjnek is volt hozzáfűznivalója.

– Te, fiam, beteg vagy, a bolondkórházban van a helyed, hátha ott helyrefozzák az elméd. Talán még nem késő – így a mostohája.

És valóban megtették. Karcsit a pszichológus és az ideggyógyász javaslatára egy rácsos ablakú szobába vezették kivizsgálásra. Az elmeorvos alapos vizsgálatnak vetette alá a fiú érzékszerveit, reflexeit, de nem ítélte súlyosnak az állapotát. Amint a doktor mondta, ez egy múlt kamaszkori függetlenedési vágy. Vannak esetek, hogy ebben a korban a gyerekek elvágynak otthonról, ki akarják magukat próbálni, szárnyalhatnának. Mindenesetre itt tartjuk a gyereket pár napig, hogy megfigyelhessük a jellemét, a viselkedését, a szokásait. Reméljük, innen nem fog elszökni, az ápolók vigyáznak a betegeinkre, és amúgy is minden nyílászáró ráccsal van ellátva.

Így lett tehát Karcsi két nap múlva az elmeorvosintézet lakója, a suttogójával együtt. A kis vasrácsokkal védett, utcára és az udvarra nyíló kétablakos kórteremben a szép számban futkározó csótányokon kívül még két beteg tartózkodott. Az egyik, a negyven év körüli férfi, folytonos hajfésü-

léssel és papucsának a le- és felhúzásával volt elfoglalva. Ő ügyet sem vetett Karcsira, ezt meg is lehetett érteni, mert dolga volt. A másik szobatárs egy idősebb bácsi volt, de hatvannál nem lehetett több. Mint később kiderült, az alacsony, kövér kis öreget évekkkel azelőtt agyba-főbe verték egy kocsmai verekedésben, egy horogütés pedig úgy elrendezte az állkapcsát, hogy úgy nézett ki szegény, mint egy ló, amikor nyerít. Foga csak egy volt neki, egy viharvert szemfog, de arra büszke is volt. Naponta háromszor mosta meg egy hatalmas fogkefével az étkezések után, s a ferdén álló szájában fenyegetően villogtatta. Kapócs Antalnak hívták, ezt a nevet Karcsi jól meg is jegyezte, mert szép hangzása volt, de az egész kórházban Tágyinak hívta mindenki. Ez a becenév tetszett is neki, nem haragudott érte, mert azt a bizonyos rajzfilmet a tv-ben, amelyben az a gügye figura mosolyra fakasztotta a nézőket, nem láthatta, ugyanis ő akkorra már meg volt verve. Tágyi bácsinak a felsoroltakon kívül volt még egy hibája, de ezt nem látni, hanem hallani lehetett, ugyanis borzasztóan selypített, vagyis tota volt. Amikor Karcsit bevitték hozzájuk, Tágyi bácsi rögtön így invitálta a fiút az ágyán ülve: „Deje, kityfiam, üjjé ide mejjém!” Mondani sem kell, hogy Karcsi és Tágyi bácsi rövid időn belül nagyon jó barátok lettek. Ezenkívül az öreg fiaként bánt az ő Kajtyijával, lefekvés után gondosan takargatta az elmekórház sok mindent megélt, lópokrócnak is alig való ágyneműjével. Teltek-múltak a napok ebben a Karcsi természetével összeférhetetlen és megalázó, néha kabarévidám, néha melankolikus zárt épületben, ahol Tágyi volt a komikus, a fészülködő Denisz bácsi pedig a melankolikus. Ő naponta többször is elénekelte Sztálin kedvenc grúz dalát, a Szép Szulikót oroszul, Karcsi kimondhatatlan örömére.

Elmúlt egy hét, s a fiút néha a vizitező orvos, ennél is ritkábban anyja látogatta meg. Erről az jutott eszébe, hogy őt most ide csak úgy bedutyizták, és nagyon valószínű, hogy mostohaapja csúszópénzt is fizetett az orvosnak az őrizetéért. Karcsi most szívből kívánta az „izé” suttogását, mert az megmutathatná a szabadulás módját, de hiába: a sejtelmes hangok váratlak magukra. Már-már arra is hajlott, hogy az „izé” nem is jött el vele a bolondokházába, cserbenhagyta őt, de az egyik éjszakán álmában szólította meg Karcsit. Ez elég érdekes volt, mert, ahogy felrettent álmából, még ébren is hallotta tovább a suttogást: „Rajzolj, rajzolj! Indulj, indulj!” Fogalma sem volt róla, hogy mit akar ezzel mondani az „izé”, de elhatározta, hogy mihelyt felkelhetnek, papírt és ceruzát kér az ápolótól, és rajzolni

kezd. Hogy mit, azt még nem tudta, de annak a tudatában, hogy a titokzatos hangok még mindig vele vannak, boldogan lehunyta a szemét a méz-édes szőlővel, havas hegycsúccsal álmodott reggelig.

A szokásosnál tovább aludt. Tágyi bácsi nem zavarta, igyekezett csendben lenni, s miután kimosta az egy szem agyarát, leült egy székre, és figyelte, hogy az ő Kajtyikája szuszog-e még, él-e még, mert hogy olyan sokáig alszik. Denisz bácsi azonban nem volt tekintettel Karcsira. Egymás után ötször megfésülködött, s közben szüneteket tartott. Egy párszor felpróbálta a papucsát, s meggyőződve róla, hogy még mindig a lábai méretéhez valók, hozzáfogott a Szép Szulikó énekléséhez. Így aztán Karcsi zenés ébresztőt kapott. Következett a reggeli, a folyékony tejbegríz, de mert Tágyi azt mondta Karcsinak, hogy „ne edd meg, mejt fotyni fogoj tőjel!”, a fiú szót fogadott, és csak a szelet fekete kenyeret és a teát fogyasztotta el. Evés közben is az éjszakai suttogásra gondolt, és alig várta már, hogy belépjen a tagbaszakadt, borostás ápoló, akivel Tágyi bácsi sem mert kötekedni, mert féltette az egyszem fogát. Andrej, az ápoló, hozott papírlapot és egy elrágott végű ceruzacsonkot, ami azt bizonyította, hogy az elmeegógyintézetben vannak írástudó és rajzolgatni szerető betegek is. Karcsi remegő ujjai közé fogta a ceruzát, s mivel az „izé” nem súgta meg neki, hogy mit rajzoljon, hozzáfogott hát annak az állatfajának a lerajzolásához, amellyel együtt növekedett, nevelkedett Pali papó által. Mi más volt az, mint egy disznó. Tágyi bácsi el volt ragadtatva a szép kövér disznó láttán, és arra kérte Karcsit, hogy rajzoljon hozzá „majacokat isz”. Örömmel mutogatta Denisz bácsinak a művészi rajzot. Neki is tetszett, és azt javasolta Karcsinak, hogy rajzolja le Tágyit is, igazán könnyű lesz, mert ő is majdnem úgy néz ki, mint egy disznó. A fiú beleegyezett, s valójában egy karikatúrát szeretett volna rajzolni Tágyiról, de meglepetésére mégsem úgy sikerült ez a rajz. Az ujjai ezúttal nem engedelmeskedtek az akaratának, mert karikatúra helyett a papírlap másik oldalán pillanatok alatt Tágyi bá élethű képmása jelent meg. Mintha „tyatyogott” volna, olyan tökéletesre sikerült a portré.

– Jégyutyom! – kiáltott fel meglepődve Tágyi. – Egy ény vagyok! Húha! Te egy művéty vagy, Kajtyika! Rajgyoj még vajamit!

Andrej, az ápoló és Lilike néni, a takarítónő is megerősítette, hogy Karcsi egy igazi művész. Karcsi felbátorodott a dicséretektől, és most mintha azt érezte volna, ha nem is suttog, de működik a fejében az „izé”. Ennek köszönhetően merész ötlete támadt, amelyhez Tágyit veti be eszköznek. Mélyen a szemébe nézett, és elé tárta a ragyogó ötletét.

– Ide figyelj, Tágyi! – Karcsi tegezte a barátját. – Mondok neked valamit. Most én neked, de csak neked olyanokat fogok rajzolni, amiket szeretném, ha el is tudnál nekem hozni. Jó?

– Jó! – mondta Tágyi. – De nehogy ojoszjányt vagy pupotytevét jajgyojjá, agyokat nyehéz idehogyni.

– Jól van, akkor megbeszéltük – mondta Karcsi, s ebben a pillanatban már értette is, hogy mit jelentett az a sűgás, a „Rajzolj! Indulj!”.

Nem akarta elhamarkodni a dolgot, mert gondolkodni akart még a tervény, viszont egyre határozottabban érezte, hogy van egy lehetőség a szökésre. Igaza van az „izé”-nek, neki innen indulni, s már tudta is, hogyan. Estefelé, mikor elcsendesedett az udvar, Karcsi hozzáfogott rajzolni. Eltelésképpen először lerajzolta Tágyi fogkeféjét, majd Denisz egyik papucsát, hadd keresse. Ezeket a tárgyakat odahozatta a rajzasztalhoz. Azután következtek a komolyabb rajzok, ezektől remélte Karcsi a szabadulását. Lerajzolta Tágyinak Rexit, az udvaron sétáló kutyát.

– Ez a kuta, a Jekszi, etyt nem hagyom, mejt hajap – ellenkezett Tágyi.

– Jó! – mondta Karcsi. – Akkor olyat rajzolok, ami nem harap.

Azzal lerajzolta azt a szerelővasat, amely ott hevert már egész nap egy javítás alatt álló autó kereke mellett. A sofőr – bizonyára – azért hagyta ott őket, mert elvitte a defektes belsőt beragasztani, s közben lejárt a munkaidő.

– Ez mi? – kérdezte Tágyi.

– Montyirovka! – vágta rá oroszosan Karcsi. – Pajszer.

– Mínyek az nyeked?

– Hogy megbütyköljük vele a kereket. Úgy hozd fel, hogy senki ne lássa meg! Segítünk a sofőrnek. Hogy fog neki örülni!

– Dehát akkoj jazold le a kejeket isz, atyt isz fejhotyom.

– Tudod, hol van? – ravaszkodott Karcsi, miközben lerajzolta a kereket is.

– Tudom – mondta Tágyi, s azzal mind a kettőt felhozta az emeletre az ágy mellé.

– Jól van! – sumákkolt Karcsi. – Tegyük őket az ágy alá, már késő van, majd holnap dolgozunk. Most meg feküdjetek le aludni.

Ő is lefeküdt, hagyta, hogy Tágyi betakarja őt a pokróccal, és alvást színlelve várt. Karcsi várt, és biztos volt a dolgában. A szökésnek sikerülni kell, különben nem szólalt volna meg az „izé”. Ideje volt bőven, várta, hogy órák teljenek el, s addig mindenféle gondolatok kavarogtak a fejében. Például az is, hogy el kellene másképpen nevezni a hangokat. Mi lenne, ha Súsú lenne? Úgyis mindig csak susog. Gondolkodni kellett azon

is, hová menekül a szökés után. Semmiképpen sem haza, vagy a falkához. Rövid távlatokban voltak elképzelései, de a többbit Súsúra bízta, majd ő egyengeti az útjait.

Először Denisz kezdett el horkolni, azután kedvet kapott hozzá Tágyi is. Karcsi erre várt, hogy a szobatársak mély álomba merüljenek. Hogy meglegyen az összhang, ő is horkolni kezdett, és amikor elérkezettnek látta az időt, munkához látott. Halkan kinyitotta az ablakszárnyakat, elővette az ágy alól a pajszert, és a kerék bütykölése helyett az ablakon lévő rácsot vette vele pártfogásába. Óvatosan dolgozott. A szerszám lapos végét befe-szítette az ablaktok és a ráerősített rács közé. Húzta, tolt, csakúgy ropog-tak a fában a rozsdás szögek. Addig ügyeskedett, amíg a vasrács pántjai elengedték az ablak jobb oldalát. Most következett az alsó rész megdolgo-zása. Egy erőteljes lökés következtében alul és felül is megengedett a bör-tönre való nehéz rács, s az út szabad lett az udvar felé.

Az utolsó roppanás zajára Tágyi felemelte a fejét a párnáról, de már csak azt láthatta, hogy az ő Kajtyikája az első emeleti ablakban állva éppen magához húzza az egyik díszfának az odahajló ágát, és kilendül az ablakon. Az ág lehasadt a törzsről, de végül is egy légi bukfenc után Karcsi sikere-sen földet ért. Tágyi kiszaladt a folyosóra, és kiabálni kezdett: „Työkik a művéty! Työkik a művéty!” – lármázott. – De szerencsére senki sem hal-lotta Tágyi kétségbeesett kiáltozását. Még visszaszaladt az ablakhoz, és utána kiáltott a fiúnak, aki éppen a téglakerítés megmászásához készülődött.

– Mikoj jötty fityya, Kajtyika?

Ám Karcsi nem válaszolt neki vissza semmit, csak leugrott a kerítésről, és inalt végig a városon, az intézet pettyes pizsamájában. Kerülte a villanyfé-nyes helyeket, és futólépésben a vasútállomás felé vette az irányt. Útközben bele-belekukkantott a kukákba, hátha talál magának valamit, amit magára ölthet. Szerencséje volt, mert az egyikben talált egy koszos, rongyos zakót, egy másikban pedig egy még elég jó állapotban lévő terepszínű katonanadrá-got. Mindkét ruhadarab nagy volt rá, de éppen idejében vette fel őket, mert bár nem volt túl hideg az időjárás, de már kezdett fájni a pizsamában. A papucsba dugott lábára viszont zoknit nem talált, de Karcsi nem félt már semmitől sem, tudta, hogy az ő Súsúja átsegíti a bajokon. A lebergi vonatra nem kellett sokat várakoznia. A kalauz kérte a jegyeket, de egy sápadt kis sovány cigánygyereket meg sem akart szólítani évégett. A vonat végre elin-dult, s Karcsi útra kelt a Súsújával együtt, új célok, új kalandok felé. Életé-nek egyik boldog pillanata volt ez. Már több órája maga mögött hagyta a

vonat Beregszászt, s ő mosolyogva gondolt vissza a falkára, a kutyákkal töltött napokra, s arra is, hogy egy szellemi fogyatékosslal való találkozás kellett ahhoz, hogy megtudja magáról azt, amit eddig még nem tudott, hogy ő egy induló művészpálya, hogy istenáldotta tehetség. Ki tudja, milyen hasznát veheti még ennek az adottságnak? Vajon kire ütött ő? Melyik elődjére? Egyiket sem ismerte Pali papón kívül, mert senki sem beszélt neki származásáról. Szereti a szépet, van arányérzéke. Mit rejtegethet számára a jövő? Ezt ő nem tudhatja, de a Súsú tudja. Ő mindent tud. Igen, mindent tud! A szemét lehunyta, és most már nyugodtan alhatott a kupé sötét sarkában összegömbölyödve. Valaki azt hihette volna róla, hogy egy ledobott balyu.

LENGYEL JÁNOS

MITRACSEK ÚR MEGSZÓLAL

Mitracsek szerint az rendjén van, hogy egy szépirodalmi mű esetében az író szabadjára engedi fantáziáját, de ugye L. J. mégiscsak újságíró vagy mi, és mint ilyet, köti az újságírói etika. Az olvasót nem szabad becsapni, félrevezetni, elferdíteni a valóságot. Egy igazi újságírónak hitelesen kell tállalnia a történeteket, szigorúan ragaszkodva a tényekhez. Mitracsek ugyanis meg volt győződve, hogy találkozása Annával nem csupán az író agyszüleménye, hanem a valóságban is megtörtént. De nem pontosan úgy, ahogy azt a zsurnaliszta tállalta az olvasóknak. Neki is megvolt a saját változata, ami hite szerint maga a színtiszta igazság.

*

Ugyanis én, Mitracsek Ödön jártam a budapesti antikváriumokat. Akkor már évek teltek el, hogy bemutatkoztam a MIKICS *Együtt* című folyóiratában, később L. J. még kiötlött néhány újabb történetet, de aztán fokozatosan elkalandozott a szürreális posztmodern mesék ingoványos világába. Engem pedig magamra hagyott egyre növekvő egómmal. Mozdulatlanságra, tétlenségre ítélte, miközben bennem már tombolt a tettvágy, a szerepelni akarás, meg valami idegen kórság, talán exhibicionizmusnak nevezik, ha jól tudom. Éltre hívott és utána már nem foglalkozott velem. Néha kaptam egy-két epizódszerepet mások történeteiben, vagy csak egyszerűen leírta a nevemet valahol, valahová, valamiért. Ez pedig korántsem elégített ki engem. Többre vágytam, jobbra, szebbre, kedvesebbre.

Kárpátalján születtem a múlt század 90-es éveinek elején. Egy kitalált alak többnyire azokon a helyeken jár, ahol az alkotója is, s mivel ekkor az író éppen Budapesten játszott a túlkoros egyetemista szerepét, én is ott lógtam a magyarok székesfővárosában. Mi tagadás, lenyűgözött a város szépsége, bejártam a vigalmi negyed minden szórakozóhelyét, mégis magányosnak éreztem magam, mivel az egyetlen ember, akit a városban ismertem, alig foglalkozott velem. Olykor, ha már sok volt a sör, szóba elegyedtem néhány pultossal, csapossal, néha éjszaka kiültem valamelyik parkba, és két liter kannás borért cserébe társaságot vásároltam magamnak a hajléktalanok között. Pénzem volt,

mert L. J. mindig adott, vagyis többnyire, mert neki sem volt vastagon. Talán lelkiismeret-furdalásból adta, amiért elhanyagolt. De egy kitalált személynek, aki ráadásul még a kárpátaljai magyar irodalom boszorkánykonyhájának egyik lombikjából pattant elő, nehéz ismerkedni a valós élet szereplőivel. Főként, egy olyan világvárosban, mint amilyen Budapest. Kontaktusba, azaz kapcsolatba kerülhetünk ugyan, megismerhetjük egymást, de igazi, elmélyült viszonyt csak egy másik költött személlyel tudunk létesíteni.

Egyszer csak azt vettem észre, hogy falni kezdtem a könyveket, na, nem úgy, mint Sehalselát Dömötör, aki megette a könyvlapot, s utána tintát ivott. Különösen a női alakok érdekeltek. Megmozgatták a fantáziámat. Szorgalmasan jegyzeteltem, kik jöhetnek számításba. Szép is legyen, de ne amolyan elkényeztetett vagy beképzelt, gögös vagy hárpia. Szeretem a csendes, de határozott nőket. Kezdetben úgy gondoltam, hogy a közelben kutakodok, legyen inkább földi! Volt időm megfigyelni a budapesti nőket, és nem valami pozitív vélemény alakult ki róluk bennem, ellentétben L. J.-vel, aki bolondul a bolond nőkért. Volt is része belőlük rendszeren, na, azért rendes csajok is akadtak köztük. Jöjjenek kicsit közelebb, nehogy az íróm meghallja! Ami a nőket illeti, e téren is nagyon béna. Mert a nőt megszerezni könnyebb, mint megtartani. Ezt már én is tudom. Még annyit, ismert irodalmárunkról, hogy olykor bárgyúan romantikus, legalábbis a látszat ezt mutatja. Ugyan, melyik nő szíve lágyulna el ettől a verstől?

MINDIG

Juditnak

*Felújított kezekkel
látja tested
a vak vágy.
Szerelmet szerelmet
szívzörejjel,
hol műhelyéből
hallatszík kalapács.
Lüktet, mint
seb, ha megtelik
késsel.
Késel, már megint.
Csak te hiányzol,
én mindig
itt vagyok.*

De hagyjuk is az író t békén, legyen legalább néhány nyugodt pillanata. Nemsokára úgyis elmegy minden életkedve. Ezt garantálom Önöknek. (*Na, most ki szól ki folyamatosan az Olvasónak? Ez nem gond, csak ha én teszem?*)

Erről a másik versről már nem is beszélve. (*Cinikus kacaj!*)

KÉRÉS

Úgy szeress
 mintha
 többé
 nem szerethetnél
 mintha
 legszebb éned
 virágba
 borulna
 mint aki
 boldog magamért
 gyilkolni tudna
 csókomért
 minden mást
 odadobna
 Úgy
 mint még
 soha
 ahogy csak
 te szeretnél

Szóval, kezdésnek odahaza néztem körül. Először a leghíresebb regényhőssel ismerkedtem meg, de sajnós Tóth Esztert igencsak meggyötörte az élet. Talán érzéketlenségnek hangzik, de nem szerettem volna összeállni egy ideg-ronccsal. Szóba került még Melles Angéla neve, de róla köztudott, hogy nem az erkölcseiről híresült el Irodalmia polgárai között. Na, meg semmi kedvem nem volt konfliktusba keveredni, sem Piricsinyivel, sem Makuk Ignáccal.

Gondolkodtam, még Berniczky Éva másik pártfogoltjáról, Ernáról, aki a *Blasztula* című novellában kelt életre, de nem is tudom, volt valami furcsa benne. Nem volt konkrét, megfogható. Tudom, ez egy kitalált alak esetében nem a legszerencsésebb kifejezés. Műveltsége tekintetében is vannak hiányosságok, de e téren, az esetben sem olyan kerek a labda. Ezt is nagymértékben

az írónak köszönhetem. Szöveget ütött a fejembe, hogy Ernáról nem véletlenül írja Berniczky: „*Erna nem járt moziba vagy nem látta azt a filmet, honnan vette mégis az édeskés, fájó nosztalgiát, hogy ilyennek képzelje magát, nem tudni.*” Nos, én sem akartam.

Szóba került Kovács Eleonóra Z-je, de róla ellentmondó dolgokat hallottam. Még azt sem sikerült kiderítenem, hogy valóban nő-e. Az dobja rám az első követ, akinek van, de én ebben ultrakonzervatív vagyok, szélsőségesen a másik nemhez, de inkább igenhez vonzódok. Nem vagyok híve sem a nyitott kapcsolatnak, sem a nyitott házznak, sem a nyitott társadalomnak. Én még azt vallom, ha az emberfia férfi, akkor a partnere legyen nő. Igazi nő, aki a mások nemét szereti, nem a maga igazát.

Ott volt még Bánki Éva pártfogoltja, Bujdosó Anci, de a közeledésemre határozottan elzárkózott. Később hallottam, hogy a hátam mögött leukránozott, pedig tudtommal nem is dékás. A listámon szerepelt még néhány név, de mind zsákutcának bizonyult. Végül elhatároztam, hogy megismerkedem Édes Annával. Tudom, hogy mit tett a gazdáival, híre nem éppen a legjobb, de alakja megbabonázott. Volt benne valami lebilincselő, valami, ami magához vonzott. Nem volt különösebben művelt, de mégiscsak egy világvárosban volt cseléd.

Egyedül mentem be az egyik kiskörúti antikváriumba, amíg L. J. egy előadást hallgatott valami közel-keleti uralkodóról, Tukulti Áprilistről. Úgy hallottam, régen ő volt a migránsok egyik nagy vezére, de mégsem tudott eljutni Európába, mert lekapcsolták a török-görög határon. A hellének, ak(háj)kor még biztosabban védték a határaikat. De azok más idők voltak. Európa népeinek nem kötötte gúzsba a kezét a merkeli „*willkommen*” politika.

– Milyen áprilistről hadoválsz itt, III. Tukulti-apil-ésarra az Új-Asszír Birodalom egyik legjelentősebb királya volt, i. e. 745 – i. e. 727 között uralkodott. Országlása idején vált az Újasszír Birodalom hálózati birodalomból igazi területiális állammá. Mondhatni létrehozta a kor Egyesült Államokát, és a hatalmát is hasonlóan tartotta fenn, a feyverek árnyékában megadóztatta a környező népeket. A fontosabb helyeken asszír támaszpontokat hozott létre. Megszüntette a korábbi nagy tartományokat, és az új provinciák élére inkább eunuchokat nevezett ki, hogy garantálja hűségüket. Talán követendő példa lenne napjainkban is, kevesebb szexbotrányba keveredett politikus lenne, igaz, tökös vezetéből is.

– Na, itt fejezd abba! Tudjuk, hogy történész vagy, de ez most nem a fő téma, csak érdekességként említettem, hogy amikor beléptem az antikváriumba, egyedül voltam, mert te előadást hallgattál. Nagyon szépen köszönöm, hogy máris alátámasztottad az állításom hitelességét.

Szóval beléptem a könyvesboltba. Orromat egyből megcsapta a múlt illata. Ez ugyan költőinek hangzik, és annak is szántam, de a régi könyveknek többnyire áporodott, dohos szaguk van. Erről Casanova és Péter Gábor egyaránt sokat tudna beszélni.

– Jó napot kívánok! Kosztolányi Dezsőtől kérném az Édes Annát.

– Parancsoljon, több példányunk is van – azzal a könyvárus négy könyvet vett le az egyik polcról és elém tette az asztalra. Egyből őt választottam, persze, hogy a legújabb példányt.

Biccentettem és bemutatkoztam:

– Jó napot, kisasszony, a nevem Mitracsek Ödön. Ha nem haragszik, most magammal viszem, azzal belekaroltam és kettesben hagytuk el a boltot. Anna a meglepetéstől szólni sem tudott, de nem ellenkezett. Olyan régen volt már, hogy utoljára érdeklődött valaki utána. A hosszú évek során a magány, mint szorgos pókmester, sűrű fonál-köpenyt font alakja köré, de ez a fátyol már az első szavamra szétszakadt, tovatűnt.

Hirtelen megcsörrent Mitracsek mobilja, az ügyvéd hívta. Pár szót váltottak, majd Mitracsek izgatottan nyomta meg a „vége” gombot.

– Nagyon sajnálom, kedves olvasók, de halaszthatatlan dolgom akadt, ezért be kell rekesztenem a mesélést. Amíg távol vagyok, visszaadom a szót az írónak. Ám azt ajánlom, hogy csak alapos kritikával fogadják minden szavát! Egy időre elbúcsúozok, minden jót!

*

Nos, nem gondoltam volna, hogy Mitracsek a történet közben fog távozni, hiszen mennyit akadékoskodott, hányszor kérelmezte, hogy legalább egy fejezet erejéig hadd vegye át a narrátori szerepet. Amikor végre megkapta, erre rövid úton eltűnik. Ez szokatlan és ugyanakkor udvariatlan viselkedés. Ha nem Mitracsekről volna szó, még talán rossz néven is venném.

– Na, de térjünk vissza a munkához! Hol is tartunk? Megvan, akkor, ha nincs ellenükre, én inkább Anna szemszögéből mesélek tovább. A csend beleegyezést jelent, akkor itt folytatom.

*

Anna nem került könyvespolcra, sem íróasztalra. Egy viseltes utazótáskában találta magát számos könyv és kézirat társaságában. Paraszti származásából kifolyólag ez a tény nem okozott számára különösebb kényelmetlenséget. A cselédsors pedig megtanította az engedelmességre, az alázatra és az önkorlátó-

zásra. Ha utóbbit végig megtette volna, eredeti története, végül, nem torkollik véres tragédiába. Kívülállóként könnyű ítélni, meg véleményezni mások tetteit, de ahhoz, hogy igazán megértünk valakit, hasonlót kell átélnünk, hasonló helyzetben, és még akkor sem biztos, hogy hasonlóan cselekszünk, hiszen, bár közhely, de minden ember egy külön univerzum. A legtöbb ember nem képes ártani másoknak, úgy véli, hogy nem tudná elvenni egy másik ember életét, amíg nem kerül olyan helyzetbe, amikor választania kell, a tét a sajátja: ő vagy én. Vagy éppen azért gyilkol, mert az élete elveszett, mit sem ér, annak dacára, hogy még létezik. Valaki pedig nem képes elfogadni a nyilvánvalót, nem képes belenyugodni a halálba. Ezek a lelkek haláluk után is az élők között maradnak és kísértenek, mint engem Mitracsek.

A zsúfoltság ellenére is jól érezte magát. Megismerkedett számos történelmi személlyel, lírai alakkal, na, és ott volt Mitracsek, aki kiszabadította dohos szagú magányából. Nyomban megkedvelte a bohókás fickót, olyan édesen tudott nevetni a férfi viccein, bár sokszor nem is értette, miről is beszél, meg hogyan. Magyarul beszélt, de érdekesen hajlította a szavakat, sajátos zamata volt, másmilyen, mint az övé. A beregi tájszólás miatt később sokat cukkolta az író az egi Macskási Hilda, a szombathelyi találkozásai alkalmával. Anna látott már úgynevezett „finom” úriembereket, akikről később kiderült, hogy a legkevésbé sem azok. Szomorú emlékek tolakodtak elő elméjének mélységeiből, keserű permetet hintve szíve tájékára.

Hirtelen eszébe jutott Mitracsek egyik vicce:

- Hogy hívják az arab kisfiút? – szölt a kérdés.
- EgyipTomi.

Egy ideig eltűnődött, hogy mi lehet ebben a vicc, hiszen korábban nem hallott a fáraók és a piramisok földjéről.

A göndör hajú alig foglalkozott vele. Azt gondolta, Mitracsek valami inas, személyi titkár lehet az úrfi mellett, netalán egy szegény rokon, aki a deák kegyelemkenyerét eszi. Ugyanakkor Mitracsek nem szolgálta a fiatal embert, sőt, neki sem kellett szolgálnia. Ha a göndör hajú éppen nem merült el Anna történetének megismerésében, a lánynak szabadfoglalkozása volt.

Egy pénteki napon aztán vonatra szálltak. A Nyugati pályaudvarról indult az Inter City, így, fonetikusan kiejtve, valami madárról vagy virágról kapta a nevét. Kakukkvirág, fecskéfű, vércseszirom stb. Ki emlékszik már arra? A történet eme mozzanata nem ragadt meg tartósan elméjében. Anna nem ismerte ezt a fura szerkezetet, mert utoljára még gőzmozdony vontatta szerelvényen utazott, amikor felkerült a fővárosba cselédnek. Mitracsek

elmondta neki, hogy ennek a szónak azóta már több értelme is van. Nem a fővárosnak, mert az ma is ugyanazt jelenti, csak egészen másképpen. Több millió magyar embert határázár választ el a fővárosától.

Mitracsek úr sok újdonsággal szolgált neki, igyekezett minden civilizációs vívmányt elmagyarázni, bemutatni, amik Anna sokéves elvonultsága során születtek. Különösen tetszett neki a mobiltelefon, kicsit félt is tőle. Mindig megrettent, amikor váratlanul megszólalt. A tv pedig lenyűgözte, órákon át nézte a különböző sorozatokat, igaz, hogy sok dolgot nem értett, de Mitracsek igyekezett megfelelni minden kérdésére. Ha esetleg gondja akadt valamivel, csak beírta a keresőbe és a világhálón rátalált a válaszra, megesett, hogy többre is.

Anna évtizedek óta ki sem mozdult az antikvárium polcáról. Kezdetben még megesett, hogy egy-egy érdeklődő a kezébe vette, megsimogatta, beleolvasott élete regényébe, de az új évezredben az olvasóközönség ízlésének túlpóriás volt a vidéki cseléd lány története. Bőre megrepedezett, testét megviselte az idő, rég elporladt kezek hagytak rajta maradandó nyomokat, de nem csupán a szerencse forgandó, a könyvek lapjai is. Hányszor inkább visszakívánta a boldog békeidőket, amikor az emberek kortól függetlenül vígan lapozgatták. De valóban boldog békeidők voltak azok? Világháború, válság, éhínség, Trianon, ország-csonkítás, nemzeti gyász és egyéb borzadályok.

Anna nem tudta, mi is az a „*besztzeller*”, Mitracsek úr magyarázta el neki. Pedig hát ő az volt a múlt század első felében. Ez csak annyira viaszta, mint az Anna-bál szépét ötven év múltán. S itt a hangsúly nem is az éveken, hanem inkább az elmúláson van.

A vonat megérkezett Nyíregyházára, a fiatal ember felébredt szendergéséből. Az utazótáska egy személygépkocsi csomagtartójába került, innét önjelölt fuvarosok szállították az embereket a határon át. Annát már egészen elvárta ez a nagyszájú, víg kedélyű férfi. Már a neve is mulatságos. Ki ad a főhősének ilyen lehetetlen nevet? Deziré ilyet biztosan nem tenne. (*Az a szerencsém, hogy Mitracsek el van foglalva valamivel, mert itt most aztán mondaná a magáét.*) Keserűen döbrent rá, hogy a jó öreg Dezső már hosszú ideje magára hagyta. Egyedül a nagy magyar irodalmi dzsungelben. Egyedül egy antikvárium polcán. Ám, ez már a múlt, most végre nem volt egyedül.

– Mondja, maga hová való? – kérdezte Mitracseket.

– Kárpátaljai illetőségű vagyok. Természetesen magyar. A nevem ne tévessze meg önt, aranyoskám. Ezt csak az íróm cinizmusának köszönhetem, de úgy éljek, hogy egyszer alaposan meg is köszönöm neki! (Már érik is ez a köszönet.)

– Nem olyan rossz név ez, ne orroljon már annyira arra az íróra! Hiszen úrnak szólítja magát. Megadja a tiszteletet magának. Nem tán valami távoli rokona kendnek?

– Dehogyan vagyunk rokonok. – Még csak az hiányozna nekem, egy ilyen rokonság. – Magát igen, de engem csak gúnyból szólított úrnak.

– Úgy látom, az úr igencsak haragszik az írójára. Elképzelni sem tudom, mi lehet az a nagy bűn, amit elkövetett. Az enyém egy igazi sorstragédiát kreált a számomra, én mégsem haragszom. Csak jó szívvel tudok gondolni rá.

– Ezt meg is értem, Kosztolányit mindenki ismeri, szereti. Még életében is kevesen tudtak rá haragudni. De az enyém... Á, hagyjuk is! Nem akarom magácskát ezzel untatni.

– No, mostan már kíváncsivá tett. Mondja már meg, ki a maga írója! A nevét honnét kell ismernem?

– Nem is tudja? – kérdezte Mitracsek úr elképedve.

– Nem, eddig nem említette a nevét, sem ő, sem maga.

– Ah, a nevét! Ki sem ejtem a számon. Megígérte nekem, hogy újra lesz egy könyvem, ahol én lehetek a főszereplő, a sztár. Aztán megszületett, de nem volt benne sok köszönetem. Nem elég, hogy oldalakon keresztül sérteget engem és a családomat, a végén még meg is ölt. Mert én ugye feláldozható vagyok, pedig sosem találkoztam Sylvester Stallonéval, sem Dolph Lundgrennel. Eredetileg szatirikus hősként lettem bemutatva, de most már inkább egy tragi-komédiában érzem magam, ahol én játszom el a tragi-pojáca szerepét, ha volna ilyen.

– Amíg a történet nem ér véget, és egy picinyke esély is megmarad, addig bármi lehet. Végződhet akár boldogsággal is. Volt már rá példa, műveit az író sokszor átírja, ahogy úri kedve tartja.

Közben a gépkocsi megérkezett a magyar-ukrán határra. Egyórás várakozás után elhagyták az Unió területét. Anna izgatott lett, először járt idegen országban magyar földön, bár még jól emlékezett Budapest román megszállására, amikor az idegenek jöttek a hazánkba, bocskoruk talpát sokáig érezte az anyaföld. Mitracsek színes szavakkal ecsetelte Kárpátalja történetét, felvázolta a közállapotokat, ezeket már nem kellett színesítenie, hiszen *reaktivisták* már mindent bemázoltak kékre és sárgára. Anna megtudta, hogy Mitracsek úr írója az a fiatalember, akinek ezt a kalandot köszönhette. Mert kaland volt ez a javából.

A beregszászi otthonban kevés könyvespolc akadt. A könyvek többsége a spájzban, szekrények tetején, a szoba sarkában halomba rakva pihent.

Anna és Mitracsek úr egymás mellé kerültek az éjjeliszekrényen. A fiatalember hamar túltette magát Anna történetén. Mitracsek úr megsúgta neki, hogy csak azért hozta Beregszászra, mert felhasználta őt, élete tragédiáját egy pályázatban hasznosította, melyből pénzt remél.

– Egy vacak pályázat miatt cipelt el ilyen messzire? – fakadt ki Anna.

– Mondták már magácskának, hogy mennyire édes, amikor dühös? – kérdezte Mitracsek úr.

– Na, aztán mennyire. Jól tudom, hogy csak a nevemből úz gúnyt.

– Dehogyan tennék én ilyet, kedves Anna. Ugyan, hová gondol? Hát kinek néz engem? Eddig megbántottam valamivel is?

– Nem, valóban nem.

Mitracsek úr szemmel láthatóan rajongott Annáért. Amióta csak megismerte, úgy dongta körül, mint méh a virágot.

– Milyen elcsépelten hasonlat – gondolta Anna.

Már elszánta magát, hogy ezúttal enged a kárpátaljai novellahős ostromának. Könnyű az olyan várat bevenni, melynek kapuit szélesre tárják.

Ekkor történt, hogy többéves várakozást követően végre megjelent az új könyv. Mitracsek révbe ért, ha ebben az esetben szerencsés így fogalmaznom. És valóban. Aki elolvasta a kötetet, értesülhetett Édes Annával való boldog egymásra találásáról. Számszámra érkeztek az olvasói levelek, de a fiatalember nem ilyen sikerre vágyott. Az asztalán még ott feküdt a Kosztolányi-kötet, amikor újra fellapozta, megdöbbenve vette észre, hogy Anna eltűnt.

Mi is történt a kis cselédlány gazdáival? Az író számára a plágium vádjá felér a halállal. Eddig még sosem érte e szörnyű vád, de Mitracsektől minden kitelik, ki tudja, legközelebb melyik regényhőső fejét csavarja el, és jelenik meg L. J. valamelyik újabb kötetében? Mint ahogy meg is jelent az új kéziratban, holott korábban már olvashatták egy novellában, az Együtt folyóiratban.

*

Mitracsek vádpontjai között ott szerepelt a plágium is, amikor nem tudta az íróra bizonyítani az idegen gondolatok átvételét, akkor fordított egyet a dolgon, természetesen az ügyvédei tanácsát követve, és úgynevezett önplágiummal vádolta meg. Még évekkel ezelőtt BDK nevezte újaközlő irodalomnak a kárpátaljaiakat. Ez főként a költőkre volt érvényes. Az elnevezés arra utalt, hogy kishazánk írói új kötetükben nagyrészt már korábban megjelent verseket közölnek, vegyítve az újakkal. Előfordult már, hogy az arány 80:20% volt a régebbi versek javára. De ez természetesen nem számított plágiumnak,

hiszen az adott író önmagától vett át régebbi írásokat. Ez csak akkor jelenthetett problémát, ha mondjuk egy pénzügyi támogató kifejezetten előírta, hogy csak új szerzemények szerepelhetnek a támogatott kötetben.

VFL, a kishaza egyik legelismertebb szerzője egyszer ezt azzal magyarázta, hogy a szülőföld irodalmárainak művei kis példányszámban jelennek meg, hamar elfogynak. Tulajdonképpen az adott szerző olvasói kérésnek tesz eleget, amikor az új kötetbe beválogatja a közkedvelt korábbi verseit is. Ez amúgy elfogadott szokás a világirodalomban, akarom mondani, a világirodalomban. Az író is erre hivatkozva utasította vissza a nevetséges vádat. Mitracsekék hiába támadtak, az irodalom visszavágott.

Különben is, a közelmúltban számos példa bebizonyította, hogy a plagizálás, a valódi, bocsánatos bűn, már-már bevett szokás a magyar közéletben. Politikusokról, tisztviselőkről, államfőről bizonyosodott be, hogy éltek ezzel a lehetőséggel a diplomamunkájuk elkészítésekor, de különösebb következménye egyik esetnek sem lett. Igaz, hogy az illető jó hírének megtépázására kiváló eszköznek bizonyult. Az újságok a címdalalon hozták az írói plagizálásról szóló cikkeket, amíg a cáfolatokat, sok esetben csak bírósági felszólításnak engedve, eldugták az utolsó oldalak egyikén. Ott van például Jeremiás Jónás, a szittyá vitéz, a kis-nemzeti trubadúr, akinek verseit hallva élemedett korú hölgyek élvezettől eltátott szájából sorra hullnak ki a protézisek. Számtalan költőt, fűzfapoétát vádolt meg azzal, hogy műveiket tőle lopták, még a rosszakat is.

Igazság, pártatlan tudósítás, tárgyilagosság, elfogulatlan véleményezés stb. ma már idegen fogalmak az újságírásban, talán, régen is csak elérhetetlen példaképként állították a zszurnaliszták elé. Akik megpróbálják betartani ezeket a szabályokat, nem viszik semmire, karrierjük megreked, elvesztik állásukat, elefántcsont-tornyukban írhatnak blogot, ha valaki még kíváncsi rájuk.

SHREK TÍMEA

ÖT PERCIG HALOTT

Natália a bíróság épülete előtt állt, néhányat szívott a cigarettájából, majd amikor meglátta édesanyját, eloltotta és a szemetesbe dobta a csikket.

Az épület belseje kopár volt. Néhány ajtó és a mögülik kiszűrődő hangok tanúsítottak arról, hogy a korai időpont ellenére nincsenek egyedül. A folyosó végén, balra az ajtón cirill betűkkel ez állt: Titkárság. Natália bekopogott, majd várt.

– Jó reggelt kívánok. A tárgyalásra jöttem. Nyolc óraker kezdődik. Önnél kell aláírnom a papírokat?

– Itt, de a tárgyalás elmarad – válaszolta foghegyről az íróasztalnál ülő fiatal, szőke férfi.

– Engem erről nem értesítettek – lepődött meg a nő.

– Sztepán Sztepánovics halott, hogy akar maga bírászkodni egy koporsóban fekvő emberrel? Nem szégyelli magát? – emelte meg a hangját a titkár. – Mit képzelsz magáról?

– Hogy mi? Biztos, hogy nem halt meg, tegnap láttam!

– Na, maga ne nézzen hülyének engem, papírom van róla, hogy a volt férje halott! – s a férfi egy dokumentumot lebegtetett a levegőben, majd azt asztalhoz csapta.

– Milyen papír ez?

– A migrációs hivatalból. Menjen már és írja meg azt a kérvényt az ügyejtéséhez!

Natália hátat fordított és a folyosóra ment, a telefonjáért nyúlt, feloldotta a képernyőzárát, majd előkereste az ügyvéd számát a gyorshívóból. A hívott szám átmenetileg nem elérhető – válaszolta ukránul a robothang.

– Mi történt? Miért vagy ideges? – kérdezte az anyja.

– Azt mondják, István meghalt.

– Az lehetetlen, tegnap láttam biciklizni. Meg a szomszédok mondták volna.

– Én is láttam, de ez a szőke fiú azt mondja, papírja van róla.

A szürke folyosó végén fehér ingben egy férfialak közeledett. Vítálik, az ügyvéd volt az.

– Bocsánat, hogy megvárakoztattam önöket – mondta, és szájából a másnaposság elviselhetetlen szaga terjengett. Natála hátralépett és úgy mesélte el, hogy mi történt a titkárságon.

– Na, várjon csak az a barom! – jobb kezével lenyomta a kilincset és már benn is volt az irodában.

– Aljosa, milyen papírod van neked? Migrációs hivatalból? Az bizonyít valamit?

– Azt írja, hogy a volt férj halott, és én ezt jegyzőkönyvbe vettem – válaszolta már tiszteletudóbban a szőke fiú.

– Mindjárt felélesztem én azt a halottat! – mondta fennhangon az ügyvéd, és bekapcsolta a telefonját. Megejtett néhány hívást, majd a fiúhoz fordult. – Az okmányirodában nincs halotti bizonyítvány, és nem is jelentették Sztepan Sztepanovics halálát. Ki írta ki ezt a papírt?

– Szlávik...

– Az a marha? És neki mi joga van ilyet írni? – Vitálik megint telefonálásba kezdett, most már elvonulva egy sarokba, ahonnan Natália csak hal-kan hallotta a beszélgetést.

– Szlávik? Szia. Vitálik vagyok. Mit tudsz erről a Sztepan Sztepanovicsról? ... Aha... És ezt ki mondta? ... Az anyja? ... Papírt kértél róla? ... Akkor minek írtad be? Tudod, hogy amíg papírt nem adnak róla, nem lehet ilyet csinálni! Biztos lehets benne, hogy ezért még számolunk!

– Na, mi történt? – kérdezte a nő.

– Kimentek a végrehajtóval a házukhoz. Az anyja azt mondta, hogy meghalt, ők meg beírták.

– Hogy lehet ilyet csinálni? – háborodott fel Natália – Csak úgy, minden bizonyíték nélkül beírni, hogy valaki meghalt, mert azt mondják? Hát, nem semmi! Úgy látom, itt mindent lehet!

Édesanyja csitítgatni kezdte a lányt.

– Engem nem kell nyugtatgatni! – mondta fennhangon – Több mint tíz éve nem látta a lányát, ha látja is, meg sem ismeri! Gyerektartást nem fizet, és még személyit sem tudok a lányomnak miatta csinálni. Egy éve akarom már ezt a bíróságot, erre egy ilyen balfék miatt nem sikerül. Eszem megáll!

– Nyugodjon meg, kérem – mondta az ügyvéd. – Mindjárt mindent elrendezünk.

A falióra hét óra ötvenöt percet mutatott. Ideje volt bemenni a tárgyalóterembe.

A bíró barátságosan intett a nő felé, ismerték egymást már régen. A gyerekeik ugyanabba a táncsoportba járnak, múlt hétvégén is együtt voltak versenyen.

– Foglaljanak helyet – intett a székek felé. – Lássuk, mi is történt itt. Az ügyet ismerem, a feleket is.

– Bíró úr, van egy kis gond – szólt közbe az ügyvéd.

– Mégis mi?

– A titkár beírta a jegyzőkönyvbe, hogy a perelt fél, Sztepán Sztepánovics elhalálozott.

– És milyen dokumentum alapján?

– Kapott valami papírt a migrációs hivatalból, de nem engedte, hogy megnézzem. Állítólag az anyja azt nyilatkozta, hogy meghalt, de az okmányirodában semmilyen adat sincs, ami ezt alátámasztaná.

– A migrációs hivatalból? – nézett meglepődve a bíró. – Ezek mindig, mindent... Bocsánat. És akkor most mi legyen? Sztepán Sztepánovics nincs itt. Ön mit mond, kedves Natália?

– Bíró úr, most özvegyültem meg, a gyermekem félárva lett, és én mondom meg, hogy mit csináljon? – válaszolta ironikus hangnemben a nő. – Fogalmam sincs.

– Na, ne idegeskedjen, drága, minden rendben lesz. Ez a férfi többet is megélt már, mint a papíron való elhalálozás. Egy hónap múlva ugyanitt találkozunk. Addig csak megtaláljuk.

Kinyílt a bejárati ajtó, egy idősebb nő lépett be rajta. Őt egy férfi és egy nő követte.

– Sztepán Sztepánovics! Hát maga feltámadt? Pedig már régen elmúlt húsvét! – nevetett fél a bíró.

– Meg nem haltam, bár a tegnap este hosszúra sikeredett – válaszolta mosolyogva a férfi.

– Na, rendben. Mindketten írnak egy kérvényt, hogy elnapoljuk a tárgyalást. Mi pedig kijavítjuk ezt a kis hibát, ami történt. Natália kedves, ön hozza magával a lányát is és minél több tanút, aki igazolja az állítását. Sztepán, hát, ahogy magára nézek, úgy gondolom, jobban tenné, ha magától lemondana az apai jogokról. Nekem nem úgy tűnik, mint aki nevelni szeretné a lányát.

– De akarja! – vágott közbe a férfit kísérő idősebb nő.

– Maga meg kicsoda? – kérdezte mogorván az eddig jó kedélyű bíró.

– Sztepán édesanyja.

– Maga eltemette a fiát, miközben élt. Hogy adjak hitelt a szavának?

– Hirtelen felindulásból mondtam.

– Nagyon remélem, hogy az előbbi kijelentését is. Mára az ügyet berekesztem, egy hónap múlva találkozunk.

A felek két külön szobában írták meg a kérvényt a tárgyalás elnapolására. Az épületből kiérve megszólalt Natália édesanyja.

– Menjünk be a piacra még.

– Mit akarsz venni?

– Koszorút.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A HEGEDŰ LELKE

Valamikor, úgy tizenkettedik évem kezdetén apám rábeszélte a zenetanulásra. Tűrhető hallással bírtam, nem volt ellenemre a dal, a zene, ám hogy mások előtt fennhangon énekeljek, nálam arról szó sem lehetett. Az alkalmassági vizsga azonban komoly dolog, ezért ott mégis rászántam magam. Elénekeltem egy Petőfi-dal első strófáját, megismételtem a vizsgáztató tanár által lekopogott ritmust, s már meg is nyílt előttem a sebtében szervezett újlaki zenede kapuja. Rokonszenvem a tangóharmonika felé hajlott akkoriban. Igaz, egyet láttam csak addig közlőrl, s azt is egy tizennégy éves lány ölében, akinek karja és válla mozgására nyiladozva varázslatosan szólalt meg az a titokzatos hangszer. Nem tudnám már megmondani, hogy a búsongó szláv dallam melankóliája, vagy a lány szép arcának játéka fogott meg jobban, de fellobbant bennem a vágy – a harmonika iránt. A vágy pedig kényes portéka, mert amilyen boldogító és magasztos érzés tud lenni, annál kiábrándítóbb és lesújtóbb annak váratlan és gyors halála. Egy alkalommal, az iskolából hazatérve, szánalmasan kopott, vedlett hegedűtök várt az asztalon. Kivetett magából az álomvilág, csalódás görbítette le számát. Hozzá se értem, fel se akartam nyitni, de a hangszerekről már felvilágosított apám hozzám hajolt, s magyarázni kezdte, hogy a harmonika nehéz, egyfolytában lefelé húzza a fejlődésben lévő gyerek vállát, s idővel tán még tudóbajt is okozhat. Mindezt jó ismerősétől, leendő zenetanáromtól tudta, aki kiokosította az iránt is, hogy a sokféle zeneszerszám közül csakis a legnemesebb, a hegedűvel érdemes foglalkozni. Ha így van, hát legyen – bölintottam az okos érvelésre, s ezzel elkezdődött rövid és dicstelen zenei pályafutásom.

– Hallod, öcsém, oszt’ mék resztoránba’ fogsz majd muzsikálni, ha kitanulsz? – talált meg mindjárt egy gúnyos kérdés, amikor az első zeneóra indultam.

– Én hegedűművész leszek, nem muzsikos – feleltem kényszeredett mosollyal, s abba a válaszbba már beleszorult az én ébredező önérzetem is. Ettől kezdve mégis szégyellni kezdtem, hogy azzal a ronda hegedűtökkel kell végigvonulnom a városon. Bosszúsán rejtettem volna hónom vagy kabátom alá, de elég nagy volt ahhoz, hogy ne tehessem. Aztán... ha csak egy mód adódott rá, kihagytam a zeneórákat. Miklós tanár úr tekintete elkomorodott,

de nem tett le róla, hogy visszaigazítsa az én nemes hangszertől eltántorodott szívemet. – A hegedűnek lelke van – mondta –, csak annak engedelmeskedik, aki valóban ismeri és szereti, hangja azt képes akár a magasba is magával emelni. S hogy súlyos szavait nehogy légből kapott frázisnak véljem, meg is mutatta a hangszer belsejében a hát- és tetőlapot feszítő rövid kis fenyőpálcikát. – Ha ezt kivennénk, a hegedű teljesen megnémulna. Ez veszi át és adja tovább a húrok rezgését, ez kelti életre a hangszert.

A pálcika hangközvetítő szerepe hihetőnek tűnt, de hogy miért kell azt léleknek mondani, azt kissé már soknak tartottam. Mégis megvitattam magamban a hallottakat, és eldöntöttem: hogyha igaz a beszéd, bizonyára a hangszerkészítő mestertől származhat – átvitt értelemben is – a hegedű lelke. Egy anyalélekből tehát, s így mindjárt érthetőbb. Előbb azonban szoknia kell az új testet, ezért még sokáig nyugalomban marad. Mindaddig, amíg egy igazi zenész a saját lelke által fel nem keresi, át nem öleli, föl nem ébreszti. De az én lelkemet – úgy látszik – nem ilyen feladatra szánták, mert ösztönyszerűen tiltakozott a feladott gyakorlatokkal szemben, így hát az én Murzsa Gyulától, a legismertebb ugocsai prímástól vásárolt hegedűm hamarosan árván maradt, lelke pedig begubózott a totális csöndbe. Ha nem így alakul, ez a kis történet szépen bekerekedhetett volna, de így nyitott sebként éktelenkedett fiatal életem során még sokáig.

A Teremtő maga is megbánhatta, hogy életem ösvényét valamikor a zene földje felé terelgette, ezért tévedését, s hogy szeretett Ugocsáját, ezt a századok által sűrűn ostromozott kistájat is kárpótolja, igyekezett mielőbb helyre igazítani. A péterfalvai Pál Pistikét nem kellett különösebben a gyakorlás feladatára nógatni. Büszke, viski gyökerekkel bíró szülei maguk is zenészek; nagybátyja a csonka Máramaros leghíresebb harmonikása, jobbnál jobb tanítványok mestere volt; Pistike ily módon már születése előtt többszörös isteni áldással felérő, a legkiválóbb mesterhegedűkkel kompatibilis lelket kapott. S amikor már szinte mindent tudott a mesterségről, akadémikus tanárai után a tiszaujlaki Murzsa Gyulát is felkereste, hogy egy népzeneosztól tanulja el a lokális ízeket. Pistikétől, azaz Pál István Szalonnától, az Állami Népi Együttes vezető prímásától ismerjük a mester és tanítvány viszonyát híven kifejező anekdotát. '89 nyarán a tiszaujlaki Turul-emlékmű újjáépítése és avatása megdobogtatta minden jóérezsű magyar ember szívét. Az ifjú prímás és legényei a magas lépcsősoron álltak, rájuk bízta a hangos zenével való hívogatást. A helyszínre tóduló tömeget, amelyben ott lépkedett Murzsa mester is, nem kellett különösebben hívogatni, igyekezett a csoda látására

maga is. Gyula bácsi azonban a vígan áradó zeneszóra megtorpant, mutatóujját felemelte, s a rá figyelők ámulatára így szólt: Ni, ott meg én muzsikálok! S hogy a helyzet abszurditását mindjárt maga oldja fel, így folytatta: De az mégse lehet, mer' én itt megyek a csinált úton, a muzsika meg amott szól.

És szól azóta is a táncházakban, hatalmas népiünnepélyeken át a magyarság lelkének ünnepi állapotait megjelenítve a világ legtekintélyesebb színpadain. Nekem mégis a Röpülj páva rendezvényei a legkedvesebbek, ahol Pál István Szalonna a fiatalságnak húzza. Nincs annál nagyszerűbb látvány, amikor a népzeneben és néptáncban jeleskedő fiataljaink a nemes vetélkedésben, örömtől sugárzó arccal, önfeledten döngetik a deszkát! Ilyen az, amikor a hegedű és a közösség zenére szabaduló lelke boldog egymásra találásban összeborulnak.

OLÁH ANDRÁS

ELNÉMULT HARANGOK

Van, amikor a szavak képtelenek visszaadni a megélt valóságot. Az élet ugyanis nemegyszer olyan hihetetlen dolgokat produkál, amelyek mellett a legmerészebb írói fantázia is elbújhat. Ezért is különleges olvasmány Kocsis Csaba kisregénye, melynek alapját egy valóságos történet – a kárpátaljai születésű *Bucsella József* kalandos sorsa – adja.

Bucsella Józsefet azért ítélte golyó általi halálra a hadbíróság, mert 1956-ban a magyar forradalom eltiprására indult szovjet sereg katonájaként megtagadta a tűzparancsot és dezertált.

S aztán túlélte a kivégzést. Saját bajtársai közül rendeltek ki hat katonát az ítélet végrehajtására, ám a hat lövedék közül egyetlen egy találta el, s bár az fejlövés volt, mégsem okozott halálos sérülést. Már önmagában ez is dráma: hat fiatalember kap egy parancsot – ők lesznek a kivégzőosztag. Mi játszódhat le a fejekben? Hogyan élük ezt meg? S a fegyver elsütésének pillanatában mekkora bátorság és bajtársi szolidaritás kell ahhoz, hogy merjék vállalni a kockázatot: nem ölik meg az elítéltet.

Bucsella József túlélte a kivégzést. A jelenlévő katonaorvos nem engedélyezett kontroll lövést. Az áldozat kórházba került, megoperálták, majd egy elmeegógyintézetbe zárták, ahonnan végül Szibériába száműzték. A rendszerváltást követően – ötvenhárom évnyi távollét után – térhetett haza szülőföldjére.

Ezt a hihetetlenül drámai történet képezi Kocsis Csaba könyvének alapját, aki számtalan kordokumentumot, visszaemlékezést is felhasznált munkája során.

A kisregény a félévszázados gyötrelmek után a szülőföldjére visszagyököröző öregember emlékfoszlánnyaira épül. S ahogy a valóságban is meg-esik: az emlékek közé olykor más-más emlékek tolakszanak, megtörve a történet sematikus időrendiségét.

Így kerül előtérbe a kötet elején a főhős édesapja, aki az első háború után szintén megjárta hadifogolyként Szibériát, s akinek a gyermekkorból felderengő átkozódása mintegy determinálja fia sorsát. (Az édesapa Przemysl legendás ostrománál esett fogságba. A fiú – utólag visszagondolva – úgy is éli meg a helyzetét, mintha az apai rontás rajta maradt volna: „*Sajnos, én is ilyen örökséget kaptam... Lehet azért, mert nagyanyám nem tudta levenni rólam a rontást,*

mikor születtem. Keresztelni is csak pár nappal később tudtak, apám tudta nélkül. Kilenc szem parazsat tett egy pohár vízbe, majd ráolvasott...”)

Föltűnnek a gyötrelmes gyermekévek. Az édesanya korai elvesztése, a mostohaanyjának gonosz áskálódásai, a dohányföldi bandázások, apja konfliktusa a zsidó boltossal, végül az eltűzött apai szigor: a kitagadás körülményei.

Birkapásztorként tengeti életét. Magányban. S talán ez a magáraultság adja majd az erőt a túléléshez a szibériai száműzetése idején. Hisz itt sem számíthatott senkire, csak a saját akarására, elszántságára, kitartására és ügyességére.

A katonáskodást persze ő sem kerülheti el. S ez pontosan egybeesik az 1956-os pesti forradalommal. A szovjet hadsereg a megtorlásra készül, de a közkatonáknak fogalmuk sincs, hová vezénylik őket. Csak a századparancsnok „éberségre” szólító üzenete lüktet bennük. (Persze a parancsnok másként fordította le a krisztusi tanítást, mint a kiskatonák. Így történik, hogy főhősünk egyik társa, egy – a bibliaismeretével a többiek figyelmét kivívó – kiskatona értetlenségének ad hangot, és kijelenti: „nem akarok lőni ártatlan emberekre”. A parancsnok nyomban föbe lövi az engedetlenkedőt.

Az eset után hősiünk rádöbben helyzetének tarthatatlanságára: ha magyaroként nem hajlandó magyarokra lőni, akkor mi keresnivalója van itt? Dezerál. Fegyverét eldobja, és egy pesti házban talál menedéket. Mentőangyala egy Anna nevű fiatalasszony, akinek a férje szintén katonaszökevény, és éppen Ausztriába készül átjutni. Anna – az édesanyja miatt – nem vállalja az ország elhagyását. Itthon marad, s ekként részesesévé válik a forradalomnak. A frissen befogadott szökevényel együtt röplapokat szórnak, amíg tehetik, majd amikor a helyzet reménytelenné válik, elszöknek a fővárosból, a Bükkben bujdosnak.

Itt esik később a pufajkások fogságába, akik mint dezertálót, átadják a szovjeteknek, ahol hadbíróság elé kerül. S a sikertelen kivégzési kísérletet követő kórházi kezelés után egy pszichiátriai intézetbe hurcolják – kényszergyógykezelésre. Tébolyító helyzet.

Ez is olyan pont, ahol a többség elbukik. Mert nem bírja a megpróbáltatásokat. Hősiünk is fél. („*Féltem, félek, jön egyszer majd valaki, és végrehajtja rajtam a halálos ítéletet. Ungváron meséltek egy apró termetű nőről, Maruszjáról, aki legalább ötven embert lőtt föbe a KGB börtöneiben.*”) Az elektrosokk-kezeléseket követően úgy érzi, ezerszer inkább a börtön, a KGB-s kínzások, mint a „tudományos” megoldás. De a pásztorok magukba zárkózni tudásának és szikár életfelfogásának köszönhetően ezt is átvészeli. És megtapasztalja a lelket megerősítő csodát is: amikor az intézetből áthelye-

zik egy munkatáborba, az egyik pszichiátriai kezelt egy papírfecnit csúsztat a kezébe, rajta a Szózat sorai. Kiderül: ő is magyar.

Aztán következik tíz év egy kényszermunkatáborban. Ahol megtanul hallgatni és engedelmelkedni, és ahol minden évben egyszer, november 10-én, felkeresi a táborparancsnokot, és megkérdezi, meddig lesz még bezárva. S ahol 10 év után 1 hetes eltávozást kap azzal a reménnyel, hogy felkeresheti szülőföldjét, családtagjait. Az egy hetet gyakorlatilag felemészti az utazás. Csak annyira futja, hogy láthatja szülei sírját a temetőben, megnézheti testvére házát, beszélhet a szomszédasszonnyal. Nem sok. De a továbbéléshez épp elég muníciót jelent. Holott akkor még nem is sejtí, hogy a táborba visszavezető út sem lesz olyan egyszerű. A hómézőn gyalogolva kis híján megfagy. Ám a sors kegyes hozzá: egy Volga-mentérőől származó német nő megmenti az életét, majd – vállalva a száműzetés további terheit – elkíséri a tajgába, a senki földjére, új száműzetésének helyére.

Új korszak kezdődik: egy év múlva engedélyt kapnak, hogy összeházasodjanak, gyermekük születik, és élhetőbb körülmények közé, Krasnojarszk közelébe helyezik át őket. Itt – hat óras gyaloglással – már emberek közelébe juthatnak. S itt él egy orvos is a családjával. „*Velük tudtam beszélni magyarul. (...) Kérdezte, nem gyötör-e a honvágy, mert ő nagyon szenved. Nekem csak a Tisza hiányzott...*”

Feleségét ugyan hamar elveszíti (flekktyfuszban hal meg), de gyermeke új értelmet ad az életének. S mire a kislány felnő, a politikai rendszer is jelentősen megváltozik, és épp a gyermeke lesz az, aki megszervezi, hogy visszatérhessen szülőföldjére, s találkozhasson a testvérel. Happy end – mondhatnánk. Akár szirupos hollywoodi történet is lehetne. De ez egy valódi – élet által írott – emberi sors. Illetve nem is egyetlen sors. A szerző ugyanis Bucsellá József történetét számtalan mellékággal egészítette ki.

A történetfűzés során gyakran adódott alkalom a kitekintésre. Olyan szereplők emlékét és megpróbáltatásait építette be a szövegbe, akiknek a sorsa keresztezte hősünk életét.

A kötetnek külön érdekessége, hogy valós dokumentumok felhasználásával készült életregény. A szereplői pedig nem csodatévő hősök, nem a történelem kiemelkedő jelentőségű figurái, hanem egyszerű kisemberek, akiknek esélyük sincs arra, hogy beleszóllhassanak a világ nagy dolgaiba, inkább csak elszenvetői a történelemek, ám mégis emberek tudnak maradni egy embertelen világban.

Kocsis Csaba: Elrabolt ötven évem... (Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest – 2017)

MARCSÁK GERGELY

AZ IGAZSÁG NYELVE

(VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: TÁBORI POSTA)

Aki kicsit is jártas a magyar irodalomtörténetben, biztosan tudja, hol találhatunk hasonlóságot Balassi Bálint, Zrínyi Miklós, Bessenyei György, Fazekas Mihály és Petőfi pályája között. Amellett, hogy korszakalkotó klasszikusok, mindannyian katonák voltak, ráadásul többségük csatában is részt vett, illetve műveiben is megörökítette a harcosok mindennapjait. Vajon fontos-e számunkra, hogy egyes alkotóink részt vettek a katonai hagyományok ápolásában? Annyi biztos, hogy nemcsak az életrajzírók fordítanak erre nagy figyelmet, de a regionális kultúrtörténet is számon tartja nevesebb alkotóink szolgálati helyét. Nemrégiben személyesen láttam, hogy egy kis Hargita megyei faluban, Etéden márványtábla őrzi a községben szolgált Jósika Miklós és Kisfaludy Sándor emlékét. Ilyen mementó hívja fel a kárpátaljai Badalóba látogatók figyelmét is arra, hogy ott állomásozott Gvadányi József. E községben született *Badalai Quartélyozás* című művét S. Benedek András az első kárpátaljai honismereti írásnak tartja,¹ illetve az itt szerzett élmények ihlették *Egy falusi nótáriusnak budai utazása* című elbeszélő költeményét. Korunkra persze változott a hadsereg társadalmi megítélése és maga az irodalom is.

Egyet kell értenünk Kukorelly Endrével abban, hogy „egy igazi »férfi-témától«”² búcsúzhat a magyar szépírás annak a generációnak a megszűnésével, amelynek tagjaira még vonatkozott az előző rendszerek általános sorkötelezettsége. Bárki tanúsíthatja ugyanis, hogy egy-egy férfi családtag leghumorosabb, legszomorúbb, legmaradandóbb nosztalgikus emlékei gyakran a laktanyában töltött évekhez kötődnek. Úgy hiszem, fontos, hogy ezekben az emlékekben, vagy az irodalmi bakatörténetekben ne a Horváth Györgyi által kárhoztatott „katonaviselt, brutalitásokon és nyers erőszakon szocializált férfi”³ ideáljának továbbélését, hanem a speciális életforma diktálta személyiségfejlődést és az elveihez hű embert lássuk egy érzelmszegény világban. Tömörkény István *Öreg regruták* című, a fronton és a hátszországban játszódó történeteket összefoglaló kötetéhez például 1917-ben Móricz Zsigmond írt előszót, amiben a katonalétből és a korszellemből eredő „fi-

nom életmotivumokat” emeli ki, jóllehet, már egy évvel korábban megszületik jellemzően háborúellenes elbeszélése, a *Szegény emberek*.

Ezekből az eltűnőben lévő bakahistóriákból nyújt egy csokorra valót Vári Fábián László *Tábori posta* című önéletrajzi regényének 35 fejezetében, méghozzá olyan mives, átlirizált prózanyelven, aminek különlegességére Csordás László is felhívta a figyelmet a könyvvel foglalkozó tanulmányában. Mint írja: „Ahhoz, hogy árnyalt képet fessen az NDK-ban megtapasztalt katonaeletről, Vári Fábián László sajátos prózanyelvet teremt. Alapja egy kissé régies, patetikus magyar, amit az anyaországtól elszakított és tőle teljesen elzárt Kárpátalján őriztek meg sokáig.”⁴ Az élvezetes, költői képekkel gazdagított nyelvezet nem meglepő, hiszen a szerző főként verseiről ismert, ám az annál inkább, hogy ebbe a prózastílusba milyen szervesen épülnek be a feletteseknek tett jelentések, a velük folytatott párbeszéddek és a műszaki leírások uniformizált, érzelemmentes, sztenderd nyelvi megnyilatkozásai.

Az '50-es években született önálló kárpátaljai magyar irodalom nem bővelkedik katonatörténetekben, csupán rendszerváltás előtti, nyilvánvalóan propagandacéllal írott, a szocialista realizmus jegyeit viselő szövegekről beszélhetünk, amik kommunista szemléletű írók tollából származnak. Megemlítendő többek közt Illés Béla *Honfoglalás* című regénye és Lusztig Károly *Mielőtt megvirradt* című kisregénye – mindkét szerző a „felszabadító” vörös hadsereg katonája volt, és mindketten tudósítanak a szovjet megszállásról, a kárpátaljai harcokról. Jellemző, hogy a hadsereg együttműködését a kollektív bűnösség sztálini elvének alkalmazásában, az úgynevezett málenkij robot levezénylésében már elfelejtik megemlíteni. Ez a tragikus erőszakhullám vezetett ahhoz, hogy az egyszerű emberek szemében szovjet katonának lenni később sem volt elismerésre méltó szerep. Ez az ellenérvés a Fábián családban is erősen élt, hiszen a szerző édesapját is deportálták, a szolvai gyűjtőtábor, majd a grúziai Tbiliszi lágerének foglya volt, a meghurcoltatások örök mementójaként pedig arcán egy orosz katonai rézcsat ejtett sebet, miután szökni próbált a szolvai lágerből. Éppen ezért örülhetünk annak, hogy Vári Fábián mégis felismerte – amint a fülszövegben írja –, „ez a két év sem volt hiábavaló”, hiszen az személyisége és világlátása alakulásának fontos időszaka volt, és megszületett ez a visszaemlékezés.

Hiszzen írásműbe kívánczozóan abszurd már az alaphelyzet is: „Mert hogy kerül egy magyar anya fia a szovjet hadseregbe, s ha már egyszer homlokára vette a vörös csillagot, miért pont német földön kell védenie a hazát?” A válasz pedig a kárpátaljai irodalomtörténet egy fontos fejezetét és a polgárjo-

gi harcok kezdetét is érinti: büntetésből. A nemzeti kultúrát fontosnak érző, a pártos irodalom sematizmusát elvető ungvári magyar szakos diákok csoportja 1967-ben megalapította a Forrás Stúdiót, melynek elnöke Zselicki József, szellemi vezére és pártfogója pedig Kovács Vilmos lett, akit irodalomszemlélete és igazságérzete már korábban szembehelyezett a fennálló rendszerrel. A Stúdió tagjainak nézetei és alkotásai, valamint a *Tiszatájban* 1970-ben megjelent Kovács–S. Benedek-tanulmány miatt a szovjet kultúrpolitika helyi felelőse, Balla László több publicisztikában kemény bírálatokat fogalmazott meg az általa vezetett *Kárpáti Igaz Szó* lapjain. Ezeket a rágalmakat Kovács Vilmosék két beadványa követte, amit a felsőbb politikai vezetésnek címeztek. A második, 1972-es beadványról így ír Dupka György: „Az aláírásgyűjtést a Forrás Stúdió tagjai szervezték. Ez a Beadvány még jobban felkavarta az amúgy is puszkaporos légkört, abban ugyanis nemcsak az alkotó értelmiség sérelmeit vetették föl, hanem az intézményes élet, az oktatás, a művelődés problémáit, a sajtó, a könyvkiadás gondját, a nemzetiségi és kollektív jogokat.”⁵ Hát így lett Vári Fábíán Lászlóból „lánctalpas huszár” az Elba völgyében. Forrásosként részt vett az aláírásgyűjtésben, ezért több társával együtt kirúgták az Ungvári Állami Egyetemről. Így került az 1972-től két éven át tartó nyelvi száműzetésbe messze szülőföldjétől és a kulturális élettől.

A mű értelmezői külön kitérnek a regény nyelvi érdekességeire, Ilia Mihály a katonai szakzsargon egyes kifejezéseiről írja: „jellegzetes szószörnyek, a szerző persze küszködik velük...”⁶ Érdekes anyagot találhatunk a szövegben az orosz katonai szleng, vagy az ízes, pajzán, esetleg morbid anekdoták iránt érdeklődők, a bakalét mindennapjainak kifejezéseit teljes természetességgel használja a szerző. A magas katonatárs *fityil* (‘kanóc’) gúnyneve, a merőkanálról (*cserpák*) elnevezett ételosztó konyhai alkalmazott, az atomtöltet (*tyermojágyernájá*) jelzővel ellátott füstszűrő nélküli erős cigaretta, a nápolyi szeletről (*váfli*) *váfljornak* nevezett homoszexuális Bolsakov százados, a leszerelést jelentő *dembel* kifejezés stb. mind hitelesen adja vissza a hadsereg miliójét, ugyanakkor erősítik az elbeszélő nyelvi idegenségérzetét. Nem tudja, hogyan magyarázhatná el Krecsetov hadnagynak a légvédelmi rakétákkal felszerelt harci járműben keletkezett hajtóműhiba okát, és nem érti katonatársa terminusát sem arra vonatkozólag, hogy a motor besült. A vele együtt szolgálók ugyanakkor értetlenül állnak latin betűkkel írt levelei előtt, amiért egyszerűen franciának (*francúz*) becézik. Ez a nyelvi elszigeteltség legalább olyan kemény büntetés Vári Fábíán László számára, mint a katonai szolgálattal járó nehézségek.

Az életmű és a regény tanulmányozója, Papp Endre jó érzékkel mutat rá monográfiájában, hogy „...igazolható értelmezése lehet a *Tábori postának* a bűn és a bűnhődés viszonyrendszerének vizsgálata, mely alapján akár a bűnhődés elbeszélésének is nevezhetnénk a művet.”⁷ Hozzá kell azonban tenni, hogy míg a bűnhődés elbeszélése lehetségesnek tűnik a regény kapcsán már említett kettős nyelvi regiszterrel (bár tudjuk, hogy ez is kétséges az emlékezet szubjektivitása miatt), addig a büntetés miértjének magyarázata már sokkal problematikusabb. „A szovjet hadsereg russzifikáló húsdaráló is volt többek között”⁸ – írja Zelei Miklós. Hogyan is kezdhetne bele saját csöndes igazságának elbeszélésébe a katonatársai számára is azonosíthatatlan nemzetiségű közlegény ebben a „húsdarálóban”, ahol mindenütt Lenin vagy Brezsnjev piros betűs lózungjai harsognak? A legdrámaibb ebben pedig a tény, hogy éppen az elbeszélő-főhős írja ezeket óriási rajzlapokra a Lenin-szobában. Megalapozott lehet a párhuzam a *Tábori posta* és Ottlik Géza *Iskola a határon* című regénye között, hiszen itt valami sokkal többre lenne szükség mások, a parancsokat osztogatók által kisajátított szavaknál; „Nem jók a szavak” – írja Ottlik. A személyes sors elbeszélése lehetetlenné, vagy ami még rosszabb, értelmetlenné válik. Hősiünk két alkalommal is – még szolgálata elején, a berdicsevi tanezredben – megmagyarázhatatlannak érzi eltávolítását az egyetemről, így a kérdésekre előbb egy orosz tisztnek, majd munkácsi magyar katonatársának hazudja, hogy „a sok kurvázás miatt” kellett abba hagynia tanulmányait. Ezen pedig az sem segít, hogy a szintén kárpátaljai magyar Antal Sándor századossal való beszélgetéskor kiöntheti a lelkét, mert benne is a szovjet rendszerre felesküdt hivatásos katonát látja, aki valóban nem képes igazán megérteni őt, csupán óvatosságra inti.

Jó tudni, hogy a megszólalás és az elbeszélés lehetőségeit kereső huszoneves fiatalember végül leszerelt, és az anyanyelvbe vetett töretlen hite a kifejezés legszentebb formájához, a vershez vezette őt. Biztosak lehetünk benne, legszebb költeményeinek sorai sokkal tovább élnek majd közös emlékezetünkben, mint bármelyik korszak hamisan harsogó jelmondata.

JEGYZETEK:

¹ S. Benedek András. Gvadányi a Tiszaháton. In. Napút 1999/9; http://www.napkut.hu/naput_1999/1999_09/060.htm

² Ismeretlen katona (antológia). Szerk.: Kukorelly Endre. – Budapest: Szoba Kiadó, 2008.

³ Horváth Györgyi. Veteránzóna (recenzió), http://magyarnarancs.hu/zene2/veteranzona_-_kukorelly_endre_szerk_ismeretlen_katona_irok_katonatortenetei_konyv-68507

⁴ Csordás László. Katonának lenni idegenben. In. Hítel 2012/3. – 120. o.

⁵ Dupka György. Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján. – Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 2017 – 156. o.

⁶ Ilia Mihály. Könyvek az asztalon. V.F.L.: Tábori posta, <http://www.barkaonline.hu/ilia-mihaly-rovata/2042-vari-fabian-laszlo-koeteterl>

⁷ Papp Endre. Vári Fábán László (monográfia) – Magyar Művészeti Akadémia, 2016 – 190. o.

⁸ Zelei Miklós. V.F.L.: Tábori posta, <http://www.kortarsonline.hu/archivum/2012/04/vari-fabian-laszlo-tabori-posta.html>

ZUBÁNICS LÁSZLÓ

A SZIGETI VASS CSALÁD

A vármegyei szinten jelentős társadalmi rangot, ezáltal fontos tisztséget betöltő kismanesi családok tipikus képviselője a Szigeti Vass család, amelynek képviselői a XVII. században Bereg vármegyében az alispáni tisztségig küzdöttek fel magukat. A család első ismert tagja bizonyos Péter deák volt, aki kincstári (sókamarai) tisztviselőként tevékenykedett, s Istenmezei Albert sókamaraispán ajánlására Mátyás királytól 1459-ben a rónai kamarához tartozó „Sidepathaka” nevű pusztát kapta adományba. Szigeti Vass Tamás 1484-ben már rónaszéki várnagy és Máramaros vármegye alispánja volt, Szigeti Bertalan és János pedig 1515-ben, György pedig 1519-ben Sziget városában nemes udvarházat bírtak.

Szigeti Vass Antal 1546–63-ban több alkalommal is betöltötte Máramaros vármegye alispáni tisztségét. Ekkor a családnak ez az ága még csak egy máramarosszigeti házzal és egy malommal rendelkezett. Vass Antal kérésére I. Ferdinánd király megerősítette a család nemességét. A király 1548. november 12-én Pozsonyban kelt oklevelével Szigeti Vass Antalnak *„vérehullásával is bebizonyított hűségét és sok hasznos szolgálatát czímereslevéllel jutalmazta, egyszersmind bizonyos atyjától öröklött szigeti házára – fölszabadítván azt minden néven nevezendő adó és köztelherviselés alól –, valamint a város határában, a Forráspataka nevű folyón épült malomra új adományt (nova donatio) adott”*. Maga az adománylevél nem maradt fenn, annak tartalmát csupán a folyamodványlevélből, illetve a kancelláriai előterjesztésből ismerjük. Ekkor kapta a család a később használt címerábrázolást, amely leírása szerint: *„kék paizsban fészken álló és három fiát vérével tápláló pelikán. Sisakdísz: növekvő pánczélos vitéz, mely bal kezét csípejére támasztja, jobbában pedig kardot tart, melynek hegyére levágott fő van tűzve. Sisaktakaró: arany-kék, ezüst-vörös.”*

Vass Antal (akit a korabeli oklevelek litteratusnak, deáknak is neveznek – ami iskolázott mivoltát támasztja alá) a király új adománya alapján 1548-ban a leleszi konvent képviselői és Rónay Péter királyi ember (homo regius) jelenlétében ellentmondás nélkül beiktatást nyert a nevezett ház és malom birtokába. 1552-ben a Zemplén vármegyei Kaponyán és a beregi Darócson

említi birtokosként, valószínűleg felesége Gulácsi Oroszi Katalin révén, akinek a hozományát egyéb tivadari, gulácsi, daróczi (Bereg) és ököritói (Szathmár) birtokok is képezték.

1558-ban Máramaros vármegye másodalispánjaként annak a bíróságnak a feje, amely a csebi Pogány Menyhért és a huszti uradalom részét képező Visk koronaváros polgárai közötti határvillongást volt hivatott „eligazítani”. Vass Antalt a következő évben Hagymássy Kristóf főkapitány kinevezte Huszt várnagyává. A Magyar Királyság és az Erdélyi Fejedelemség közötti konfliktusban fontos szerepet játszó vár parancsnokaként egyik fontos feladata volt a határ felvigyázása. 1563-ban az Izabella királynétól elpártolt Balassa Menyhárt seregeivel együtt megpróbálta a felső-magyarországi vármegyéket Ferdinánd király hűségére hajtani. Seregeivel az Ugocsa vármegyei Halmiban ütött táborn, amiről a husztiak is tudomást szereztek. A Szigeten tartózkodó főkapitány utasította Vass Antal és Horváth István várnagyokat, hogy a várban 100 fős őrséget hagyva azonnal támadják meg Balassa táborát. *„Attól ne tartsanak, hogy az ellenségnek talán nagyobb az ereje, mert tudgya kegyelmeitek, hogy Istennek akarattjából az, ki másra megyen hír nekül, mindenkor felen is árthat az másiknak”*. A támadást pedig úgy intézzék, hogy *„vagy estve, míg be nem takaróznak az cinterembe, vagy reggel, mikor kioszolnak az faluba, üssön reájok, hívén Istent, hogy talán megbánnyak ez szín alatt való cselekedeteket. Ha az szükség ugy hozza, hogy vagy falut vagy szentegyházat kellene reájok gyűjtani, vigyen tüzes szerszámot vele, az pattantyús is legyen vele, semminek ne kedvezzen.”* Ez a levél az utolsó tudósítás Vass Antalról.

Gyermekei – János, Márton, Benedek Sára (Fancsikay János felesége) – 1571-ben, a húsvét után való szerdán osztozkodtak meg örökségükön Kornis Gáspár alispánja, Szarvaszói Bertók János szolgabíró, Szigethy Demeter, Lukács deák és a többi végrendeleti megbízottak jelenlétében.

Vass Antal Gulácsi Oroszi Katalinnal kötött házassága révén lett Bereg megyei birtokos. Ekkor szerezték Beregben Gulács, Badaló, Ugornya, Hete, Nyíresfalva, Szatmár megyében Cséke, Máramarosban pedig Hidegpatak részbirtokokat. Fia, idősebb Márton (†1589) ezeket Daróczy Magdolnával és Zokoly Annával kötött házasságai révén tovább bővítette, majd miután Gulácson vásárolt egy nemesi kúriát, végérvényesen át is települt Máramarosból Bereg vármegyébe.

Vas Márton fia Vas Gábor (†1634), aki csíkszentkirályi Andrassy Zsófiát vette feleségül, 1625-ben Bereg megye alispánja volt. Feleségére nevelőlyánya, Pálffy Kata (Illésházy István nádor özvegye) 8000 forintot ha-

gyott a végrendeletében, amivel a család tovább bővítette birtokait Beregben. Vas Gábor homo regiusként (királyi ember) szerepelt, nagy vagyonszerzőként tartották nyilván a vármegyében. Özvegye Ibrányi Mihályhoz ment férjhez, aki kiskorú gyermekei, Márton és Erzsébet gyámja is lett.

Az ifjabbik Vass Márton (†1667) 1642-ben már Bereg megye táblabírája, majd pedig 1651-től hét éven át alispánja. Első felesége mostohaapja lánya, Ibrányi Anna volt. Annak halála után Fekete Annát, Csomaközy Boldizsár özvegyét vezette oltárhoz (1652), harmadik felesége Sarmasághy Erzsébet lett.

1658-ban Vass Mártont nagy megtiszteltetés érte: Mosdóssy Imre halálával megüresedett a Szepesi Kamara egyik tanácsosi posztja, amelynek betöltésére felkérték. Az 1567-ben a felső-magyarországi megyék pénzügyeinek irányítása céljából létrehozott Szepesi Kamara a kincstári birtokok felügyelete mellett a katonai ügyek finanszírozásával is foglalkozott, többek között ide tartozott a végvárok pénzügyeinek ellenőrzése, a katonaság részleges fizetése és a hadianyag beszerzése is. A Kassán működő Szepesi Kamarát 2 tanácsos irányította, Vass Márton a senior consiliarius (rangidős tanácsos) tisztelet töltötte be egészen 1667-ben bekövetkezett haláláig. Vass Márton tanácsosi munkájáért, ami 8 év 2 hónapot tett ki 4991 forint 52 dénár fizetést kapott. A tanácsos az őszi betakarítási időszakot általában gulácsi birtokán töltötte, ilyenkor kereste fel a felső-magyarországi vármegyék, köztük Bereg törvényhatóságait is. Erről tanúskodik több levele is: *„Nemes Beregh Vármegye törvényszékire be menvén mind illyen szűk állapotokban is respectusban vevék az eő Fölséghe Armadaia szükségét hét száz köből búzát ígértek s adni fognak eő kegyelmék, s azt töb ezen vármegyékben meg vött búzával együtt be is foghiak vitetni és hordatni fogyatkozás nélkül... (Gulács, 1661. február 9.)”*

Mivel egyik házasságából sem született gyermeke, vagyonát húga, Erzsébet gyermekei örökölték. Szigeti Vass Erzsébet négyszer ment férjhez, gyermekei második és negyedik férjétől születettek. Házastársai: Szentpétery István, Ibrányi Mihály, Kende Mihály, lekcsey Sulyok György – valamennyien Szatmár és Bereg vármegyében birtokos családok képviselői.

Nagy Iván *Családtörténeti Értesítő* című kiadványának 1899. évi 1. kötetében (szerkesztő Komáromi András és Pettkó Béla) kiadásra került Vass Márton kamarai tanácsos 1667. január 2-án, Kassán kelt végrendelete, amelyben osztályt tesz földi javairól. A végrendelet a hagyományos formulával kezdődik: *„azért az én édes lelkemet ajánlom a’ Szent Háromság Istennek szent kezébe mind örökkön örökké, az én gyarló testemet pedig annak idejében az ő elsőb-*

bem annyának, a' földnek, a' kiknek Isten ezt adja érni, nem rendetlen pompával, hanem csak ahoz illendő renddel, kövessék eltakarításomat, és semmi nemű ezüstöt testem koporsójába ne ruházzanak lelkek veszése alatt, hanem fekete bársonnyal rajta levő czímerekkel tétessék reá. de az is csak olly formában, hogy eltakarításom után le vehessék, és valami illendő jóra fordíthatassák”.

Ezután a végrendelező nemes osztályt tesz azon javaiból, amelyeket őseitől örökölt, illetve maga szerzett (vásárolt). A Magyar Királyság törvényei szerint az előbbieket a vérrokonokat illették meg, míg az utóbbiakról az örökhatározó szabadon rendelkezhetett. A szerzett jószágok a feleség, Sarmasághy Erzsébet számára maradtak, akiket férje jó szívvel bízott a rokonok gondoskodására, „*kiknek is én mindenkor voltam tőllem lehető dolgokban tökéletes attyokfia és kész szölgájok, kikhez vagyok is olyan reménységben, meg nem csalatkozom, és kívánom, hogy Isten ő kigyelmeket. ebeli jóakarattyaért minden kívánt jókkal megáldja*”. A végrendelet szerint „*mindennemű javaim, keresett jószágaim; 'a kik mind eddig voltak, most is de facto vagynak, vagy ezután Isten jóvoltából lehetnének mindazok, mindenütt, míg dispositioim felöttök nem változnak az ő kezénél, birodalma alatt szabad directiójába telyes életig maradjanak, abba senki semmi után meg ne háborgassa*”, aminek egyik fő motivációja, hogy a gulácsi birtok bővítése a feleség vagyonából történt, így azt élete végéig 2000 forint értékben lekötve élvezhesse. A korabeli viszonyok ismeretében Vass Márton azonban nem hagyatkozott kizárólag a rokonság jóindulatára, hanem végrendelete végrehajtásának „ellenőrzésére” az egri püspököt, a felső-magyarországi főgenerálist kérte fel, illetve a nádori házaspárt, „*az én atyám helyett való kegyelmes uramat, méltóságos gróf Palatínus Wesselény Ferencz uramat, és szerelmes házas társat gróf Szécsi Anna Máriát ő nagyságokat szűkségében szegénynek nyujcsák atyai kegyelmességeket*”.

De lássuk csak, milyen vagyonnal rendelkezett egy korabeli alispáni tisztséget is betöltő köznemes?

„*A' muzsaji házamat is, minden szöllökkel együtt hagyom az édes feleségemnek, a' mint hogy azt többnyire maga is építette. Úgy a' tájai házamat és tarczalit s minden szöllőimet, ezeket az édes feleségem bírja, 's belőlök dispositioimat effectuállya. A kassai házamat is hagyom az édes feleségemnek, 's az szerént a' szamosközi: pátyodi, sályi, óvári és mindenütt való jószágomat, valamelyeket én birtam, s tovább is birnom kellett volna, mint hogy mindezek majd többnyire feleségemmel együtt keresett jószágok.*”

A felsorolt szőlőbirtokok közül valószínűleg a hegyaljai birtokok képeztek nagyobb értéket – ezeket a feleség kapta meg. A többi birtok rész-

ben a feleség, részben a Kende-rokonság között oszlott meg. A végrendelet kitér a személyes használati tárgyakra is, amelyekről szintén osztályt tesz. Az összeírásban szerepel több karmazsin tarsoly, két merő hüvelyű ezüstös kard, ezüstös bot, karacél tollos buzogány, három aranyos kantár, aranyas páncél sisak, öreg (nagy) aranyos csésze, német spáde forma aranyos hegyes tör, „*vagynak ezüst serlegek*”, egy fehér aranyos kanna.

Az okmány kitér azokra az adományokra is, amelyeket Vass Márton a katolikus egyháznak szánt. A búzája tizedét a ferences szerzeteseknek költötte le, illetve úgy rendelkezett, hogy minden évben 1–1 hordó bort küldessenek a Kassán, Szendrőn és Sebesen működő rendházakba. A rádi szerzeteseknek 50 forintot hagyományozott, az egri püspöknek egy felszerszámozott lovat, az egri káptalannak, a kassai jezsuitáknak és ferenceseknek pedig 1–1 „*török rabok sarczokban ígért skarlát szőnyeget*”. A kassai Szent Xavér oltárra hagyott még 12 belül aranyozott ezüst poharat, a jezsuiták megkapták az óvári 900 tallér értékű udvarházat, illetve a muzsalyi szőlőt is, azzal a feltétellel, hogy minden évben látogassanak ki Gulácsra és a végrendelező lelki üdvéért misét mondjanak.

Mivel Vass Márton valószínűleg hosszabb ideig betegeskedhetett, külön megemlékezett az ápolóiról is: „*a fehér cselédeknek is – a' kik betegeskedésben körülöttem nyughatatlankodtak –, úgy mint Oláh Balázsné, Ilonka 's Kovács Orzsinek hagyok nékik 15 forintot személyekre. Ilonkának és Kovács Orzsinek, mivel ezek voltak többet körülöttem, hagyok 2–2 ökörtitőt azt is az édes feleségem idejére meg adja*”.

A végrendelet egyik „furcsasága”, hogy egyedül a Szigeti Vass-rokonok nem örököltek semmit a vagyomból.

A família másik ága Vass Antal kisebbik fia, Benedek ágán (idősebb Márton öccse) folytatódott. Benedek anyja halálakor még kiskorú lehetett, s mivel a neveltetése sokba került, ezért öröksége egy részét elzalogosította bátyjának, illetve bizonyos Lukács deáktól 75 forintot vett fel, amelyekért bizonyos arany-ezüst „*marhákat*” adott zálogul. Ezeket később húga, Fancsikay Jánosné, Vass Sára váltotta ki. Gulácson volt udvarháza, ahol Petky Anna nevű feleségével 1584-ben visszaváltotta ökörtitői, gulácsi és tivadari jószágát és azokat tovább bővítette. Házasságukból három gyermek, köztük György nevű fiai születtek.

Vass (I.) György (†1666) 1625-ben már Bereg vármegye táblabírája volt. 1628-ban tiltakozott unokatestvére, Vass Gábor és iktári Bethlen István főispán által bizonyos máramarosi birtokok cseréje ellen, majd a későbbiekben

kiegyezett azokkal. Több birtokot is szerzett, így többek között 1633-ban kiváltotta Borbála hűgának gulácsi udvarházrészét. Az 1662. évi január 12-én kelt végrendeletében „*derekas javacskaí között*” említi gulácsi kúriáját, amelyhez három népes és egy pusztá telek tartozott. Kétszer nősült. Első felesége neve ismeretlen, második házastársa Csomay Anna volt. Az 1665. évi Bereg megyei közgyűlésen még táblabírónak választották, az 1667. január 2-i jegyzőkönyv már elhunytként említi. Első feleségével kötött házasságából született két gyermeke: Fejér Mihályné Vass Erzsébet és János.

(IV.) János már fiatalon jelentős adósságokat halmozott fel. Feleségével, Gulácsy Zsófiával (az asszony bevallása szerint) „*az Istennek látogatása és súlyos nyavajaim miatt*” nem élhetett együtt, ezért néhány évig tartó házasság után, 1671-ben különváltak. Vass János Debrecenbe költözött, de költséges életmódja, majd birtokainak elzálogosítása miatt a család nehéz anyagi helyzetbe került. Többek között a gulácsi udvarházat is elzálogosította 300 forintért. Amikor 1692-ben ismét visszakerült Gulácsra, olyannyira elszegényedtek, hogy még a család nemesi mivoltát is kétségbe vonták. Gulácsy Zsófiával kötött házasságából egy ikerpár, Benedek és András, illetve egy leány, Erzsébet született, akiket Vass Erzsébet unokája, Kende Mihály nevelt fel.

A Szigeti Vass család példája mutatja, hogy az aprólékos birtokszerzést egyetlen pazarló személy hogyan tudja olyan formában devalválni, hogy a korábban az egész vármegyét irányító família nemesi mivoltát még tulajdon falujában is megkérdőjelezték.

IRODALOMJEGYZÉK:

Acsády Ignác. *Régi magyar birtokviszonyok 1494–1598. // Értekezések a Történelm-tudományok Köréből XVI. kötet.* – Budapest: MTA, 1897 – 81-148 pp.

Dávid Zoltán. *Az 1598. évi házösszeírás.* – Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Levéltára, 2001 – 756 p.

Gecsenyi Lajos. *Egy beregi nemesúr a Szepesi Kamarában. Szigeti Vas Márton kamarai tanácsos 1659–1666. // Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv 18., Nyíregyháza, 2008 – 163-178. pp.*

Komáromy András. *Szigeti Vass Mártonnak, a szepesi kamara tanácsosának végrendelete (1667). // Történelmi Tár – 1901 – 455-464. pp.*

Komáromy András. *Kivonatok Máramaros vármegye jegyzőkönyvéiből 1629–1672.* – Történelmi Tár, 1910 – 161-186. pp.

Nagy Iván. *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. XII. kötet (V–W).* – Pest: kiadja Ráth Mór, 1865– 518 p.

DUPKA GYÖRGY

TÖRTÉNELMI ZARÁNDOKÚTON A KAUKÁZUSBAN ÉS EURÁZSIÁBAN (1¹)

(BASKÍRIA, CSECSENFÖLD, AZERBAJDZSÁN, GRÚZIA, ÖRMÉNYORSZÁG,
KAZAHSZTÁN, ÜZBEGISZTÁN, MOSZKVA: MAGYAR ÉS NÉMET INTERNÁL-
TAK, HADIFOGLYOK NYOMÁBAN)

- TÖRTÉNELMI SZOCIOGRÁFIA -

BEVEZETÉS A KUTATÓ-, EMLÉK-, ZARÁNDOKUTAKHOZ

A hadifogságba és a malenkij robotra a szovjet táborokba elhurcoltak, a kollektív büntetés alá eső magyarság, németiség tragikus sorsával kapcsolatosan – a rendszerváltás utáni évtizedekben, különösen az ezredforduló után – előrehaladott kutatás tapasztalható. Eddig bizonyossá vált, hogy 700 000 ember (más adatok szerint 800 ezer is lehetett) került ki a GUPVI- és GULÁG-táborokba, és ott közülük minden második-harmadik ember meghalt. Hét évtized múltán is résztörténetek látnak napvilágot, de még mindig keveset tudunk ezekről az időkről. Nagyon fontos a helytörténészek, helyi kutatók munkája az emlékek feltárásában, elemzésében. Az eddig publikált szakirodalom, feltárt levéltári forrásanyag folyamatosan gyarapodik, a könyvtárak, az internet révén mindenki számára elérhetővé válik.

A GUPVI-táborokban raboskodott foglyokkal, a lágertemetőkkel kapcsolatos helyszíni ismereteimet – az utóbbi évtizedben – a pécsi Német Körrel (elnöke: *Matkovits-Kretz Eleonóra*)² egybehangoltan lebonyolított expedíciók során tudtam gyarapítani és elmélyíteni. 2005-től közös kutatást³, közös emlékkonferenciákat⁴ szerveztünk, terepmunkát végeztünk az egykori lágerek területén, a kelet-ukrajnai Donyec-medencében, a luganszki bányavidéken, ahol 2014-től újra embervesztő, lakott területeket feldúló harcok, illetve testvérháború zajlik a Kreml által támogatott és függetlenségre törekvő orosz radikális autonómista-szeparatisták és az ukrán katonai egységek között.

Expedíciót indítottunk Orosz földre, az Urál-környéki egykori munkatáborokba is, ahol sok ezer magyar, német férfi és nő halt meg az éhség, a fagyhalál s a pusztító betegségek okozta végelgyengülésben.

Konkretizálódott együttműködésünk a Gulág-kutatók Nemzetközi Társaságával (elnöke: **Majorszki András**)⁵ is, amely regionális szinten⁶ is egybefogta a kutatói munkát, erről tanúskodik legutóbbi konferencia-gyűjteménye.⁷ Régiók szintjén először az **Árvay Attila** vezette Szerencs Város Német Nemzetiségi Önkormányzata⁸ biztosított fórumot az anyaországi és a Kárpát-medencei kutatóknak, és az országban először állított regionális emlékművet. A mozgalomba bekapcsolódott az anyaországi Kommunizmus Búnei Alapítvány (elnöke: **Ötvös Péter**), a Gulágokon Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány (elnöke: **Nagyné Pintér Jolán**), a Nemzeti Emlékezet Bizottsága⁹ (elnöke: **Földvárnyé Kiss Réka**), a Szovjetunióban Volt Magyar Politikai Rabok és Kényszermunkások Szervezetének elnöke (elnöke: **Menczer Erzsébet**), a Terror Háza Múzeum (főigazgató: **Schmidt Mária**), a Magyar Nemzeti Levéltár (főigazgató: **Szabó Csaba**), a VERITAS Történetkutató Intézet (főigazgató: **Dr. Szakály Sándor**), a Janus Pannonius Múzeum (igazgatóhelyettes: **Walterné Müller Judit**), a Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944-45 Alapítvány¹⁰ (elnöke: **Cseresnyésné Kiss Magdolna**). A külföldi és a magyarországi magyar kutatók közül **dr. Molnár D. Erzsébet**, történész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem és Társadalomtudományi Tanszékének főiskolai docense, **dr. Murádin János Kristóf**¹¹ történész, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Szak egyetemi adjunktusa, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karának kari kancellárja, az erdélyi **Benkő Levente** magánkutató, **dr. Bognár Zalán** történész, a Károli Gáspár Református Egyetem docense, **Dr. Stark Tamás** történész, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, és mások nevéhez fűződik szakmai körökben is elismert GULÁG-GUPVI-kutatás.

A levéltárakon kívül más országok közgyűjteményeiben is következetes adatgyűjtést végeztünk. A túlélőkkel „*oral history*” típusú, feldolgozott mélyinterjúkat, visszaemlékezéseket, memoárokat is nyilvánosságra hoztunk.¹²

2012-2017 közt *hét eurázsiai, illetve délnyugat-ázsiai (kaukázusi)* államot érintő *öt kutatóúton* vettem részt a pécsi Német Kör egyik szakértőjeként. Főleg budapesti kiindulóponttal, előzetesen elkészült forgatókönyv alapján a célországok és azon belül a kiemelt települések között – repülő-

géppel, bérelt busszal, gyalog – több mint 50 ezer km-t tettünk meg. Minden kiutazás alkalmával változó összetételű volt csapatunk, amelynek keménymagját – a GUPVI-GULÁG-téma iránt – elkötelezett kutatók alkották. Terepszemléink eddig kevésbé ismert, egykori – a magyarság szempontjából fontosabb – foglytáborokhoz, sírkertekhez, a raboknak munkát adó objektumokhoz kötődtek, ahol a hadifoglyok, internáltak nyomában gyakorlati módon tényfeltáró-adatgyűjtést folytattunk. Előttünk ilyen céllal magyar civil-expedíció még nem járt Ukrajnában, Oroszországban, Azerbajdzsánban, Georgiában, Örményországban, Kazahsztánban és Üzbegisztánban, amelyek valaha, több mint 70 éven át a szovjet birodalomhoz tartoztak. 1991-1992-ben a szovjet impérium szétesését követően utódállamokként jöttek létre – napjainkban független, dinamikusan fejlődő országok – az ENSZ-tagállamai közé tartoznak.

Első emlékutunkra¹³ 2009. június 26. – 2009. július 4. közt¹⁴ került sor a malenkij robotosok nyomában az ukrajnai *Donyeck* és *Luganszk megyékben*. Csoportunk¹⁵ a következő településeket kereste fel: *Donyeck (Sztalino)*, *Makajevka*, *Ilovajszk-Sirokoje (Szpartak)*, *Zugresz*, *Sahtyorszk (Katik)*, *Kantarna*, *Gorlovka*, *Luganszk (Vorosilovgrád)*, *Sztahanov (Kagyijevka)*, *Lutugino*, *Uszpenka*, *Perevalszk (Parkamona)*, *Krasznyj Lucs*, *Novij Donbász*. A helyi szemtanúk bevonásával megszemléltük az említett településeken egykor működtetett munkatáborokat, fogoly-temetőket. Az első utunkról készült többszerzős kiadvánnyal¹⁶, **dr. Havasi János** dokumentumfilmjével¹⁷ is tudatni akartuk a széles közvéleménnyel, hogy a szovjetek nem csupán munkaképes férfiakat, de fiatal nőket is kényszermunkára hurcoltak. A tömegsírok megkeresése mellett a legnagyobb eredményünk egy konkrét női sír megtalálása *Uszpenkában*: Az 1919. januárban született MAROSI JÓZSEFNÉ 1945. novemberben halt meg a kis bányásztelepülésen, és sírját a mai napig gondozzák a helybeliek. Azóta a hozzátartozókat is sikerült felkutatni. Többek között a női rabsorsok jobb megismerésére, a sírok felkutatására szerveztünk további emlékutakat a volt Szovjetunió különböző vidékeire.

A második kegyeleti és kutatóutat bevállaló csoportunk¹⁸ 2012. június 29. – július 10-e közt az Urál-hegyvonulat vonzáskörzetéhez tartozó Perm megye (*Perm*, *Kungur*, *Gajva*, *Perm-36: Gulág múzeum*), Szverdlovszk megye (*Verhoturje*, *Novaja Ljalja*, *Nyizsnyaja Tura*, *Nyizsnyij Tagil*, *Rudnyik*, *Cseremsanka*, *Leviha*, *Kirovgrad*, *Nyevjanszk*, *Jekatyerinburg*, *Pervouralszk*, *Talica*, *Revda*, *Revdinszkij Gyegtyarszk*, *Ganina-jama kolostor*, *Berezovszkij*, *Pervomajszk*, *Lenyinszkoje*, *Azbeszt*, *Nyizsnyij Iszetszk*,

Bolsoj Isztok, Malij Isztok, Aramil), Cseljabinszk megye (*Verhnyij Ufalej, Kistim, Cseljabinszk, Miassz, Szatka, Asa*), Baskírföld térségébe (*Ufa, Balanovo, Demszkoje, Isimbaj, Oktyabrszkij, Urusszu, Sztarije Tujmazi*) látogatott el. A szibériai zarándoklat fontosabb epizódjait dr. Havasi János és Jurkovics János közös dokumentumfilmje¹⁹ (a későbbiekben a Duna Tv bemutatta) és jelen sorok írójának könyve²⁰ is megörökítette. Megismerkedtünk egy magyarbarát orosz értelmiséggel, Motrevice történészprofesszorral, aki a Jekatyerinburgi Állami Egyetemen tanít és emellett – a Moszkvában székelő Vojennije Memoriali Társaság megbízásából – eddig 96 hadifogolytemetőt tárt fel és tette azokat rendbe. A felsorolt területeken 35 egykori, második világháborús kényszermunkatábor, civil internált- és hadifogoly temetőt azonosítottunk, dokumentáltunk.²¹

A harmadik kegyeleti és kutatóutunk **2016. június 24. – július 2-a** közt *Baskíria-Ufa-Oktyabrszkij, Tatárföld-Jelabuga* útvonalon zajlott le²².

A negyedik kegyeleti és kutatóutunkat²³ **2016. augusztus 15– 27. közt** Csecsenföld: *Groznyj területet – Andrejevskij völgy – Azerbajdzsán: Szumgait* (Kirovabadi) körzet – *Hanlari körzet – Grúzia: Tbiliszi, Kutaiszi* körzetében folytattuk. A két expedíció tapasztalatairól, eredményeiről többek között *Makkosjánosiban* rendeztünk nemzetközi emlékkonferenciát, az elhangzott előadások anyagát könyvalakban is kiadtuk.²⁴

Az ötödik kegyeleti és kutatóutunkat²⁵ **2017. június 27 – július 8-a** közt–*Örményország: Jereván-Vanadzor-Ararat - Kazahsztán: Szpazsk-Karaganda-Almati – Üzbegisztán: Taskent – Oroszország: Moszkva* vonalon fejeztük be. A legutóbbi három történelmi zarándokúttal a jelen írásban foglalkozunk.

Ezekhez a kutatóutakhoz ismereteink elmélyítése információk alapanyagot a *Történelmi zarándokutak* idején gyűjtöttünk, amit az egykori Szovjetunió béli lágerek, lágertemetők meglátogatása idején tudtunk hasznosítani.

2011. május 4-9. között kutatócsoportban voltunk teregyakorlaton *Erdélyben*. Az „*Itt volt a végállomás*” című uniós pályázat részeként és a „*Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek*” című projekt²⁶ keretein belül végiglátogattuk, azonosítottuk és dokumentáltuk azokat a helyszíneket, ahol az elosztó- és gyűjtőtáborok voltak: *Nagykároly, Szaniszló, Szatmárnémeti, Érmindszent, Nagyszeben, Nagydisznód, Brassó, Ligetfalva, Marosvásárhely, Szászrégen, Nagyenyed, Déva, Lugos, Temesvár, Arad.*

2011-2012 között Vajdaság (Szabadka, Zombor), Felvidék és Kárpátalja területére is eljutottunk, ahol szintén azonosítottuk, dokumentáltuk azokat a helyszíneket, ahol gyűjtőlágerek, lágertemetők voltak.²⁷

A GULÁG-GUPVI Emlékév jegyében **2016. október 21–25.** között Romániában: *Arad-Nagyszeben-Brassó-Foksány-Jassi-Kolozsváron* jártunk. *Jassi, Foksány* (2017. 02) gyűjtőhelyeire emléktáblát készítettünk. *Lügeten* (2016. 10. 22.) emlékművet állíttattunk.

A nagyszabású Kárpát-medencei programot **2016. november 15–19-**e közt Szlovákia: *Szepsi, Tornaújfalú* – Lengyelország: *Sanok* – Ukrajna: *Sztarij-Szambor, Szolyva* gyűjtő- és elosztólágereit is felkerestük, ezeken a magyarság, némettség „Golgotáinak” is nevezhető helyszíneken koszorúzással, megemlékezéssel, gyertyagyújtással tiszteeltünk közös halottaink emléke előtt.

A pécsi Német Kör és a Szolyvai Emlékparkbizottság együttműködésének köszönhetően *Pécsen, Budapesten, Kolozsváron, Újvidéken, Királyhelmeccen, Nagykaposon, Beregszászban, Szolyván* és más településeken megrendezett megemlékező programok keretében indult el az intenzív kutatás. Közreműködtünk a partnerszervezetek hálózatának kialakításában, aktivizáltuk képviselőiket, a helytörténeszeket hogy a soron következő tanácskozásokon előadásokat tartsanak és konferenciaköteteket adjanak ki.

Az általunk elindított mozgalom Kárpát-medencei szintű megemlékezés-sorozatot generált. Az eddigi tapasztalatok birtokában aktívan részt vettünk a Malenkij Robot 70. évfordulójára alakult Emlékbizottság munkájában. Az Emlékbizottság²⁸ koordinálásával belendült a „malenkij robot” történetének szakszerű feltárása, interjúk készítése, együttműködések határon belüli és határon túli, valamint nemzetközi szervezetekkel, levéltárakkal, a témát kutató történészekkel. A „*Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszer-munkások Emlékévé*” -nek felbecsülhetetlen a jelentősége, tárgyi és szellemi hozzáadéka, amellyel a közvélemény is szembesülhetett.²⁹

Megítélésem szerint a megvalósított programok tükrében sikeres Gulág Emlékévet zártunk nemcsak Kárpátalján, hanem az egész Kárpát-medencében. Az emlékezés mozgalmát elindító Emlékév történelmi jelentőségét abban látom, hogy a közel nyolcszázezer magyar tragédiáját eddig övező hallgatás maradék falát is végérvényesen ledöntötte. Hamvas Béla szavaival elmondhatjuk, hogy a „*lélek a túlvilágon csak akkor nyugszik meg, ha akad a földön valaki, aki élete igazságát kimondja*”. Véleményem szerint mindannyian, akik bekapcsolódtunk az országos és helyi viszonylatban is az Emlékbizottság által támogatott programok, projektek megvalósításába, ezt tettük, hogy újra és újra kimondhassuk a GUPVI-GULÁG haláltáborába, „*málenkij robotos*” lágereibe internált és embertelen poklait átélt apáink, nagyapáink és az ifjabb generációknak a dédapapáink – évek hosszú

során titkolt – igazságát, mert ezáltal hallhatóvá tettük, amit elhallgattak, mert az újra felszabdalt magyar földet megszálló kommunista hatalom nemzetiségük miatt is kollektív bűnösnek bélyegezte őket.

Az ott megélt borzalmakat, a szovjet barakkba zárt hányattatott sorsokat, szenvedéstörténeteket, a szabadság utáni vágyakozó emberi tragédiákat igyekeztünk megidézni a kül- és beltéri kiállításokon, a megjelentetett emlékiratokat, dokumentumokat, levéltári anyagokat feldolgozó könyvek sokaságában, az üldözött, megalázott, halálukig kitartó hőseink, áldozataink tiszteletére szervezett GUPVI-GULÁG emlékzárándoklatok és az elhurcoltak neveit megörökítő emlékjelek állításában, emlékhelyek, emlékparkok kialakításában. A nemzeti kibeszélést elősegítő konferenciák, a rendhagyó történelmi órák, tematikus előadások, dokumentum- és játékfilmek, színházi előadások stb. mind-mind hozzájárultak magyar nemzetünk kollektív emlékezetének megerősítéséhez, a feledés fekete homályának kifehérítéséhez. Mindezek tetetözése volt, hogy Ungváron a Duhnovics Házban felavattuk a Sztálinizmus Kárpátaljai Áldozatainak Emlékmúzeumát.

Az a meggyőződésem, hogy az Emlékév nem fejeződött be, mert a megkezdett munkát folytatnunk kell, hiszen sok még az elvégzésre váró feladat, sok kérdés még megválaszolatlan, és az ezzel kapcsolatos „*rejtélyes sötét foltok, történelmi ködösítések, a megtorlásokat elhomályosító mítoszok*” feltárára és szertefoszlásra várnak tisztességes történészeink remélhetően áldozatos és bátor munkája segítségével.

Sokat számít az erkölcsi biztatás is, a Gulág-Gupvi-kutatók közül 2017 folyamán kilenc személyiség vette át az eddigi tevékenysége elismerését értékelő magyar állami kitüntetést.³⁰

Véleményem szerint ma sem vesztek aktualitásukból a túlélők által – a fentebb említett rendezvényeken megfogalmazott kérdések: „*Mi volt ezeknek az embereknek a bűne? Mi lett a sorsuk? Vajon hogyan történhetett meg mindez? Kinek az indítványára?*”³¹ Mi is történt 1944 novemberében? Miért nevezzük Szolyvát magyar Golgotának? Miért kellett többek között az anyaország újbóli feldarabolása idején Kárpátalja, Erdély, Délvidék, Felvidék elcsatolásáért sok ezer magyarnak, németnek és más nemzetiségű embernek elpusztulnia a sztálini lágerekben? A kollektív büntetéssel sújtott magyar állampolgárok közül miért kellett – a fronton harcoló és elesett magyar honvédekhez viszonyítva – kétszer többen meghalniuk a háborúvesztés után a munkatáboroknak titulált szovjet haláltáborokban? Miért tiltakoznak még ma is oly sokan, ha az elhurcolt és soha haza nem tért ma-

gyar polgári áldozatokat népiértésnek nevezzük? Ezek a kérdések foglalkoztatják ma is a már majdnem teljesen leköszönő túlélőket, annál inkább a hozzátartozókat és a leszármazottakat.

A lendületesen haladó kutatások eredményei tükrében a tragikus események még teljesebb megvilágítása szándékával igyekeztem a magam módján – a teljesség igénye nélkül – megfogalmazni a válaszokat a fentebbi kérdésekre, reményeim szerint hozzájárulva a magyar történelem egyes tévhiteinek tisztázásához. Ez a történelmi szociográfia is arra figyelmeztet, hogy a Sztálin nevével fémjelzett GULÁG vagy a GUPVI éppen úgy a gonoszság szimbólumai, mint ahogy Hitlerék *Auschwitz-Birkenau* vagy *Mauthausen* megsemmisítő tábora. Ezért a cselekvő történészek fontos küldetése legyen az is, hogy a magyarság, németiség internálása ne maradjon többé az európai történetírás szégyenfoltja, a történettudomány tabuja, hogy az európai népek családjában a „malenkij robot” – a holokauszthoz hasonlóan – ne csak a közbeszéd témája, hanem oktatás tárgya is legyen a tanintézetekben.

Ebből kiindulva fontos döntésnek tartom, hogy 2018 nyarán Orbán Viktor miniszterelnök úrnak – kutatótársaimmal – levelet írtunk, és támogatást kértünk a *GULÁG-GUPVI Dokumentációs Kutató- és Emlékközpont* létrehozásához. A határon túli kutatókat is összefogó intézet Budapesten működne. Intézményi keretek között valósulna meg a Kárpát-medencében a magyarok, németek internálásával kapcsolatos történetek teljes, objektív, történelmi feldolgozása, összefoglaló nagy monográfiák megírása. Az angol, német, orosz nyelvre is lefordított, összefoglaló jellegű, a levéltári forrásokra épülő tanulmánygyűjtemény megjelentetése alapvetően tisztázná a Szovjetunióban raboskodó hadifoglyok, internáltak máig vitatott létszámát, tragikus sorsát, tábori életét. Európa népeinek is tanulnia, okulnia kell ezekből az időkből, hogy egy jobb, igazságosabb, békeszeretőbb generáció nőjön fel.

(Folytatása következik)

JEGYZETEK:

¹ A szerző készülő történelmi szociográfiáját a továbbiakban folytatásokban közöljük.

² Lásd a honlapjukon elhelyezett kutatási anyagokat: [http://www.nemetkor.hu/index.php/hu/\(2014\)](http://www.nemetkor.hu/index.php/hu/(2014))

³ DR. BOGNÁR Zalán (szerk.): *Malenkij robot. „Egyetlen bűnünk a származásunk volt...” Német és magyar polgári lakosok deportálása „malenkij robot”-ra a sztálini lágerbe 1944/45–1955.* Pécs, Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, 2009.

⁴ „*Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek*” A Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre (elnök: Matkovits-Kretz Eleonóra) projektje alapján a sztálini munkatáborokba hurcolt magyarok és németek tiszteletére a beregszászi Európa–Magyar Házban rendezett nemzetközi emlékkonferencia, melynek társszervezője a Szolyvai Emlékparkbizottság volt. Lásd még: DUPKA György: *Emlékezés a sztálinizmus áldozataira* (A 2010. novemberi emlékkonferencia előadásainak szerkesztett anyaga). In: Trianoni Szemle, III. évf. 2011/1. szám. 30–39. p. „*Ezer fogoly küldi imáját az égbe... Mi Atyánk, Uristen, segíts haza minket!...*” Internálás és genocídium a Kárpát-medence régióiban. Internálás és deportálás, szovjetellenes személyek begyűjtése, megtorlás Kárpátalján, Nemzetközi emlékkonferencia a GULÁG-GUPVI Emlékvé alkalmából a Szolyvai Emlékparkbizottság és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet szervezésében (Beregszász, 2015. november 20.). Összeállítók: DUPKA György és ZUBÁNIC László. Szolyvai Emlékparkbizottság, 2016 - Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2016. Tárolt változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=511

⁵ Lásd a honlapjukon elhelyezett kutatási programokat, adatbázisokat: <http://gknt.hu/> (2014)

⁶ Lásd a honlapjukon elhelyezett kutatási programokat, adatbázisokat: [http://www.malenkijrobot.hu/\(2014\)](http://www.malenkijrobot.hu/(2014))

⁷ *Budapest, Kárpát-medence – 'Malenkij robot', emlékezet.* Gulágkutatók VII. nemzetközi konferenciájának kötet. Szerkesztette: BOGNÁR Zalán-MUSKOVICS Andrea Anna. Gulágkutatók Nemzetközi Társasága, Budapest, 2017.

⁸ OROSZNÉ STUMPF Éva: *Jóvátették azt, amit el sem követhettek... A szerencsi gyűjtőtáborból donbászi kényszermunkára.* Német fordítás: SOMOSKÓINÉ HAUSCHEL Dóra. Szerencs Város Német Nemzetiségi Önkormányzata. é.n.

⁹ Lásd: *Gulag-Gupvi. A szovjet fogság Európában.* A Nemzeti Emlékezet Bizottsága, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja és a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre által 2015.november 25-én Budapesten (MTA Székháza, Díszterem) megrendezett nemzetközi konferencia szerkesztett előadásai. A kötet angol nyelvű kiadásának címe: *Gulag-Gupvi. The Soviet Captivity in Europe.* Szerkesztette: KISS Réka, SIMON István. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2017.

¹⁰ *A Kárpát-medence elveszített területeiről (Kárpátalja, Felvidék, Erdély és Délvidék) szovjet típusú táborokba hurcoltak kárváriája.* Konferenciakötet. 2016. november 25-én a Polgárok Háza Dísztermében tartott konferencia előadásai. Szerkesztette: BOTLIK József és CSERESNYÉSNÉ KISS Magdolna. Keskenyúton Alapítvány, 2017.

¹¹ Lásd a **dr. Murádin János Kristóf** által szervezett konferencia anyagát angol nyelven: *Acta Universitatis Sapientiae. European and Regional Studies, Volumen 7, 2015.* Sapientia Hungarian University of Transylvania Scientia Publishing House.

¹² Lásd: *Vádolnak a kárpátaljai túlélők és a meggyalázott holtak.* dr. DUPKA György közreadásában. Szemelvények a szovjet fogságból hazatért túlélők (volt katonafoglyok, civil internáltak, politikai elítéltek, kényszermunkások) vallomásaiból, visszaemlékezéseiből, valamint a hozzátartozók adatközléseiből (1944-2015). Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2015., *Egy eltűnt férfigeneráció nyomában a Gupvi-Gulág kárpátaljai túlélőinek vallomásaiból. Eltitkolt, múltidéz emlékezet a szovjetizálás időszakából, 1944-1990.* DUPKA György közreadásában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2017.

¹³ Tárolt változat: <http://www.haboruskeresoszolgalat.hu/#id=&t=103&page=2> (2009)

¹⁴ Első utunk az EU által finanszírozott *Utak a gyökerekhez* című pályázaton belül a *Polgári lakosság internálása „malenkij robotra” a Szovjetunióba* elnevezésű projekt: az EU EACEA támogatásával valósult meg.

¹⁵ A kutatócsoport magyarországi tagjai: **Matkovits-Kretz Eleonóra** (Pécsi Német Kör, elnök), **Szeltnerné Winhardt Ildikó** (Budaörs), **Horváthné Szezerédi Mária** (Pécs), **Csehily**

József (Pécs), dr. Havasi János (Pécs), Debreceni Mihály (Csap-Budapest), Hack Ferenc Mihályné (Almáskamarás), Singer Zsuzsa (Székesfehérvár), Szikszai Nikolett (Geresdlak), Müller Zsuzsa (Geresdlak), Szorenné Matkovits Nóra Vanda (Pécs), Lévai Gábor (Pécs), Baumann Tímea (Pécsvárad), Noll Katalin (Budapest), Varga Orsolya (Kismaros), Kulcsár Tímea Ágnes (Ráckeve), Gárdonyi Adrienn (Dunavarsány), Szorre Tibor Kornél (Pécs), Walterné Müller Judit (Pécs), Matthaeidesz Konrád (Budapest). Kárpátaljai, Ungvárról vonattal indult résztvevői: **ifj. Bakura Sándor** (Eszény), **Dupka György** (Ungvár), **Kovács Elemér** (Beregszász). A kutatás eredményeit 2009. szeptember 25-én a Pécsi Valeria Koch Német Kollégiumban megrendezett „Utak a gyökerekhez” konferencián ismertették, melynek keretében „malenkij robot” témájában készült dokumentumfilm vetítésére, a korszakhoz kapcsolódó új kiadványok bemutatójára, kiállítások megtekintésére is sor került.

¹⁶ BAKURA Sándor – DUPKA György – KOVÁCS Elemér – KOVÁCS Erzsébet – MOLNÁR D. Erzsébet – TÓTH Zsuzsanna: „*Otthon a könny is édes*” 1944–1955. *Kényszer-munkára hurcolt kárpátaljai magyarok és németek nyomában a Donyec-medencében. Tanulmányok, hatásvizsgálatok, interjúk, riportok hivatalos iratok, vallomások tükrében.* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2009, 104. p.

¹⁷ Sikeres volt kutatásunk a Donyec-medencében! Az útról készült riportfilmek megtekinthetők az MTV *Ájtáró és Sírjaik hol domborulnak?* c. műsorainak honlapján. Ehhez a legegyszerűbb a Google-keresőbe beírni: MTV Ájtáró <http://www.haboruskeresoszolgalat.hu/#id=&page=4&page=3>, <http://www.haboruskeresoszolgalat.hu/#id=&t=103&page=3>

¹⁸ Az első emlékutat (Donyec medencébe (2009.) követően a második expedíciót is ezen túl az Urálba (2012.) az EU (EACEA) támogatta. A pécsi Német Kör képviseletében ott volt **Matkovits-Kretz Eleonóra** (elnök), **Schmidt Antal** (alelnök), **Bán Ilona**, **Hack Ferenc Mihályné**, **Márkus Beáta**, **Schmidt Ákos**, **Stumpf Bálint**, **Stumpf Bálintné**, **Szendéni Arnold Katalin**, **Szabó Alla tolmács**, **Máthé Áron**, a Budapesti Terror Háza Múzeum főmunkatársa, **Singer Zsuzsa**, GULÁG-kutató, **Walterné Müller Judit**, a pécsi múzeum igazgatóhelyettese, **Csehily József**, a pécsi ruszin önkormányzat képviselője, továbbá a Magyar Televízió stábjá képviseletében **dr. Havasi János**, a Médiaszolgáltatás-Támogató és Vagyongazdálkodó Alap (MTVA) főmunkatársa, egyben a népszerű Háborús Keresőszolgálat vezetője, **Jurkovic János** filmes, operatőr. Kárpátalja képviseletében vonattal Ungvárról indult **Dupka György** történész, a Szolyvai Emlékparkbizottság felelős titkára, **Fuchs Andreea**, az ungvári svábok/németek baráti körének tagja, **Olekszij Korszun** nyugalmazott ezredes, hadtörténész, a Rehabilitált Történelem Kárpátaljai Emlékkönyv szerkesztőbizottsága kiadói csoportjának vezetője.

¹⁹ HAVASI János – JURKOVICS János: *Idegen ég alatt.* (Urál térségi lágerekben elhunyt magyar foglyok emlékének adózik az 57 perces film.) Szeged, 2012. http://www.port.hu/idegen_eg_alatt/pls/w/films.film_page?i_film_id=136919 (2012)

²⁰ DUPKA György: „*Hová tűnt a sok virág...*” *Időutazás az Urálba magyar és német rabok (1941-1955) nyomában* (Történelmi szociográfia). Kárpátaljai Magyar Könyvek – 221. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2012. Tárolt változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=409

²¹ Tárolt változat: [http://www.haboruskeresoszolgalat.hu/#id=&t=164&page=\(2012\)](http://www.haboruskeresoszolgalat.hu/#id=&t=164&page=(2012)), [http://www.nemetkor.hu/index.php/hu/galeria/category/5-ural\(2012\)](http://www.nemetkor.hu/index.php/hu/galeria/category/5-ural(2012)), <http://www.nemetkor.hu/index.php/hu/galeria/category/4-konferencia> (2012).

²² A 2016. június 24-július 2. közt zajló uráli zárandókutáj tagjai voltak: a Magyar Televízió stábjá képviseletében **Noll Katalin** szerkesztőriporter, **Csomós István Tamás** operatőr, **dr. Szilágyi Péter Ferenc** a Miniszterelnökség helyettes államtitkára, **Dr. Bognár Zalán** és **dr. Dupka György** GULÁG-GUPVI kutatók, a pécsi Német Kör képviseletében **Matkovits-Kretz Eleonóra** elnök, **Matkovits Réka Aléna**, **Dimitrijenko Anna**, **Árvai András**, **Szenác Mihályné** (az

Oktyabrszkiji 1701-es munkatáborban robotoló magyar szülők itt született leánygyermeke), **Harsányi Zoltánné (Jurij Lapsin alias Arnold György)** magyarországi unokatestvére, nyugdíjas tanár), valamint **Árva Attila**, a szerencsi Német önkormányzat elnöke.

²³ A 2016. augusztus 15-27. közötti emlékút tagjai voltak: **dr. Szilágyi Péter Ferenc**, a Miniszterelnökség helyettes államtitkára, **Szári Norbert Gergely**, a Nemzeti Emlékezet Bizottság Hivatalának kutatója, **Csornay Boldizsár László**, a pécsi Janus Pannonius Múzeum igazgatója és **Walterné Müller Judit** igazgatóhelyettes, **Dr. Bognár Zalán** történész (a Károli Gáspár Református Egyetem docense) és felesége, **Dr. Bognár Zalánné** pedagógus, **dr. Dupka György** GULÁG-GUPVI-kutató, **Varga László**, a balmazújvárosi Veres Péter Kulturális Központ művelődésszervezője, **Csehily József**, a pécsi Ruszin Önkormányzat elnöke, **Magasi Ágnes** és **Yazhyan Tereziya**, a Pécsi Magyar-Orosz Társaság tolmácsai, **Gaskó Gábor**, a Magyar Azeri Társaság (Hunaz Kft) képviselője, a pécsi Német Kör képviselőjében **Matkovits-Kretz Eleonóra** elnök, **Schmidt Antal** alelnök, **Szorrené Matkovits Nóra Vanda**, **Dimitrienko Anna**, **Rozsnyai Ilona**, **Schmidt Norbert**, **Bán Ilona**, **Németh György Éva** dokumentumfilm-forgató, **Kampfli József** budapesti szobrászművész (az apja a kutaiszi munkatáborban robotolt), valamint a nagykozári **dr. Horváth Katalin** ügyvéd, a dabasi **Molnár József** a motoros emléktúrák szervezője. Utunkat a Magyar Televízió stábjába képviselőjében **Noll Katalin** szerkesztőriporter és **Szűcs Tamás Ádám** MTVA-szakértő örökítette meg.

²⁴ *A Kárpát-medencéből elhurcolt magyar és német rabok nyomában Orosz földön és a Kaukázus országában*. Nemzetközi emlékkonferencia anyagai, Makkosjánosi, 2016. november 18. Szerkesztette: dr. DUPKA György, dr. ZUBÁNIC László. Kárpátaljai Magyar Könyvek 256. Szolyvai Emlékparkbizottság-Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2017.

Tárolt változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=538

²⁵ A 2017. június 27-július 8. közötti emlékút tagjai voltak: **dr. Szilágyi Péter Ferenc** a Miniszterelnökség helyettes államtitkára, a pécsi Német Kör képviselőjében **Matkovits-Kretz Eleonóra** elnök, **Schmidt Antal** alelnök, **Matkovits Réka Aléna**, **Dimitrienko Anna**, **Rozsnyai Ilona**, **Bán Ilona Blanka**, **Németh György Éva** dokumentumfilm-forgató, **Horváth Adrienn**, valamint a nagykozári **dr. Horváth Katalin** ügyvéd, **Árva Attila**, a szerencsi Német önkormányzat elnöke, **Csehily József**, a pécsi Ruszin Önkormányzat elnöke, **Csornay Boldizsár László**, a pécsi Janus Pannonius Múzeum igazgatója és **Walterné Müller Judit** igazgatóhelyettes, **Halmi Keve Kund**, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum (RETÖRKI) munkatársa, **dr. Máthé Áron** történész, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Hivatala elnökhelyettese, **Szári Norbert Gergely**, a Nemzeti Emlékezet Bizottság Hivatala kutatója, a dabasi **Molnár József**, a motoros emléktúrák szervezője, **Varga László**, a balmazújvárosi Veres Péter Kulturális Központ művelődésszervezője, **Magas Ágnes** és **Yazhyan Teréziya**, a Pécsi Magyar-Orosz Társaság angol, orosz tolmácsai, **Dupka György** történész, a MÉKK elnöke, **Fuchs Andrea**, a Szolyvai Emlékparkbizottság irodavezetője.

²⁶ A Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre – Német Kör szervezésében a témával foglalkozó kutatók, türelők, az elhunytak hozzátartozóinak társaságában a partiumi, erdélyi, illetve a székelyföldi emlékhelyeket a jól felkészült kutatóbarátaink kalauzolásával kerestük fel.

²⁷ Lásd bővebben: <http://www.nemetkor.hu/index.php/hu/galeria/category/2-kepek> (2011)

²⁸ *A Szovjetunióba való elhurcolások 70. évfordulója alakalmából szervezett Kárpát-medencei szintű rendezvények megvalósítása 2015. január 20-án indult, azonban a záróprogramok hivatalosan 2017. február 25-én fejeződött be, de a központi támogatású projektekből több 2018 folyamán valósul meg.*

²⁹ *Gulág-Gupvi emlékévek*. Zárókiadvány, 2015. február 25.-2017. február 25. Szerkesztette, összeállította: DR. KOVÁCS Emőke. Közreműködött: DR. NOBILIS Márton, DR. RÉTVÁRI Bence. Gulág-Gupvi Emlékbizottság, Budapest, 2017.

³⁰ **2017. augusztus 20-án** Áder János, Magyarország Köztársasági Elnöke mások mellett állami kitüntetésben részesítette a GULÁG-GUPVI-kutatók egy csoportját:

Magas színvonalú munkájáért *Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat* kitüntést vehetett át:

DUPKA GYÖRGY történész, a Szolyvai Emlékparkbizottság felelős titkára,

NAGYNÉ PINTÉR JOLÁN, a GULÁG-okban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány elnöke.

Kimagasló tevékenysége elismeréseként *Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat* kitüntetésben részesült:

HAJAGOS CSABA, a Kecskeméti Katona József Múzeum Történeti–Néprajzi Osztályának történész-muzeológusa, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Vidéktörténeti Témacsoportjának megbízott tudományos kutatója,

DR. KOVÁCS EMŐKE történész, a „GULÁG-GUPVI Emlékév” szakmai vezetője, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő szakmai programvezetője,

MATKOVITS-KRETZ ELEONÓRA, a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre elnöke,

MOLNÁR D. ERZSÉBET történész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem és Társadalomtudományi Tanszékének főiskolai docense,

DR. MURÁDIN JÁNOS KRISTÓF történész, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Szak egyetemi adjunktusa, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karának kari kancellárja,

WALTERNÉ MÜLLER JUDIT, a pécsi Janus Pannonius Múzeum igazgatóhelyettese,

KORSZUN OLEKSZIJ ungvári történész, GULÁG-kutató.

³¹ BODNÁR Tibor olvasói levele. In: *Kárpáti Igaz Szó*, 1989. július 16.

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2018. JÚNIUS – JÚLIUS

ELISMERÉSEK

* *Apáczai Csere János-díjjal* tüntették ki **Nagy Bélát**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárát.

* Az Irodalmi Jelen költészeti díját az idén **Lőrincz P. Gabriella** vehette át, **Shrek Tímeát** pedig próza kategóriában részesítették debütdíjban.

* A Emberi Erőforrások Minisztériuma Bonis bona (A nemzet tehetségeiért) díjjal tüntette ki **dr. Nagy Natáliát**, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docensét és **Engi Erikát**, a Tiszapéterfalvai Ifjúsági Művészeti Iskola zongoratanárát.

* A Kijevben élő csapi származású **Magyar Árpád** képzőművész rangos elismerésben részesült – a Tarasz Sevcsenko népeket egyesítő nemzetközi projekt I. fokú Oklevelét kapta meg. Nevéhez fűződik *Sevcsenko Kobzos és Petőfi költeményei* kétnyelvű (Janus-kötetben), illetve ukrán és magyar kiadása.

* Szombathelyen az V. Savaria Filmszemle Határon túli magyar alkotók kategória harmadik helyezettje lett a dr. Linner Bertalan sebész-főorvos életét bemutató dokumentum-

film (rendező: **Bunda Rita**, operatőr: **Bunda Szabolcs**).

* A Magyar Művészetért Díjrendszer 40. gáláján Gubcsi Lajos Ex Libris Díjat adott át **Szabó Árpádnak**, a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium igazgatójának.

* A Magyar Művészetért Díjrendszer 40. gáláján Gubcsi Lajos Ex Libris Díjat adott át **Virág Lászlónak**, a Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége elnökének.

* A Magyar Színházak XXX. Kisvárdai Fesztiválján az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) *Életmű-díjjal* jutalmazta **Vidnyánszky Éva** nyugalmazott középiskolai tanárt, a beregszászi színház Ficseri Gyermekstúdiójának alapítóját, egykori vezetőjét, a magyar színjátszás fáradhatatlan népszerűsítőjét Kárpátalján.

FONTOSABB ESEMÉNYEK, RENDEZVÉNYEK

JÚNIUS

* A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház előadásában Bereg-

száson bemutatták Zelei Miklós: *Zoltán újratemetve* című darabját.

* Ungváron a Cantus kamarakórus jótékonyági koncertet adott a nemzetközi gyermeknap alkalmából.

* *Mi lesz veled, Kárpátalja?* címmel tudományos konferenciát szervezett Balatonföldváron a Kárpátaljai Szövetség. A tanácskozáson fel szólalt: **Dr. Grezsa István, Dr. Botlik József, dr. Dupka György, Lehel Zoltán, dr. Seremet Sándor.** Bemutatásra került **Hajduk Márta** „*Kárpátaljai tragédia*” című filmje. A program keretében **Lehel Zoltán**, a Duna Aszfalt Zrt. vezérigazgatója egy 19 millió forintos óriáscsekket nyújtott át **Benza Györgynek**, a Kárpátaljai Szövetség elnökének. A támogatási összegből 250 kárpátaljai hadiárva és rászoruló gyerek táborozását biztosítják majd Balatonföldváron.

* A „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány június 2-án rendezte meg hagyományos évzáró ünnepségét, a VII. Kárpátaljai Tehetségnapot a Rákóczi-főiskola átriumában. A tehetségnapon került átadásra az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő, az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzeti Tehetség Program támogatásával 2017 őszén meghirdetett Ady Endre-ösztöndíj. A pályázatokat szakmai bizottság értékelt, pontozta, amelynek eredményeként 23 tanuló részesülhetett 100.000 Ft

összegű támogatásban a 2017/2018-es tanévben. Az ösztöndíjat **Orosz Ildikó**, a Kárpátaljai Tehetségsegítő Tanács elnöke és **Kulcsár Ferenc**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának konzulja adta át a nyerteseknek.

* Nagy sikerrel zárta második kárpátaljai V4+ nemzetközi szobrász-szimpoziumát a Pro Arte–Munkács Társadalmi Szervezet Viskén. Az idén Magyarország, Csehország, Lengyelország, Kína és Ukrajna alkotói – **Piotr Zbrozek** (Lengyelország), **Jitka Kusaova** (Csehország), **Balanyi Zoltán** (Magyarország), **Liu Yang** (Kína), **Vladiszlav Voloszenko** (Ukrajna) – vettek részt az egyhetes munkában. **Matl Péter** szobrászművész, az alapítvány elnöke közlése szerint az idei alkotásokból kettő a Felső-Tisza-vidékre (Aknaszlatinára és Viskre) egy alkotás Nagyberegre, egy pedig a magyarországi Geszterédre kerül.

* Tizennégy társulat tizenkilenc előadásával vette kezdetét a VI. Pécsi Családi Színházi Fesztivál. A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház Társulata is részt vett az eseményen.

* A nemzeti összetartozás napján a Tiszabökényi Római Katolikus Egyházközség kezdeményezésére az Árpád-házi Szt. Erzsébet templomban **P. Papp Tihamér** atya OFM, az eszter-

gomi ferences rendház házfőnöke celebrált misét, aki 20 évvel ezelőtt áldozatos munkájával, szolgálatával hozzájárult a tiszabökényi római katolikus egyházközség újr alapításához, szervezett hitéletének kibontakozásához és a templomépítés elindításához. A mise végén **Szilágyi Mátyás**, Magyarország beregszászi főkonzulja tartott ünnepi beszédet a nemzeti összejáratás jegyében. Majd **Dupka György** az egyházi tanács világi elnöke a közösség nevében oklevelet nyújtott át **Tihámér atyának**.

* Trianon- emlékművet avattak Pécsváradon a polgármesteri hivatal szervezésében. Alkotója a nemrég elhunyt **Bencsik István** Kossuth-díjas szobrászművész. **Andics Aliz** önkormányzati képviselő levezetésével köszöntőt mondott **Zádor János** polgármester, beszédet mondott **Friesz Péter** történelemtanár. Beszédet mondtak és elhelyezték a tisztelet koszorúit az elszakított területekről (Erdély, Délvidék, Felvidék, Órvidék, Kárpátalja) érkezett vendégek, köztük **Dupka György** történész.

* Szlovéniában, Lendván a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet szervezésében (**Kepe Lili** igazgató irányításával) a Kárpát-medencei magyar irodalmi karaván a Bánffy Központot is felkereste, ahol a határon túli magyar írók tartottak eszmeeserét a Mura-vidéki **Bence Lajos** író, költő moderálásában.

Kárpátalját **Dupka György** író, történész képviselte.

* **Milan Šašik**, a Munkácsi Görögkatolikus Püspökség előjárója nagyszámú papi segédlettel felszentelte az ungvári járási Kisgejóc közösségében a Szent István király nevét viselő görögkatolikus kápolnát.

* A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése Budapesten megrendezte a hagyományos 89. ünnepi könyvhetet és a 17. gyermekkönyvnapokat. Erre az alkalomra jelent meg **Finta Éva** *A tékozlás genezise c.* verseskönyve. **Ortutay Péter** *Apaga Satanas c.* novelláskönyve, **Dupka György** *A nagy háború emlékezete Kárpátalján 1914-1918* című monográfiája és a *Viszontlátás II.* antológia (*Válogatás az Együtt folyóirat 2009-20017 közötti számainak szépirodalmi anyagaiból*). A gyűjteményt összeállította, szerkesztette, előszavát írta: **Vári Fábrián László**. Az antológia szerzői: *Bakos Kiss Károly, Bartha Gusztáv, S. Benedek András, Brenzovics Marianna, Cseh Sándor, Czébely Lajos, Csordás László, Csornyj Dávid, Finta Éva, Fodor Géza, Füzesi Magda, Hájas Csilla, Kopriva Nikolett, Kovács Eleonóra, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Nagy Tamás, Nagy Zoltán Mihály, Némethi Anett, Ortutay Péter, Penckófer János, Shrek Tímea, Szöllösy Tibor, Tárczy*

Andor, Tóth Dominika, Vári Fábrián László, Zselicki József. Kárpátaljai Magyar Könyvek 276. – Intermix Kiadó Ungvár-Budapest: 2018. 327 old.

A könyvheti újdonságok között volt még:

Kovács Elemér: *Vasfüggönyön innen. Kárpátaljai magyar anekdotakincs.* Kárpátaljai Magyar Könyvek 271. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2018.

A magyar művelődési élet jeles személyiségei (Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés) 1918-2018. Dupka György közreadásában.

A kárpátaljai Magyar Könyvkiadók sátránál **Finta Éva, Dupka György, Kovács Sándor** dedikált. Az antológia szerzői közül a dedikálásban az említett alkotókon kívül **Csornyj Dávid, Füzesi Magda, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Lengyel János, Shrek Tímea, Vári Fábrián László** vett részt.

Végezetül a *Magyar Napló* kiváló szervezésének köszönhetően a kárpátaljai alkotók is hajóztak a magyar irodalommal, illetve több száz költővel és íróval.

* Beregszászon megrendezték a *II. Kárpátaljai Zsidó Napokat* a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Budapest), a Határtalan Kultúra Program (Budapest), a

Shalom Alapítvány (Beregszász), Magyarország Beregszászi Konzulátusa, Beregszász városa, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász), valamint a Pro Cultura Subcarpathica (Beregszász) szervezésében.

* A Ráti Szent Mihály Gyermekotthon egy modern, jól felszerelt rehabilitációs központtal bővült, amelyet **Herczegh Anita**, Áder János magyar köztársasági elnök felesége és **Marina Porosenko**, Petro Porosenko ukrán elnök felesége adott át.

* A Háló Egyesület közösségi és kulturális központjában került sor az *Irodalmi Jelen* éves díjátadó műsoros estjére, amely óriási érdeklődés mellett zajlott. Idén **Lőrincz P. Gabriella** vehette át az *Irodalmi Jelen* költészeti díját, **Shrek Tímea** próza kategóriában debütdíjat kapott. A díjak átvételét követően **Marcsák Gergely** zenés műsorát hallgathattuk meg, aki négy megzenésített verset játszott el gitárján. Végezetül a kárpátaljai díjazottak felolvasást tartottak műveikből.

* A Magyarország Beregszászi Konzulátusán felavatott Gulácsy teremben *Irodalmi Kilátó* címmel író-olvasó találkozók sorozatát indította el Magyarország Beregszászi Konzulátusa és a Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet szervezésében. Ezúttal vendégük volt a *Magyar*

Napló szerkesztősége, köztük **János Zoltán** főszerkesztő; **Zsiga Krisztof**, a *Magyar Napló* Kiadó ügyvezetője, **Szentmártoni János**, a Magyar Írószövetség elnöke, az *Irodalmi Magazin* főszerkesztője, **Bíró Gergely**, a prózarovat szerkesztője és **Mórocz Gábor**, a kritikai és tanulmány rovat szerkesztője. A vendégekkel **Csordás László** (KVIT) beszélgetett a *Magyar Napló* történetéről, rovatairól, kiadványairól, elhivatottságról, értékközvetítésről. Az irodalmi délutánon **Tarpai Viktória** színművész kárpátaljai szerzők és a megjelent szerkesztőségi tagok munkáiból olvasott fel részleteket. A rendezvényen avatták fel a konzulátus Gulácsy-kiállítótermet.

* Folytatják a huszti katonai temető helyreállítását – írta Facebook-oldalán a Vigyázók Had- és Kultúrtörténeti Egyesület. Az egyesület célja az I. és II. világháborúban elesett magyar katonák sírjainak rendbehozatala. Huszton a II. világháború végén magyar katonai parancsnokság is állomásozott, illetve a helyi református iskolában hadikórház működött. A katonatemető a várhegy alján található, ahol több mint háromszáz világháborús hős nyugszik.

* Zrínyi Ilona és Thököly Imre házasságkötését elevenítették fel a munkácsi várban. Immár második alkalommal rekonstruálták a két történelmi személy nagy napját. A múlt

évi siker után az idei rendezvényesorozaton még gazdagabb programmal várták az érdeklődőket. A megrendezett eseménysorozat keretein belül korhű viseletekben megelevenített esküvői ceremóniának, várostromnak és más történelmi érdekességeknek lehetnek tanúi a vár vendégei. Történelmi feljegyzések szerint az 1682. június 15-én – 336 éve – megrendezett esküvőn nyolc napon át ünnepeltek és 10 bikát, 36 borjút, 20 disznót, 80 bárányt, 4 szarvast, 10 özet, 6 vaddisznót, 8 mázsa halat, illetve 50 mázsa mézet és cukrot fogyasztottak el a vendégek.

* Két kárpátaljai festőművész alkotásaiból nyílt kiállítás Budapesten. A tiszapéterfalvai **Homoki Gábor** és a terebesfejérpataki (Gyilove) születésű **Igor Lucenko** művei az Unio Gallery Kamara- és Galériatermében augusztus 3-ig tekinthetők meg – olvasható a galéria honlapján.

* Budapesten, az Árpád F. útja melletti parkban lezajlott *A szovjet megszállás áldozatainak emlékére* – a Gulág-Gupvi Emlékbizottság támogatásával – emelt fekete márvány obeliszk átadási ünnepsége **Menczer Erzsébetnek**, a SZORAKÉSZ elnökének szervezésében. Az obeliszk egyben az anyaországtól elszakított területekről a sztálini légerekbe elhurcolt magyar állampolgárságú áldozatok emlékműve is. A díszvendégek között volt a 2009-2017 közt a pécsi Német Kör által szer-

vezett GULÁG-GUPVI szibériai, kaukázusi, kazahsztáni stb. emlékutak (**Matkovics-Kretz Eleonóra, Dr. Bognár Zalán, Dr. Bognár Zaláné, dr. Dupka György, dr. Máthé Áron, Árvay Attila, Rozsnyai Iona, Majorszki András, Fuchs Andrea, Erdődi Levente** és mások) kutatói, támogatói. A jelenlévőket **Menczer Erzsébet**, a SZORAKÉSZ elnöke üdvözölte. A rendezvény szónoka **Orbán Viktor** miniszterelnök beszédében hangsúlyozta: „*A Gulág-émléknű egy olyan Magyarország megteremtését követeli, ahol nem történhetnek hasonló események, ezért minden életszerűtlen ideát, zavaros gondolatot, idegen érdeket szolgáló tervet a határokon kívül kell tartani.*”

* A Beregszászhoz és Nagymuzsalyhoz tartozó Kuklyán szentelte fel **Milan Šašik**, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke azt a haranglábat, amelyet közös összefogásból építettek fel azon a helyen, ahol elődje is állt.

* A Rákóczi Szövetség Beregszászi Szervezete és a Dolhai Községi Tanács közös szervezésében megemlékezést tartottak a dolhai ütközet 315. évfordulója alkalmából.

* Az ideai esztendőben Visk nagyközség adott otthont a Máramarosi Koronavárosok Találkozásának.

* Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség szervezésében Mezőkaszonyban emlékeztek meg Szent

László királyról. A helyi középiskola falán lévő emléktáblánál **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke és **Kulcsár Ferenc**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának konzulja mondott ünnepi beszédet.

* Ingyenes koncertet adott a magyarországi Polifónia Vegyeskar a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola átriumában. Az együttes beregszászi hangversenyén a legnagyobb magyar zeneszerzők kórusművei – XX. századi versek és népdalok feldolgozásai – csendültek fel.

JÚLIUS

* A XXIII. Kárpátaljai Népzene, Néptánc és Kézműves Tábor Tiszapéterfalván rendezték meg. A Hagymányok Háza Hálózat Kárpátalja-rendezvénye a XI. Kárpátaljai Népzene és Néptánc Találkozóval, valamint a II. Kárpát-medencei Táncházenészek Találkozásával kiegészülve fogadta az érdeklődőket. A zenészek oktatói a magyar Örökség-díjas **Pál István Szalonna** és Bandája tagjai, a néptánc rejtelmeibe pedig a Magyar Állami Népi Együttes táncosai avatták be a jelenlévőket.

* Megrendezték a Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémiát a KMPSZ szervezésében Beregszászon.

* Magyar Házat alakítanak ki Lembergben – az erről szóló kormányhatározat a Magyar Közlöny

számában jelent meg. A jogszabály a Lembergi Magyarok Kulturális Szövetsége (LMKSZ) elhelyezésének biztosításával kapcsolatos intézkedésekről rendelkezik. A tulajdon-szerzés költségei nem haladhatják meg a 100 millió forintot – olvasható a határozatban.

* A Balatonyöröki Honismereti Kör – **Piszter Péter** elnökletével – idén ismét megrendezte a Nemzeti Hetet. A Balatonyöröki Honismereti Kör rendezvényének célja történelmünk fontos mozzanatainak felelevenítése mellett napjaink nemzeti sorskérdéseire és a magyarságra váró kihívásokra adható válaszok közös megtalálása. A szabdtéri rendezvényen mások mellett **Dupka György** történész tartott előadást a kárpátaljai magyarság aktuális helyzetéről.

* Sor került a felújított Tiszapéterfalvai Kultúrház avatási ünnepségére és a XXIII. Kárpátaljai Népzene, Néptánc és Kézműves Tábor nyitó koncertjére. A nyitóünnepségen **Tóth Izabella** köszöntötte a vendégeket. Az eseményt többek között megtisztelte jelenlétével **Ötvös Sándor**, a nemzetpolitikáért felelős államtitkárság főosztályvezetője, **Szilágyi Mátyás**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának főkonzulja, **Zubánics László**, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) elnöke, valamint **Tóth**

Bálint, Tiszapéterfalva polgármestere. **Szilágyi Mátyás** főkonzul arról biztosította a megjelenteket, hogy Magyarország kormánya továbbra is kiemelt figyelmet szentel a nemzetpolitikai érdekérvényesítésnek mind gazdasági, mind kulturális, mind diplomáciai téren.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Átriumában Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg* című meséjének zenés színpadi adaptációjának bemutatására került sor. Közreműködött **Farkas Pál** vezetésével a Váci Szimfonikus Zenekar és a Vörösmarty Gimnázium Leánykara.

* A beregszászi római katolikus templomban adott koncertet a Törökbálinti Cantabile Kórus. **Nádasdi János**, a Magyar Rádió énekkarának művésze, **Fedinec Pál** és **Vékey Marianna** közös énekkel is készültek, amellyel valóságosan ámulatba ejtették a közönséget. Búcsúzóul Liszt Ferencnek egyik legnagyobb szabású művéből, a *Krisztus* című oratóriumából az egyház alapításáról szóló darabot adták elő.

* **Marcus Gergely** költő mások mellett részt vett és felolvasást tartott a Terényben megrendezett II. Héthatár Irodalmi Fesztiválon.

* Huszonharmadik alkalommal szervezett anyanyelvi tábort a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség gyermeklapja, az *Irka* a szórvány-

ban élő gyermekek számára, melyre a beregszászi főiskolán került sor.

* Diplomaosztó ünnepséget rendezett az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézete az egyetem Zanykovecka utcai épületének nagytermében. Beszédet mondott **Szili Katalin**, Magyarország miniszterelnöki megbízottja a magyar közösség jövője kapcsán. A 37 végzős diák felvonult a színpadra az *Örökségünk* című dal kíséretében, majd **Zubánics László**, az UMOTI dékánhelyettese felolvasta az egyetem rektorának rendeletét. A diplomákat **Miroslava Lengyel** rektorhelyettes és **Spénik Sándor** dékán adta át a nappali és levelező tagozatos végzős egyetemistáknak.

* Diplomaosztó ünnepséget tartottak a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézetében is. Az intézmény történetének második kibocsátása, összesen 72 fiatal vehette át a tanulmányai sikerességét igazoló oklevelet. Ahogy azt **Soós Katalin** igazgató éwertékelő beszédében elmondta, az intézmény 2014-ben nyitotta meg kapuit 100 diákkal. Idén már 327 diákkal indult a tanév, akik összesen 66 településről érkeztek. Ünnepi beszédet mondott **Potápi Árpád János** államtitkár, aki a frissdiplomásokat szorgalomra, kitartásra, a munkában való helytállásra buzdította.

* Lebonyolították az V. Turul Expo-t Tiszapéterfalván, a Csárda Parkban.

* A hagyományos Turul-ünnepség Tiszaújlakon vette kezdetét, ahol az egykori Sóház falán megkoszorúzták Esze Tamás emléktábláját. Az ünnepi felvonulás a Turul-emlékműnél folytatódott. A megemlékezők közül ünnepi beszédet tartott **Pásztor István**, a Vajdasági Magyar Szövetség elnöke, **Seszták Miklós**, a Kárpát-medence gazdaságélénkítésért és turisztikai fejlesztések koordinációjáért felelős kormánybiztos, **Zubánics László**, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) elnöke, **Brenzovics László**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) elnöke, az ukrán parlament képviselője.

* Tiszapéterfalván a Vidámparkban lezajlott a VII. KurucFeszt a Pro Cultura Subcarpathica szervezésében. Népi együttesek bemutatkozása, kézműves foglalkozások, népi gyermekjátékok, bor- és ételkóstolás, vidámparki attrakciók szerepeltek az egész napot betöltő programban.

* A Volóci járásban, Pidpolezje község határában a munkácsi öregcserkészek felkeresték az első világháborús emlékművet **Zemkó Tibor** csapatparancsnok vezetésével. Koszorút helyeztek el a gránit Krisztuskereszt emlékműnél. Megjegyzendő: az emlékművet 1999-ben ál-

líttatta a zsdenijevói Pisztráng (Forely) turisztikai vállalat, a talapat felirata szerint minden elesett magyar, orosz, ukrán, ruszin, német, cseh és szlovák katona emlékére.

* Zenevarázslat 2018 elnevezéssel Zenei és Képzőművészeti Tábor zajlott le Tiszapéterfalván **Várnagy Andreával** a Péterfalvai Művészeti Iskola és a Tivadari Református Líceum szervezésében.

* Kategóriájának öt legjobb előadása közé választották a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház *Remete és Hatujjú (RH+) – Álomjáték Richard Bach, Viktor Pelevin és George Orwell művei alapján* című darabját az ukrán országos GRA színházi versenyfesztiválon.

* Salánk központjában az évekkel ezelőtt kialakított Rákóczi Emlékparkban az első világháborúban elesett salánki honvédek emlékoszlopát avatták fel. **Józan Lajos** református tiszteletes, helytörténész elmondta, hogy levéltári kutatásai nyomán 30 salánki férfi nevére bukkant, akik közül tizenhárman a harctereken, tizenketten pedig haditáborban veszítették életüket. Emléküket immáron kopjafa őrzi, amely **Szabó Zoltán** csíkszeredai fafaragó alkotása. Az emlékjelt **Szilágyi Mátyás** főkonzul és **Barta József**, a KMKSZ és a megyei tanács alelnöke, a falu szülötte leplezte le.

* Az ungvári járási Kisdobronyban ünnepélyesen felavatták az első

világháborúban elhunytak tiszteletére és emlékére készített emlékművet. A rendezvényen jelen volt a település polgármestere, **Ember Balázs**, **Bernát Tamás** református tiszteletes, valamint a község lakosai. A megemlékezők az ünnepség végén közösen elénekelték a Himnusz, majd az 1914–1918-as években hősi halált halt 24 kisdobronyi lakos nevét ábrázoló emlékműnél elhelyezett koszorúkkal és virágokkal fejezték ki tiszteletüket egykori földijeik iránt.

* Ukrajna Festőművészei Nemzeti Szövetsége kárpátaljai szervezetének élére hatodszor választották **Borisz Kuzjmát**, Ukrajna Érdemes Festőművészt, a Nemzeti Művészeti Akadémia tagját.

ÚJ KÖNYVEK

Magyarországon megjelent kárpátaljai szerzők könyvei:

* **Vári Fábrián László: Vásártér** (Önéletrajzi regény). Felelős szerkesztő: *Zsiga Kristóf*. A borítót *Nagy András* montázsának felhasználásával *Bányay Anna* és *Szita Barnabás* készítette. Magyar Napló, Budapest, 2018. – 296 old.

* **Lőrincz P. Gabriella: Átszálás előtt**. Versek. Felelős szerkesztő: *Falusi Márton*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2018. – 92 old.

* **A tökéletes zártság egyetlen pillanata.** Az *Előretolt Helyőrség Íróakadémia kárpátaljai ösztöndíjasainak antológiája*. Az antológia szerzői: Csornyij Dávid, Kertész Dávid, Kopriva Nikolett, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Shrek Tímea, Tóth Dominika. Felelős szerkesztő: Falusi Márton. *Előretolt Helyőrség Íróakadémia*, Budapest, 2018. – 204 old.

* **Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában 1989-2014.** Szerkesztette: Fedinec Csilla, Szarka László, Vizi Balázs: Gondolat Kiadói Kör Kft. Budapest, 2018. – 478 old.

MEGJELENT

* **Finta Éva: A tékozlás genezise.** Versek. Kárpátaljai Magyar Könyvek 275. Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: Dupka György. Illusztrációk: Horváth Anna. Felelős szerkesztő: Csordás László. Borító, műszaki szerkesztő: Dupka Zsolt. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2018. – 131 old.

* **Viszontlátás II.** Antológia. (Válogatás az *Együtt* folyóirat 2009–2017 közötti számainak szépirodalmi anyagából). Kárpátaljai Magyar Könyvek — 276. Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: Dupka György. Összeállította, a szöveget gondozta, az előszót írta: Vári Fábián László. Az antológiát Horváth Anna (1924–2005), Matl Péter (1960), Molnár István (1968–

1993), Réti János (1949) műveivel illusztráltuk. A borító Molnár István munkájának felhasználásával készült. Az antológia szerzői: Bakos Kiss Károly, Bartha Gusztáv, S. Benedek András, Brenzovics Marianna, Cseh Sándor, Czébely Lajos, Csordás László, Csornyij Dávid, Finta Éva, Fodor Géza, Füzesi Magda, Hájas Csilla, Kopriva Nikolett, Kovács Eleonóra, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Nagy Tamás, Nagy Zoltán Mihály, Németi Anett, Ortutay Péter, Penckófer János, Shrek Tímea, Szöllősy Tibor, Tárczy Andor, Tóth Dominika, Vári Fábián László, Zselicki József. Kárpátaljai Magyar Könyvek 276. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest. - 327 old.

* **Ortutay Péter: Apage Satanas.** *Ungvári történetek az 1980-as évek-ből.* Kárpátaljai Magyar Könyvek — 274. Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: Dupka György. Felelős szerkesztő: Marcsák Gergely. Borító, műszaki szerkesztő: Dupka Zsolt. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest. – 240 old.

* **Dupka György: A nagy háború emlékezete Kárpátalján 1914-2018.** *Hadítettek, hősök, haditemetőik, emlékművek, népemlékezet és ünnepek.* Kárpátaljai Magyar Könyvek – 260. Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: Dupka György. Archív felvételek, dokumentummásolatok, fotók: Fuchs Andrea. A borítón a nagydobronyi I. világháborús kato-

naszobor látható. Felelős szerkesztő: Marcsák Gergely. Fedélterv, műszaki szerkesztő: Dupka Zsolt. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest. – 379 old.

* **Kovács Elemér: *Vasfüggönyön innen. Kárpátaljai Magyar anekdotakincs.*** Kárpátaljai Magyar Könyvek – 271. Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: *Dupka György.* Felelős szerkesztő: *Molnár-Kovács Dorottya.* Borítótér: *Molnár-Kovács Dorottya.* Műszaki szerkesztő: *Dupka Zsolt.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2017. – 189 old.

* **Юрій Дупко: *Застосування принципу колективної провини щодо угорців і німців Закарпаття. Виконання постанов воєнної ради 4-го Українського фронту у світлі донесень НКВС 1944-1946 рр.*** Наукове видання. Монографія. Закарпатські угорські книги – № 257. (A monográfia **Dupka György** doktori (PhD) értekezése alapján készült (fordító: Lengyel Sándor). Eredeti változat: *Kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben (A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatának végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében 1944-1946).*

* ***Kárpátalja szovjet terrorjának emléktérképe.*** Az ismertető anyagot összeállította: **dr. Dupka György.** Szerkesztette és a fotókat készítette: *Kovács Sándor.* A térképeket készítette: DIMAP, Budapest, 2017, 2018.

* ***A kárpátaljai magyar művelődési élet jeles személyiségei. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés 1918–2018.*** **Dupka György** közreadásában. Kárpátaljai Magyar Könyvek — 272.

ELŐKÉSZÜLETBEN

* ***A beregszászi nemzetközi emlékkonferencia anyagai.*** Kárpátaljai Magyar Könyvek. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2018.

* **Dupka György: *Emlékút a magyar rabok nyomában (Oroszország, Baskíria, Csecsenföld, Kaukázus, Ázsia régióiban).*** Kárpátaljai Magyar Könyvek 265. – Ungvár-Budapest: Szolyvai Emlékparkbizottság, Intermix Kiadó, 2018.

Összeállította: *Dupka György*

Együttműködő partnerünk a Magyar Művészeti Akadémia

SZERZŐINK

BARTHA GUSZTÁV – 1963 (Nagybereg)
CSEH SÁNDOR – 1949 – 2013 (Beregszász)
DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény – Ungvár)
HARANGOZÓ MIKLÓS – 1937 – 2014 (Salánk)
LATOR LÁSZLÓ – 1927 (Tizsasásvár – Budapest)
LENGYEL JÁNOS – 1973 (Beregszász – Budapest)
LŐRINCZ P. GABRIELLA – 1983 (Beregszász)
MARCSÁK GERGELY – 1990 (Kincseshomok)
SHREK TÍMEA – 1989 (Beregszász)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári)
OLÁH ANDRÁS – 1959 (Mátészalka)
ZUBÁNICS LÁSZLÓ – 1971 (Nagygut)

Lapszámunkat Harangozó Miklós (1937 – 2014) festményeivel illusztráltuk